

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Rokasgrāmata bērnu
aizsardzības uzlabošanai,
īpašu uzmanību pievēršot cilvēku
tirdzniecības upuriem

Rokasgrāmatas manuskripts tika pabeigts 2019. gada jūlijā.

Liela daļa informācijas par Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru ir pieejama interneta resursos. Tai var piekļūt no *FRA* tīmekļa vietnes fra.europa.eu.

Papildu informācija par Eiropas Savienību ir pieejama portālā *Europa* (<http://europa.eu>).

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2020

Print	ISBN 978-92-9474-825-6	doi:10.2811/523692	TK-03-19-201-LV-C
PDF	ISBN 978-92-9474-794-5	doi:10.2811/513183	TK-03-19-201-LV-N

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra un Eiropas Savienība, 2020

Vāka zīmējums: © *FRA*

Pārpublicēšana ir atļauta, ja tiek norādīts avots.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Rokasgrāmata bērnu
aizsardzības uzlabošanai,
īpašu uzmanību pievēršot cilvēku
tirdzniecības upuriem

Priekšvārds

Katrs ceturtais reģistrētais cilvēku tirdzniecības upuris Eiropas Savienībā (ES) ir bērns. Meitenes un zēni tiek tirgoti seksuālai izmantošanai, arī tādu materiālu ražošanai, kuros redzama seksuāla vardarbība pret bērnu, piespiedu ubagošanai un noziedzīgu darbību veikšanai, un citām darbībām. Viņi tiek tirgoti gan ievadot ES, gan arī izvedot no ES, un bieži vien arī savas dalībvalsts robežās. Pārsvārā cilvēku tirdzniecībai tiek pakļautas meitenes. Reģistrēto cietušo ES bērnu skaits ir divreiz lielāks nekā to cietušo bērnu skaits, kuri nav ES pilsoņi.

ES un tās dalībvalstīm ir jāievēro, jāaizsargā un jāveicina bērnu tiesības “uz viņu labklājībai nepieciešamo aizsardzību un gādību”, kā to paredz ES Pamattiesību hartas 24. pants. ES darba kārtībā cilvēku tirdzniecības problēmas risināšanā galvenā uzmanība joprojām tiek pievērsta bērniem. ES tiesību akti paredz īpašu aizsardzību bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, neatkarīgi no bērnu pilsonības vai statusa, tostarp pielāgotu pieeju, sniedzot atbalsta pakalpojumus, un pastiprinātu aizsardzību kriminālprocesa laikā. Šāda, bērna vajadzībām atbilstoša, pieeja ir izstrādāta vairākās politikas programmās, kuru mērķis ir uzlabot bērnu aizsardzību un rehabilitāciju.

Eiropas Komisija savā 2017. gada paziņojumā *Stepping up EU action against trafficking in human beings* (ES rīcības pret cilvēku tirdzniecību pastiprināšana) apņemas atbalstīt speciālistus un iestādes ES dalībvalstīs to svarīgajos kopīgajos centienos. Cieša sadarbība visos līmeņos – gan valsts, gan starptautiskā līmenī – ir būtiska, lai aizsargātu bērnu tiesības un nodrošinātu palīdzību un atbalstu, kas atbilst viņu vecumam un dzimumam, tostarp attiecībā uz apgādību, veselību un izglītību.

Kā atzīts 2017. gada paziņojumā, ES prioritāte ir nodrošināt, lai visi upuri tiktu identificēti un varētu saņemt atbilstošu palīdzību un aizsardzību. Tomēr galīgais mērķis, protams, ir novērst pašus noziegumus. Tādēļ ir nepieciešams pamanīt, atzīt un runāt par to, ko bieži vien noklusē. Šī rokasgrāmata palīdzēs sniegt atbalstu.

Bērni ir īpaši neaizsargāti. Tomēr neaizsargātība pati par sevi neizraisa cilvēku tirdzniecību. Cilvēku tirdzniecību veicina ar to gūstamā lielā peļņa un pieprasījums pēc pakalpojumiem, kurus spiesti sniegt cilvēku tirdzniecības upuri. Šodien ES daudzi izmanto meitenes un zēnus kā preces – bieži vien pavisam atklāti. No tā labumu gūst dažādi subjekti – gan legālos, gan nelegālos sektoros. Tādēļ, lai mainītu šo briesmīgo realitāti, ir jāapkaro nesodāmības kultūra, saucot vainīgos, ekspluatatorus un izmantotājus/varmākas pie atbildības.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

ES Pamattiesību aģentūra šo rokasgrāmatu ir izstrādājusi ciešā sadarbībā ar Eiropas Komisiju, ES koordinatore cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā pilnvaru ietvaros. Rokasgrāmatas mērķis ir palīdzēt sasniegt būtiskos mērķus, kas noteikti 2017. gada paziņojumā par ES rīcības [pret cilvēku tirdzniecību pastiprināšanu](#), saskaņā ar saistībām, kuras izklāstītas “ES aģentūru 2018. gada kopīgajā paziņojumā par apņemšanos risināt cilvēku tirdzniecības problēmu”, kuru parakstījušas desmit ES aģentūras. Mūsu galvenais pienākums arī turpmāk ir strādāt kopā, lai izskaustu šo noziegumu un nodrošinātu cietušo tiesību īstenošanu. Mēs esam to parādā cietušajiem.

Dr. Myria Vassiliadou

ES koordinatore
cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā

Michael O’Flaherty

Eiropas Savienības Pamattiesību
aģentūras direktors

Satura rādītājs

PRIEKŠVārds.....	3
Kā izmantot šo rokasgrāmatu	9
Rokasgrāmatas darbības joma	13
1. Daļa. Tiesiskais un bērna aizsardzības regulējums	23
1.1. Tiesiskais regulējums	23
1.2. Bērna tiesību principi.....	29
1.3. Integrētās bērna aizsardzības sistēmas	31
2. Daļa. Desmit nepieciešamās aizsardzības darbības.....	35
1. darbība. Bērna noteikšana, identificēšana un nosūtīšana uz atbalsta dienestiem.....	39
2. darbība. Aizbildņa iecelšana	49
3. darbība. Bērna uzklausišana	52
4. darbība. Bērna interešu izvērtēšana	60
5. darbība. Visu dalībnieku koordinēšana dalībvalstī.....	65
6. darbība. Reaģēšana uz nepieciešamību pēc aizsardzības	72
7. darbība. Jurisdikcijas noteikšana un starpvalstu sadarbība	82
8. darbība. Atbalstīt bērnu tiesvedības laikā.....	100
9. darbība. Noteikt un īstenot ilgtermiņa risinājumus.....	109
10. darbība. Uzraudzīt bērna labklājību.....	115
1. Pielikums. Atsauces uz tiesību aktiem	119
2. Pielikums. Izvēlētā literatūra un judikatūra	123
3. Pielikums. Kontaktinformācijas saraksts	130
4. Pielikums. Pārskats par to, kas jā dara atbildīgajām iestādēm.....	131

Attēli un tabulas

1. attēls.	Uz kuriem bērniem attiecas šī rokasgrāmata?	13
2. attēls.	Reģistrētais bērnu skaits, kas bija cilvēku tirdzniecības upuri 2015.–2016. gadā – piecas ES dalībvalstis, kurās šis skaits bija vislielākais.....	18
3. attēls.	Bērnu sistemātiskas pārvietošanas uz ES izcelsmes dalībvalsti iespējamie riski.....	21
4. attēls.	Attiecīgie instrumenti	24
5. attēls.	Desmit darbības, kas paredzētas, lai atbalstītu bērnus, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem nepieciešama aizsardzība, tostarp cilvēku tirdzniecības upurus, kas atrodas citā ES dalībvalstī, nevis savā mītnes valstī	36
6. attēls.	Šengenas zona, 2019. gada marts.....	42
7. attēls.	Aizbildņa pilnvaras	51
8. attēls.	Bērna informēšana un bērna viedokļa ņemšana vērā, veicot visas desmit darbības	53
9. attēls.	Elementi, kas jāņem vērā, izvērtējot bērna intereses	63
10. attēls.	Noteikumi jurisdikcijas noskaidrošanai bērnu aizsardzības lietās.....	84
11. attēls.	Pagaidu pasākumi saskaņā ar regulas "Brisele IIa" 20. pantu.....	87
12. attēls.	Pagaidu un pastāvīgo pasākumu ilustratīvie piemēri	88
13. attēls.	Grupas, kuras var tikt iesaistītas vietējā un starpvalstu sadarbībā	89
14. attēls.	Vispārīgās datu aizsardzības regulas un Tiesibaizsardzības direktīvas piemērošanas joma	98
1. tabula.	Bērna tiesību principi starptautiskajos un ES instrumentos	30
2. tabula.	Tiesības uz informāciju attiecīgajos ES tiesību aktos	53
3. tabula.	Nepārprotamas atsauces uz dzimumu attiecīgajos ES tiesību aktos	55
4. tabula.	Atsauces starptautiskajos, reģionālajos un ES instrumentos.....	74

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

5. tabula. ES tiesību aktos paredzētie aizsardzības pasākumi bērniem, kas cilvēku tirdzniecības upuri, kriminālprocesa laikā 101

Kā izmantot šo rokasgrāmatu

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (*FRA*) izstrādāja šo rokasgrāmatu sadarbībā ar Eiropas Komisijas ES koordinatora cilvēku tirdzniecības apkaršanas jomā biroju. Tā palīdz īstenot rīcību, kas izklāstīta 2017. gada decembra paziņojumā [par ES rīcības pret cilvēku tirdzniecību pastiprināšanu](#) un pamatojas uz kopīgo paziņojumu, kas sniegts ar mērķi risināt cilvēku tirdzniecības problēmu un ko 2018. gadā parakstīja desmit ES aģentūras.

FRA sistematizēja ES dalībvalstu praksi un apsprieda rezultātus ar ekspertu grupu. Šo diskusiju rezultātā tika apzinātas galvenās jomas, kurās nāktu par labu, ja tiktu izstrādāts strukturētāks pamatnostādņu kopums. Pēc tam, pamatojoties uz ekspertu sniegtajiem ieteikumiem, *FRA* izstrādāja šīs rokasgrāmatas galvenos elementus. Tās kvalitāti novērtēja otrajā ekspertu sanāksmē, ko 2018. gada novembrī Hāgā rīkoja *Eurojust*. Eksperti bija tiesneši, prokurori un saskaņā ar regulu "Brisele IIa" izraudzīto centrālo iestāžu pārstāvji, kā arī ieinteresētās personas no pilsoniskās sabiedrības, starptautiskām organizācijām, *Eurojust*, Eiropola un Eiropas Komisijas. Visa procesa laikā tika ņemti vērā papildu ieguldījumi, tostarp saistībā ar mērķtiecīgu pieprasījumu ES Pilsoniskās sabiedrības platformai un e-platformai cīņā pret cilvēku tirdzniecību, un no ieinteresētajām personām, kas darbojas bērnu tiesību jomā.

Rokasgrāmata ir paredzēta speciālistiem, kas var nonākt tiešā saskarsmē ar bērniem, kuri ir palikuši bez vecāku gādības un kuriem ir nepieciešama aizsardzība Eiropas Savienības (ES) dalībvalstī, kas nav viņu mītnes dalībvalsts, tostarp bērniem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri. Parasti šiem bērniem ir ES dalībvalsts pilsonība, un tādēļ viņiem ir tiesības brīvi pārvietoties Eiropas Savienībā.

Speciālisti, kas var gūt labumu no šīs rokasgrāmatas, ir tiesībaizsardzības iestādes, sociālie darbinieki, veselības aprūpes speciālisti, bērnu aizsardzības darbinieki, aizbildņi, tiesneši, juristi, pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kuras strādā bērnu aizsardzības jomā, konsulārie darbinieki vai centrālo iestāžu darbinieki, kas iecelti saskaņā ar regulu "Brisele IIa" (Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003), kā arī citi, kas var nonākt saskarsmē ar bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri. Šī rokasgrāmata arī nodrošinās atbalstu attiecīgajiem dalībniekiem, kas strādā pie tiesību aktiem, procedūrām un protokoliem un/vai izstrādā sadarbības sistēmas kādā ES dalībvalstī vai starp dažādām ES dalībvalstīm.

Šajā rokasgrāmatā ir ņemti vērā visa dalībnieku loka uzdevumi un pienākumi. Tajā ierosināts, kā uzlabot sadarbību vienā ES dalībvalstī, kā arī starp dažādām ES dalībvalstīm. Tajā ir arī norādīts atbalsts, ko var sniegt attiecīgās ES aģentūras.

Šī rokasgrāmata ir sadalīta divās daļās. Ievadā izskaidrota rokasgrāmatas darbības joma un mērķis.

- **1. daļā** izklāstīts attiecīgais tiesiskais regulējums, kas reglamentē tādu bērnu aizsardzību, kuri ir palikuši bez vecāku gādības un/vai kuriem ir nepieciešama aizsardzība ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes dalībvalsts, tostarp bērniem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri. Tajā uzskaitīti četri galvenie bērnu aizsardzības principi, kas izriet no Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par bērna tiesībām. Tajā uzsvērts, ka pasākumiem, kas tiek veikti, lai aizsargātu bērnus, uz kuriem attiecas šī rokasgrāmata, jābūt neatņemamai valsts bērnu aizsardzības sistēmas daļai. 1. daļā sniegti vispārīgi norādījumi, kas nosaka 2. daļā uzskaitītās darbības.
- **2. daļa** ir šīs rokasgrāmatas galvenais saturs. 2. daļā aprakstītās desmit darbības sniedz praktiskus ierosinājumus, kā reaģēt uz šādu bērnu aizsardzības vajadzībām no brīža, kad tie ir identificēti, līdz ilgtermiņa risinājuma īstenošanai un uzraudzībai.

Rokasgrāmatā ir pieejami vairāki tekstlodziņi, kas satur šādu informāciju:

- Citāti: citāti no juridiskiem vai politikas dokumentiem.
- Ja vēlaties uzzināt vairāk: ietver materiālus vai pētījumus papildu informācijai.
- Praktiskie līdzekļi: ietver praktiskos resursus, piemēram, rokasgrāmatas, kontrolsarakstus vai līdzīgus dokumentus.

Pielikumos ir sniegti papildu resursi, tostarp atsauces, literatūras saraksts, kontaktinformācijas saraksti un pārskats par dažādu struktūru un indivīdu pienākumiem dalībvalstu līmenī.

Pamattermini

Bērns: bērns ir "ikviena persona, kas jaunāka par 18 gadiem".

Avots: ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES) 2. panta 6. punkts; skatīt arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par bērna tiesībām 1. pantu.

Prezumpcija par to, ka persona ir bērns: "Gadījumos, kad pastāv neskaidrības par [upura] vecumu un ir iemesls domāt, ka šī persona ir bērns, minētā persona tiek uzskatīta par bērnu, lai tā varētu saņemt tūlītēju piekļuvi aizsardzības, atbalsta un palīdzības pasākumiem".

Avots: ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES) 13. panta 2. punkts.

Cilvēku tirdzniecības upuris: "cilvēku tirdzniecības upuris" ir persona, kura ir cietusi no cilvēku tirdzniecības ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES) 2. panta nozīmē.

Cilvēku tirdzniecība: ES Direktīvā par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES) "cilvēku tirdzniecība" ir definēta kā "ekspluatācijas nolūkā izdarīta personu vervēšana, pārvadāšana, nodošana, izmitināšana vai saņemšana, tostarp kontroles pār minētajām personām maiņa vai nodošana, izmantojot draudus vai spēku, vai citā veidā piespiežot, aizvedot ar viltu, krāpjot, maldinot, ļaunprātīgi izmantojot varu vai personas neaizsargātības stāvokli vai dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu, kura kontrolē citu personu".

Ekspluatācija: "Ekspluatācija ietver vismaz personu iesaistīšanu prostitūcijā vai citus seksuālās izmantošanas veidus, piespiešanu veikt darbu vai sniegt pakalpojumus, tostarp ubagošanu, turēšanu verdzībā vai darbības, kas līdzinās turēšanai verdzībā, kalpībā, izmantošanu noziedzīgās darbībās vai orgānu izņemšanu".

Ja šādas darbības "attiecas uz bērnu, tās atzīstamas par cilvēku tirdzniecību un ir sodāmas arī tad, ja neviens no 1. punktā minētajiem līdzekļiem nav izmantots".

Avots: ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES) 2. pants.

Reģistrētie cilvēku tirdzniecības upuri: ietver identificētos cietušos, kā arī iespējamus cilvēku tirdzniecības upurus.

"Identificētie cietušie" ir personas, ko dalībvalsts attiecīgā oficiālā iestāde ir oficiāli identificējusi kā cilvēku tirdzniecības upurus.

“Iespējamie” vai “potenciālie” cilvēku tirdzniecības upuri ir personas, kuras atbilst Direktīvas 2011/36/ES kritērijiem, bet kuras attiecīgā oficiālā iestāde nav oficiāli identificējusi kā cilvēku tirdzniecības upurus vai kuras ir atteikušās tikt oficiāli vai likumīgi atzītas par cilvēku tirdzniecības upuriem.

Avots: Eiropas Komisija, Data collection on trafficking in human beings in the EU (Datu vākšana par cilvēku tirdzniecību Eiropas Savienībā), 2018. gads, 13. lpp.

Bērns, kuram nepieciešama aizsardzība: “Bērnam, kuram īslaicīgi vai pastāvīgi nav savas ģimenes vai kuru viņa paša interesēs nedrīkst atstāt ģimenē, ir tiesības uz īpašu valsts aizsardzību un palīdzību”.

Avots: Konvencijas par bērna tiesībām 20. panta 1. punkts.

Bērns, kurš palicis bez vecāku gādības: bērns, par kuru naktī negādā vismaz viens no vecākiem, neatkarīgi no situācijas iemesla un apstākļiem.

Avots: ANO Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi, 29. punkts.

Aizbildnis: neatkarīga persona, kas aizstāv bērna intereses un nodrošina vispārējo labklājību un šajā saistībā papildina bērna ierobežoto tiesībspēju un rīcībspēju. Aizbildnis darbojas kā bērna tiesiskais aizstāvis visos procesos tāpat kā vecāki pārstāv savus bērnus.

Avots: ANO Bērna tiesību komiteja, General Comment No 6 (Vispārējais komentārs Nr. 6), 33. punkts.

Ilgtermiņa **risinājums:** visaptverošs, drošs un ilgtspējīgs risinājums ir tāds, kas pēc iespējas vairāk atbilst bērna ilgtermiņa interesēm un labklājībai un ir ilgtspējīgs un drošs šajā nozīmē. Rezultātam jābūt vērstam uz to, lai nodrošinātu, ka bērns var kļūt par pieaugušu cilvēku vidē, kas atbilst viņa vajadzībām un atbilst viņa tiesībām, kā noteikts Konvencijā par bērna tiesībām.

Avots: ANO Visu migrējošu darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību komiteja un ANO Bērna tiesību komiteja, Kopējais vispārējais komentārs Nr. 3 (2017. gads) un Nr. 22 (2017. gads) par vispārējiem principiem attiecībā uz bērnu cilvēktiesībām starptautiskās migrācijas kontekstā, 32. punkta j) apakšpunkts.

Centrālās iestādes: struktūras, ko izraudzījusi katra ES dalībvalsts, lai atbalstītu koordināciju, īstenojot regulu “Brisele IIa”.

Avots: Regula “Brisele IIa” (EK) Nr. 2201/2003, 53. līdz 55. pants.

Eiropas Komisijas ES koordinatora birojs cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā ir izstrādājis lietotājdraudzīgu terminu apkopojumu attiecībā uz cilvēku tirdzniecību. Plašākai informācijai skatīt: *Key concepts in a nutshell* (Galvenie termini īsumā).

Rokasgrāmatas darbības joma

Visā ES nav vienotas pieejas, kā risināt problēmas attiecībā uz bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem ir nepieciešama aizsardzība ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes dalībvalsts, tostarp bērniem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri. Praktiskās rokasgrāmatas mērķis ir palīdzēt speciālistiem:

- noteikt bērnus, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem ir nepieciešama aizsardzība;
- izstrādāt nepieciešamos aizsardzības un atbalsta pasākumus;
- izvērtēt bērna intereses;
- ieviest ilgtermiņa risinājumus.

Pieņemot lēmumus par bērnu aizsardzību un aprūpi, lasītājam jāņem vērā bērnu īpašās vajadzības, kas cita starpā izriet no viņu vecuma, dzimuma un izcelsmes. Tajā tiek risināta bērnu tirdzniecības problēma, izmantojot dzimumam specifisku un bērna vajadzībām atbilstošu pieeju, ņemot vērā konkrētā izmantošanas veida, kuram upuris ticis pakļauts, sekas.

Bērni, uz kuriem attiecas šī rokasgrāmata

Rokasgrāmata attiecas uz bērniem, kuri atbilst **visiem trim 1. attēlā uzskaitītajiem nosacījumiem**.

1. attēls. Uz kuriem bērniem attiecas šī rokasgrāmata?

Ir ES/EEZ/CH
pilsonība vai
uzturēšanās atļauja

Tiek uzskatīts, ka ir nepieciešama
aizsardzība, piemēram, kā
cilvēku tirdzniecības upurim

Zaudējis
vecāku gādību

Piezīmes: ES = Eiropas Savienība; EEZ = Eiropas Ekonomikas zona; CH = Šveice.

Avots: FRA, 2019. gads.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Bērni ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes valsts

Rokasgrāmata attiecas uz bērniem, kas atrodas **ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes valsts**. Vairumā gadījumu šādiem bērniem ir kādas ES dalībvalsts pilsonība. Dažkārt viņiem var būt likumīga uzturēšanās atļauja kādā no ES dalībvalstīm.

Bērni var tikt pārdoti ES dalībvalstī, nešķērsojot nevienu robežu, un daudzi šajā rokasgrāmatā aprakstītie principi un darbības attiecas arī uz šādiem bērniem.

Bērni, kuriem ir nepieciešama aizsardzība, tostarp bērni, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri

Rokasgrāmata attiecas uz bērniem, kuriem **ir nepieciešama aizsardzība**. Šī rokasgrāmata paredz atbalstīt darbības, kas paredzētas, lai risinātu un novērstu bērnu tirdzniecību. Lai risinātu bērnu tirdzniecības problēmu, tā ir jāaplūko plašākā kontekstā. Tāpēc šī rokasgrāmata attiecas ne tikai uz bērniem, kuri ir identificēti kā **cilvēku tirdzniecības upuri** vai iespējamie upuri. Tā attiecas arī uz tiem bērniem, kuri atrodas citā ES dalībvalstī un kuri, iespējams, ir pārdoti, bet nav identificēti kā cilvēku tirdzniecības upuri, vai kuriem ir lielāks risks kļūt par cilvēku tirdzniecības upuriem. Šajā rokasgrāmatā tie ir apzīmēti kā bērni, kuriem “ir nepieciešama aizsardzība”.

Bērniem, kas atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts, “ir nepieciešama aizsardzība”, ja viņiem nav pieejams tāds dzīves līmenis, kāds nepieciešams bērna fiziskajai, intelektuālajai, garīgajai, tikumiskajai un sociālajai attīstībai, kā to paredz [Konvencija par bērna tiesībām](#) (27. pants). Bērniem, iespējams, nav pieejami veselības aprūpes pakalpojumi, viņi strādā nepiemērotos apstākļos, neapmeklē skolu, viņus seksuāli izmanto, viņi ir spiesti ubagot vai izdarīt sīkus noziegumus. Viņi var būt arī bezpajumtnieki vai dzīvot uz ielas.

Bērni, kuri palikuši bez vecāku gādības

Rokasgrāmatā galvenā uzmanība ir pievērsta **bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības**. Principā ir divi dažādi scenāriji, kādos bērns var zaudēt ģimenes vidi: 1) bērnam nav vecāku, t. i., viņš ir bārenis, vecāki viņu ir pametuši, viņš ir bez pavadības vai šķirts no saviem vecākiem un/vai likumīgajiem aizbildņiem valstī, kurā bērns ir identificēts; 2) bērna vecākiem ir liegts pildīt vecāku pienākumus ļaunprātīgas izmantošanas vai nevērīgas izturēšanās rezultātā, piemēram, ja vecāki ir iesaistīti bērna ekspluatēšanā vai bērnu tirdzniecībā.

Ja bērnu pavada tā vecāki, svarīgas ir tikai dažas šīs rokasgrāmatas daļas. Piemēram, iestādēm būs jāveic pasākumi, lai identificētu cietušo bērnu, noskaidrotu bērna identitāti, uzklausītu bērnu un izvērtētu bērna intereses. Iestādēm būs arī jānosaka ilgtermiņa risinājums, ņemot vērā vecāku lomu bērnu tirdzniecībā, vecāku atrašanās vietu un jebkuru tiesas lēmumu, kas maina aizgādību pār bērnu vai ierobežo vecāku tiesības.

Par ko šajā rokasgrāmatā netiek runāts

Saskaņā ar [Konvencijas par bērna tiesībām](#) 2. pantu ES dalībvalstīm ir pienākums aizsargāt bērnus neatkarīgi no viņu statusa. *General Comment No 6* (Vispārējais komentārs Nr. 6) atgādina, ka "valstu pienākums aizsargāt bērnus, kas ietilpst to jurisdikcijā, neattiecas tikai uz tiem bērniem, kuri ir attiecīgās dalībvalsts pilsoņi, un tāpēc, ja vien Konvencijā nav skaidri noteikts citādi, šīm tiesībām ir jābūt pieejamām visiem bērniem, tostarp patvēruma meklētājiem, bēgļiem un migrējošiem bērniem, neatkarīgi no viņu pilsonības, imigrācijas statusa vai bezvalstniecības". Lai gan dažas šajā publikācijā minētās darbības un ierosinājumus var izmantot attiecībā uz dažādām tādu bērnu kategorijām, kuriem nepieciešama aizsardzība, kopumā rokasgrāmata nav paredzēta attiecībā uz tālāk norādītajām bērnu kategorijām.

Bērni, kas pārkāpuši likumu

Pret bērniem, kas izdarījuši noziegumu, jāizturas saskaņā ar parasto nepilngadīgo tiesvedības sistēmu attiecīgajā dalībvalstī, kurai būs jāievēro drošības pasākumi, kas paredzēti [Direktīvā par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā](#) (2016/800/ES).

Bērni, kuri meklē patvērumu vai kuriem tiek piemērota atgriešanas procedūra un kuri nav ES dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas vai Šveices pilsoņi

ES tiesību aktu kopums patvēruma un atgriešanas jomā regulē tādu nepavadītu bērnu aizsardzību, kuri meklē vai kuriem ir piešķirta starptautiskā aizsardzība, vai kuriem tiek piemērota atgriešanas procedūra. Tas ietver noteikumu un drošības pasākumu kopumu, lai nodrošinātu tūlītēju aizsardzību un aprūpi. Ja patvēruma meklētāji pārceļas no vienas ES dalībvalsts uz citu, [Dublīnas regula](#) (Regula (ES) Nr. 604/2013) nosaka, kura ES dalībvalsts ir atbildīga par viņu pieprasījuma izvērtēšanu un tādējādi nodrošina viņiem nepieciešamo aizsardzību un aprūpi. ES tiesību aktos patvēruma un imigrācijas jomā noteiktie aizsardzības pasākumi parasti neattiecas uz ES pilsoņiem.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām

FRA kopā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu (ECT) publicēja rokasgrāmatu par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā. Rokasgrāmata ir paredzēta speciālistiem ES dalībvalstīs. Tajā viegli saprotamā veidā ir izklāstīti ES tiesību akti un Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūra. Viena no rokasgrāmatas nodaļām ir veltīta personām ar īpašām vajadzībām, tostarp arī nepavadītiem bērniem. Rokasgrāmata ir pieejama 25 valodās, un tai ir īpaša versija, kas pielāgota Šveices tiesību aktiem.

Plašākai informācijai skatīt: [Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā, 2014. gads.](#)

Kādēļ ir nepieciešama rokasgrāmata par bērniem, kuru mītnes valsts ir kāda ES dalībvalsts

ES tiesību akti, kas paredz aizsargāt noziedzīgos nodarījumus cietušos, novērst un apkarot cilvēku tirdzniecību, attiecas uz ikvienu neatkarīgi no pilsonības. Nav vienotas pieejas, kā risināt problēmas attiecībā uz bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem ir nepieciešama aizsardzība ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes dalībvalsts, tostarp bērniem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri.

[Paziņojums par ziņojumu par papildu pasākumiem saistībā ar ES Stratēģiju cilvēku tirdzniecības izskaušanai un turpmāku konkrētu darbību noteikšanu \(2017. gada decembris\)](#) uzliek Eiropas Komisijai un FRA pienākumu izstrādāt "praktiskus norādījumus par aģentūru un starpvalstu sadarbības uzlabošanu ar mērķi novērst ES bērnu tirdzniecību, nodrošināt cietušo bērnu aizsardzību, rast ilgtermiņa risinājumus un aizsargāt viņu tiesības, kas noteiktas ES starptautiskajās tiesībās".

Tomēr daudzi citi ES tiesību aktu pasākumi, kas aizsargā bērnus, attiecas tikai uz personām, kuras nav nedz ES pilsoņi, nedz tādas valsts pilsoņi, kas ietilpst Eiropas Ekonomikas zonā, vai Šveices pilsoņi. Tāpēc pastāv nepilnības. Pastāv trīs iemesli, kuru dēļ ir izveidota īpaša rokasgrāmata par bērniem, kuru mītnes valsts ir kāda no ES dalībvalstīm.

1. ES pilsoņi un daudzi uzturēšanās atļauju turētāji var brīvi pārvietoties ES

ES pilsoņiem ir tiesības brīvi pārvietoties ES saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību (LES) 3. panta 2. punktu, Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 20. panta 2. punkta a) apakšpunktu, 21. pantu un IV sadaļu, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 45. pantu. ES pilsoņiem ir tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties

ES dalībvalstīs, lai gan uz to attiecas daži ES tiesību aktos noteiktie ierobežojumi un nosacījumi. Saskaņā ar nolīgumiem, kas noslēgti ar Eiropas Ekonomikas zonu un Šveici, brīvas pārvietošanās ģeogrāfiskais apgabals ietver Islandi, Lihtenšteinu, Norvēģiju un Šveici. Saskaņā ar [Brīvas pārvietošanās direktīvu](#) (2004/38/EK), ja ES pilsoņi uzturas ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes valsts, mazāk nekā trīs mēnešus, uz viņiem neattiecas reģistrācijas prasības. Saskaņā ar [Konvencijas, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu \(CISA\)](#), 21. pantu to uzturēšanās atļauju turētāji, kuras izdevusi kāda no ES dalībvalstīm, var arī brīvi pārvietoties citu ES dalībvalstu teritorijā ne ilgāk kā trīs mēnešus, tostarp visās ES dalībvalstīs un Šengenas asociētajās valstīs, izņemot Īriju un Apvienoto Karalisti. Robežkontroles neesamība Šengenas zonā un atvieglotie reģistrēšanās pienākumi samazina iespēju, ka ES pilsoņi un ES dalībvalsts izsniegtu uzturēšanās atļauju turētāji sazināsies ar iestādēm. Tas ierobežo viņu iespējas tikt identificētiem kā cilvēku tirdzniecības upuriem. Turklāt viņu pārvietošana uz viņu izcelsmes ES dalībvalsti var būt ātra, salīdzinot ar procesuālajām garantijām, ko ietver trešo valstu pilsoņu atgriešanas procedūra.

2. Aizsardzības pasākumi galvenokārt ir izstrādāti saskaņā ar ES tiesību aktu kopumu patvēruma un imigrācijas jomā

Aizsardzības pasākumi, kas noteikti ES tiesību aktu kopumā patvēruma un imigrācijas jomā, parasti neattiecas uz ES pilsoņiem. Saskaņā ar [Līgumam par Eiropas Savienību](#) un [Līgumam par Eiropas Savienības darbību](#) pievienoto protokolu Nr. 24 par patvērumu Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem ES dalībvalstīs ir jāuzskata par drošām izcelsmes valstīm, kas nozīmē, ka, ja ES pilsonis iesniedz starptautiskās aizsardzības pieteikumu, tas ir (ar dažiem izņēmumiem) jāatzīst par nepieņemamu. [Atgriešanas direktīvas](#) (Direktīva 2008/115/EK) 10. pantā paredzētie aizsardzības pasākumi attiecībā uz nepavadītu bērnu atgriešanu un izraidīšanu attiecas tikai uz tām personām, kas nav ES dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas vai Šveices pilsoņi; tāpat arī sūdzību procedūras atvieglošana saskaņā ar [Direktīvas par sankcijām pret darba devējiem](#) (Direktīva 2009/52/EK) 9. un 13. pantu attiecībā uz bērniem, kuri ir bijuši nelegāli nodarbināti. Vairāki instrumenti, kas izstrādāti saistībā ar bērniem migrantiem, ir paredzēti bērniem, kuru mītnes valsts ir ārpus ES, un kas nav vai ir tikai ierobežotā mērā piemērojami bērniem, kuru mītnes valsts ir kāda no ES dalībvalstīm.

3. Daudz cietušo bērnu tiek tirgoti ES

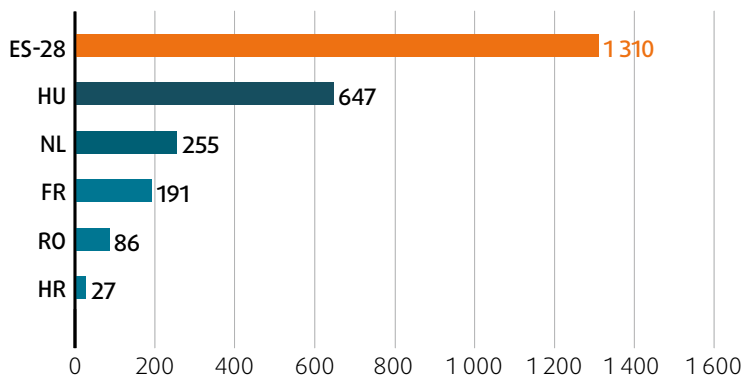
Meitenes un zēni joprojām tiek tirgoti Eiropas Savienībā. Viņi tiek tirgoti seksuālai izmantošanai, tostarp tādu materiālu ražošanai, kuros redzama seksuāla vardarbība

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

pret bērnu (jo īpaši meitenēm), piespiedu ubagošanai, piespiedu noziedzīgām darbībām un citiem mērķiem.

Saskaņā ar Eiropas Komisijas otro ziņojumu par gūtajiem panākumiem cīņā pret cilvēku tirdzniecību (2018. gads) un 2018. gada pētījumu *Data collection on trafficking in human beings in the EU* (Datu vākšana par cilvēku tirdzniecību Eiropas Savienībā) (3.8.8. tabula), no visiem 2015.–2016. gadā ES reģistrētajiem upuriem 23 % bija bērni. No 2 206 reģistrētajiem cietušajiem bērniem 1 310 bija ES pilsoņi – no tiem vairāk nekā 84 % bija meitenes. Piecās ES valstīs tika reģistrēts lielākais cietušo bērnu skaits, proti, Ungārijā (647), Nīderlandē (255), Francijā (191), Rumānijā (86) un Horvātijā (27) (2. attēls). Šie dati attiecas uz personām, kuras sazinājās ar iestādēm un citām organizācijām. Pastāv iemesli uzskatīt, ka daudzi upuri netiek atklāti.

2. attēls. Reģistrētais bērnu skaits, kas bija cilvēku tirdzniecības upuri 2015.–2016. gadā – piecas ES dalībvalstis, kurās šis skaits bija vislielākais

Avots: Eiropas Komisija, 2018. gads (*Data collection on trafficking in human beings in the EU*, 3.8.8. tabula).

Lai gan Komisijai nav statistikas datu par cilvēku tirdzniecības upuriem, pamatojoties uz etnisko izcelsmi, ES dalībvalstu ziņojumos ir uzsvērta romu kopienu iedzīvotāju, jo īpaši sievietes un bērnu, pieaugoša neaizsargātība, jo to vidū ir cilvēku tirgotāji, kas izmanto radniecību. Kā savā stāvokļa ziņojumā par krimināliem tīkliem, kas iesaistīti nepilngadīgu personu tirdzniecībā un izmantošanā ES (*Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of under-age victims in the EU*), (2018. gads) ziņo Eiropols, Eiropas Savienības tiesībsardzības aģentūra, romu kopienu bērni ir īpaši neaizsargāti. Eiropas Komisijas pētījumā par cilvēku tirdzniecības augsta riska grupām (*European Commission's study on high-risk groups for trafficking*) ir minēta bērnu

laulību skaita palielināšanās, bet upuri un vainīgie pārsvarā ir no dažām romu kopienas grupām. **Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību (GRETA)**, kas pārrauga Eiropas Padomes Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību īstenošanu, arī ziņo par romu meiteņu tirdzniecības gadījumiem piespiedu laulībām.

Riski, kas saistīti ar ātru pārvietošanu uz bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsti

ES dalībvalstis, risinot jautājumus saistībā ar bērniem, kuru mītnes valsts, kā tiek uzskatīts, ir kāda no ES dalībvalstīm, kuri ir bez vecākiem un kuriem ir nepieciešama aizsardzība, parasti izmanto vienu no šādām trim pieejām:

1. Lielākā daļa ES dalībvalstu īsteno *ad hoc* risinājumus katrā atsevišķā gadījumā, kā rezultātā bērns, pēc sākotnējas sazināšanās ar konsulārajām iestādēm, lielākoties tiek ātri un ierastā kārtībā pārvietots atpakaļ uz ES dalībvalsti, kura ir bērna pilsonības vai pastāvīgās dzīvesvietas valsts.
2. Dažas ES dalībvalstis īsteno strukturālākus risinājumus, pamatojoties uz **regulas "Brisele IIa"** noteikto sadarbības sistēmu (Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību), padziļināti izvērtējot situāciju. Tomēr ES dalībvalstis uzskata, ka šis mehānisms ir pārāk lēns.
3. Dažas ES dalībvalstis ir izmantojušas divpusējos nolīgumus starp divām ES dalībvalstīm, lai nodrošinātu sadarbību bērna pārvietošanā.

Lielākajā daļās ES dalībvalstu prakse – ātri pārvietot bērnu uz pastāvīgās dzīvesvietas ES dalībvalsti – balstās uz apsvērumu, ka principā visas ES dalībvalstis ir drošas. Šī prakse kopumā ir nostiprināta arī bērnu tiesībās dzīvot pie vecākiem, ja vien tas nav pretrunā ar bērna interesēm, kā tas noteikts **Konvencijas par bērna tiesībām** 9. pantā.

Neraugoties uz to, cik svarīgas ir bērna tiesības dzīvot kopā ar vecākiem, iestādēm vispirms ir jāpārliecinās, ka bērns var droši atgriezties ģimenes vidē. Lai nodrošinātu, ka pasākumi ir ilgtspējīgi, un lai rastu ilgtermiņa risinājumus, visas darbības ir jāveic pēc tam, kad ir atsevišķi izvērtēti bērna īpašie apstākļi, tostarp apstākļi, kuru rezultātā bērns ir zaudējis vecāku gādību un viņam ir vajadzīga aizsardzība. Ir nepieciešams arī ģimenes locekļu novērtējums, lai izvērtētu, vai atgriešana vispār būtu lietderīga gadījumos, kad ģimenes locekļi var būt atbildīgi par radušos situāciju, piemēram, ir "piedāvājuši" bērnu cilvēku tirgotājam, ir pielietojuši fizisku, psiholoģisku vai seksuālu vardarbību pret bērnu vai izmetuši bērnu no ģimenes mājām.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Gadījumos, ja cilvēku tirdzniecība notiek ES iekšienē, Eiropols uzsver, ka bieži vien ģimenes locekļi aktīvi piedalās bērnu izmantošanā. Lai gan dažos gadījumos bērni tiek pārdoti vieni paši, citos gadījumos vecāki ir kopā ar viņiem vai nu kā cilvēku tirdzniecības upuri, vai kā vainīgie.

Bērnu tirdzniecība ES: vecāku līdzdalība

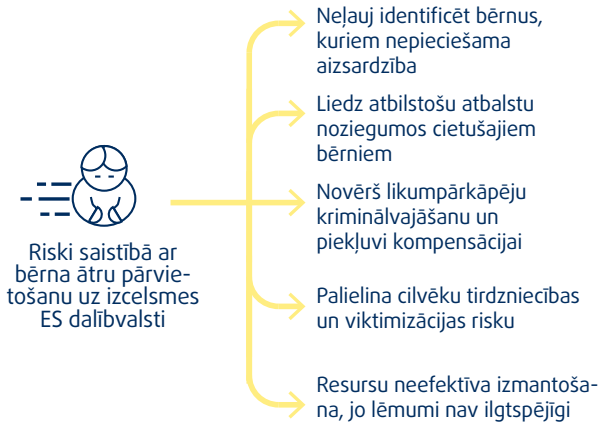
“Viens no nopietnākajiem šīs parādības aspektiem ir ģimenes locekļu loma. Eiropols saņem regulārus izlūkdatus, kas sniedz sīkāku informāciju par bērniem, kurus vecāki pārdod noziedzīgiem tikliem, jo noziedznieki izmanto ģimenes locekļu nabadzību. Citos gadījumos vecāki paši nodarbojas ar savu bērnu tirdzniecību un izmantošanu.”

Eiropola stāvoķļa ziņojums: Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of under-age victims in the European Union (Kriminālie tīkli, kas iesaistīti nepilngadīgu personu tirdzniecībā un izmantošanā Eiropas Savienībā), 2018. gads, 8. lpp.

Automātiska un ātra pārvietošana, neveicot atbilstošu situācijas novērtējumu, rada citus riskus, kā parādīts 3. attēlā. Piemēram, bērni var tikt pārvietoti uz vietu, kur viņi tika ļaunprātīgi izmantoti vai no kuras tie tika pārdoti, tādējādi pakļaujot viņus riskam atkal kļūt par upuriem. Ātra pārvietošana var arī apdraudēt cilvēku tirdzniecības nozieguma pierādījumu vākšanu, tādējādi novēršot likumpārkāpēja(-u) kriminālvajāšanu vai liedzot bērnam pienācīgu palīdzību un aizsardzību.

Lai nodrošinātu, ka pasākumi ir ilgtspējīgi, un lai rastu ilgtermiņa risinājumus, visas darbības ir jāveic pēc tam, kad ir atsevišķi izvērtēti bērna īpašie apstākļi, tostarp apstākļi, kuru rezultātā bērns ir zaudējis vecāku gādību un/vai viņam ir vajadzīga aizsardzība.

3. attēls. Bērnu sistemātiskas pārvietošanas uz ES izcelsmes dalībvalsti iespējamie riski

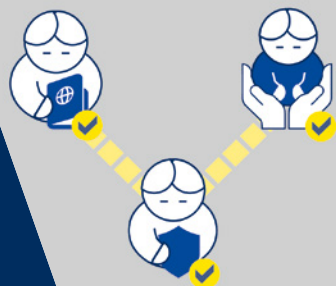
Avots: FRA, 2019. gads.

Iestādēm būtu jānovērš situācijas, kurās bērni, kas atgriezti savā ES mītnes dalībvalstī, atkal kļūst par cilvēku tirdzniecības upuriem (pārdodot tos vai nu atpakaļ uz ES dalībvalsti, kurā viņi tika atrasti, vai arī uz citu ES dalībvalsti), tādējādi atkal rodoties nepieciešamībai pēc aizsardzības. Ilgtspējīgi pasākumi arī nodrošina efektīvu ES dalībvalstu publisko cilvēkresursu un finanšu resursu izmantošanu.

Šajā rokasgrāmatā liela uzmanība ir pievērsta bērna interešu novērtēšanai agrīnā stadijā, un tās mērķis ir atbalstīt rīcību, kas ir piemērotāka bērnam un ilgtspējīgāka.

→ 2. pielikumā ir sniegts nepilnīgs ziņojumu saraksts ar informāciju par bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri vai ko citādi ir izmantojušas noziedzīgas grupas.

1. daļa. Tiesiskais un bērna aizsardzības regulējums

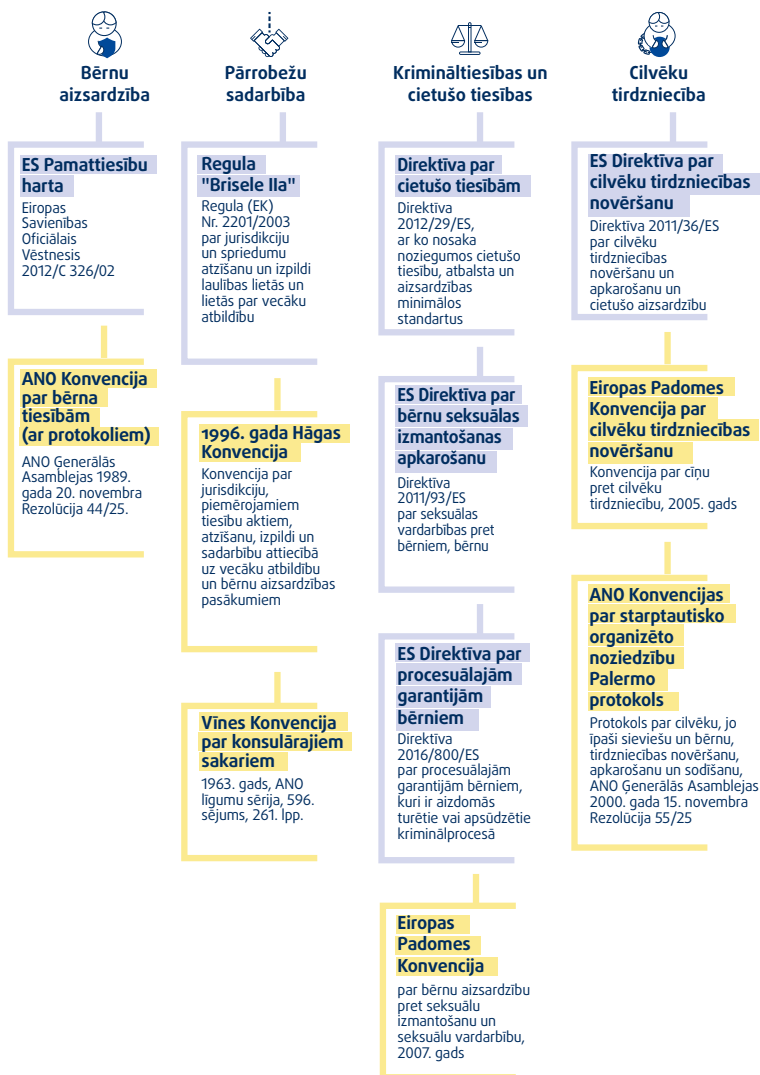

1. daļā ir izklāstīts attiecīgais tiesiskais regulējums un bērna aizsardzības principi, kas ir šīs rokasgrāmatas pamatā. Vairāki starptautiski un Eiropas instrumenti attiecas uz tādu bērnu aizsardzību, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem ir nepieciešama aizsardzība ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes dalībvalsts. Lasītājam, īstenojot 2. daļā ieteiktās darbības, jāvadās pēc četriem bērna aizsardzības principiem, kas ietverti Apvienoto Nāciju Organizācijas [Konvencijā par bērna tiesībām](#). Darbībām, kas tiek veiktas, lai atbalstītu bērnu, jābūt ietvertām valsts integrētās bērna aizsardzības sistēmā.

1.1. Tiesiskais regulējums

Šajā sadaļā ir īsi izklāstīti svarīgākie tiesību instrumenti, kas ir šajā rokasgrāmatā sniegto ieteikumu pamatā. Pārrobežu lietās papildus vispārējiem bērnu aizsardzības noteikumiem bērnu aizsardzībai piemēro dažādas tiesību jomas. Tās var iedalīt trīs kategorijās: instrumenti pārrobežu sadarbības veicināšanai; instrumenti noziedzumos cietušo aizsardzībai un instrumenti cilvēku tirdzniecības novēršanai. Tie ir attēloti 4. attēlā.

4. attēls. Attiecīgie instrumenti

Piezīmes: ES tiesību aktu instrumenti ir norādīti zilā krāsā. Regula "Brisele IIa" tiek pārskatīta jaunā redakcijā, kas, iespējams, sagaidāma 2019. gadā.

Avots: FRA, 2019. gads.

→ Pilnīgu attiecīgo saistošo un nesaistošo instrumentu sarakstu skatīt 1. pielikumā. Juridiskās atsaucēs.

1. Vispārējie bērnu aizsardzības instrumenti

Divi visaptveroši dokumenti, kuros ietverti vispārējie bērnu aizsardzības noteikumi, ir ES Pamattiesību harta un Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērna tiesībām.

- **ES Pamattiesību hartas** 24. pantā ir noteiktas bērnu tiesības uz viņu labklājībai nepieciešamo aizsardzību un gādību un tiesības brīvi paust savu viedokli. Šis viedoklis būtu jāņem vērā atbilstīgi bērnu vecumam un briedumam (24. panta 1. punkts); tiesības uz to, lai visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmām kārtām tiktu ņemtas vērā bērnu intereses (24. panta 2. punkts) un tiesības regulāri uzturēt personiskas attiecības un tiešus sakarus ar abiem vecākiem (24. panta 3. punkts). Hartas 5. panta 3. punkts aizliedz cilvēku tirdzniecību.
- **Konvencija par bērna tiesībām**, kuru ir ratificējušas visas ES dalībvalstis, garantē plašu bērniem atbilstošu pilsonisko, kultūras, ekonomisko, politisko un sociālo tiesību klāstu. Konvencija nosaka ES dalībvalstu pienākumu aizsargāt bērnus pret vardarbību, nežēlīgu, nevērīgu, sliktu izturēšanos vai ekspluatāciju, tostarp seksuālu vardarbību (19. pants). 20. pants garantē īpašu aizsardzību un palīdzību bērniem, kuriem islaicīgi vai pastāvīgi nav savas ģimenes. Konvencija paredz arī aizsardzību pret ekspluatāciju, tostarp seksuālu izmantošanu (34.–36. pants), un pienākumu veicināt to bērnu fizisko un psihisko atlabšanu un sociālo reintegrāciju, kuri ir kļuvuši par upuri ekspluatācijas, vardarbības vai necieņas izpausmēm (39. pants). Šīs tiesības attiecas uz katru bērnu, kas atrodas līgumslēdzēju valstu jurisdikcijā. **Konvencijas par bērna tiesībām fakultatīvais protokols par bērnu tirdzniecību, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju** paredz turpmākas definīcijas un aizsardzības pasākumus.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

ANO ieteikumi attiecībā uz nepavadītiem bērniem

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērna tiesību komiteja, kas ir ar Konvenciju par bērna tiesībām izveidota uzraudzības institūcija, Vispārējā komentārā Nr. 6 sniedz ieteikumus par rīcību attiecībā uz nepavadītiem bērniem. Tajos ņemtas vērā bērnu īpašās vajadzības, piemēram, sākotnējais novērtējums, aizbildņa iecelšana, ģimenes atkalapvienošāns, ilgtermiņa risinājumi un pasākumi, lai novērstu atkārtotu tirdzniecību. Lai gan komitejas vispārējie komentāri nav juridiski saistoši, tie sniedz ieteikumus par Konvencijas noteikumu interpretāciju.

Plašākai informācijai skatīt: General Comment No 6 on the treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin (Vispārējais komentārs Nr. 6 – Rīcība attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts), 2005. gads.

2. Instrumenti pārrobežu sadarbības veicināšanai

Ar regulu “Brisele IIa” (Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību) izveido kopēju ES tiesisko telpu. Regula attiecas uz visām “civillietām, kas saistītas ar vecāku atbildības iegūšanu, īstenošanu, deleģēšanu, ierobežošanu vai izbeigšanu” (1. panta b) apakšpunkts). Saskaņā ar 5. apsvērumu regula attiecas uz visiem lēmumiem par vecāku atbildību, tostarp uz bērnu aizsardzības pasākumiem. Tādējādi regula attiecas uz tādiem jautājumiem kā aizgādības tiesības, aizbildnība, bērna aizsardzība saistībā ar īpašumu, ievietošana un ārpusģimenes aprūpe. Eiropas Savienības Tiesa interpretēja jēdzienu “civillietas” kā iekļaujošus pasākumus, kas dalībvalsts tiesību aktu nozīmē ir publiskās tiesības, piemēram, lēmums par bērna nodošanu aprūpē ārpus ģimenes (C-435/06). Regula neattiecas tikai uz tiesu lēmumiem, bet arī uz jebkuru lēmumu, ko pieņem iestāde, kurai ir jurisdikcija lietās, uz kurām attiecas regula, piemēram, sociālās un bērnu aizsardzības iestādes.

Saskaņā ar 2. panta 3. punktu regulu piemēro visās ES dalībvalstīs, izņemot Dāniju. Tajā noteikts, ka visi lēmumi, ko pieņēmušas kompetentās iestādes ES, jāatzīst un jāizpilda saskaņā ar kopīgu noteikumu kopumu. Tāpēc šai regulai ir būtiska nozīme bērnu aizsardzībā ES, ja ir kāds elements, kas attiecas uz vairāk nekā vienu dalībvalsti.

Saskaņā ar 1. panta 3. punkta g) apakšpunktu un 10. apsvērumu regulu “Brisele IIa” nepiemēro pasākumiem, ko veic saistībā ar bērnu izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem. Eiropas Savienības Tiesa uzsvēra, ka regula neattiecas uz “bērna ieslodzīšanas pasākumiem, ar kuriem tiek sodīta noziedzīga nodarījuma izdarīšana”, bet attiecas uz bērna pārrobežu ievietošanu centrā, kur bērnam tiek atņemta brīvība ārstnieciskam vai izglītības mērķim (skatīt Eiropas Savienības Tiesa, C-92/12 PPU, 65.–66. punkts).

Visas ES dalībvalstis ir puses Hāgas 1996. gada konvencijā par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem (Hāgas 1996. gada konvencija).

Eiropas Savienībā regula “Brisele IIa” ir prioritāra attiecībā pret Hāgas 1996. gada konvenciju, ja attiecīgais bērns pastāvīgi dzīvo ES dalībvalsts teritorijā un ja lieta attiecas uz jautājumu, uz kuru attiecas regula. Savukārt, ja nevar noteikt, ka bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir kādā ES dalībvalstī, bet tas atrodas ES dalībvalsts teritorijā, tad ir piemērojama Hāgas 1996. gada konvencija. Regulai vienmēr ir prioritāte attiecībā uz citu ES dalībvalstu spriedumu atzīšanu un izpildi (regulas 61. pants).

Galvenā atšķirība starp regulu “Brisele IIa” un Hāgas 1996. gada konvenciju ir tāda, ka regula “Brisele IIa” neietver noteikumus par piemērojamiem tiesību aktiem, lai gan Hāgas 1996. gada konvencija ietver. Tādējādi, ja pastāv šaubas par to, kurus tiesību aktus piemērot, ir jāpiemēro konvencija (15. līdz 22. pants).

Regulas “Brisele IIa” pārskatīšanas process tika uzsākts 2016. gadā un to pabeigs līdz 2019. gada vasarai. Atjauninātais teksts pilnveidos dažus no šajā praktiskajā rokasgrāmatā minētajiem noteikumiem.

Visbeidzot Vīnes Konvencija par konsulārajiem sakariem prasa, lai dalībvalstis, izmantojot savu konsulāro dienestu starpniecību, sniegtu atbalstu šādas valsts bērniem, kas atrodas citā valstī. Piemēram, tā uzliek valstīm pienākumu sniegt juridisku un citu palīdzību bērnam, kurš aizturēts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu (36. panta c) apakšpunkts), vai arī aizsargāt bērna intereses, īpaši attiecībā uz aizbildnību (5. pants).

3. Instrumenti krimināltiesību un cietušo aizsardzības jomā

Sākot kriminālprocesu, saskaņā ar Direktīvu par cietušo tiesībām (Direktīva 2012/29/ES) visiem noziegumos cietušajiem, tostarp bērniem, piemēro vairākus aizsardzības mehānismus. Turklāt 22. un 24. pantā ir noteiktas īpašas garantijas bērniem kriminālprocesa laikā.

Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu (Direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu) paredz vairākus drošības un aizsardzības pasākumus attiecībā uz bērniem, kas cietuši no seksuālas vardarbības vai seksuālas izmantošanas. Turklāt direktīvā ir noteiktas dažādu veidu seksuālo nodarījumu definīcijas un noteikti sodi, atbildību pastiprinoši apstākļi un preventīvie pasākumi.

Visas ES dalībvalstis, izņemot Īriju, ir ratificējušas Eiropas Padomes Konvenciju par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību (Lanzarotes konvencija).

Bērnu seksuāla izmantošana tiešsaistē kā visuztraucošākais kibernetikas aspekts

“Bērnu seksuāla izmantošana tiešsaistē joprojām ir visuztraucošākais kibernetikas aspekts. Tā kā seksuāla vardarbība pret bērnu pastāvēja pirms interneta izveides, šī nozieguma tiešsaistes dimensija ir ļāvusi likumpārkāpējiem savstarpēji mijiedarboties tiešsaistē un iegūt bērnu seksuālas izmantošanas materiālus tādos apjomos, kādi bija

neiedomājami pirms desmit gadiem. Arvien pieaugošais arvien jaunāku bērnu skaits, kuriem ir piekļuve internetā izmantojamām ierīcēm un sociālajiem plašsaziņas līdzekļiem, ļauj likumpārkāpējiem piekļūt bērniem tādā veidā, kas ir vienkārši neiespējams bezsaistes vidē. Šai tendencei ir ievērojama ietekme uz *modi operandi* bērnu seksuālas izmantošanas tiešsaistē jomā.”

Eiropols, Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) (interneta organizētās noziedzības draudu novērtējums), 2018. gads, 5. nodaļa.

Turklāt [Direktīvā par procesuālajām garantijām bērniem](#) ir paredzētas vairākas procesuālās garantijas bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. Tās mērķis ir nodrošināt, ka bērni spēj saprast un sekot šim procesam un īstenot savas tiesības uz taisnīgu tiesu, kā arī novērst, ka bērni atkārtoti pārkāpj likumu, un sekmēt bērnu sociālo integrāciju. ES dalībvalstīm direktīva ir jāiekļauj savos tiesību aktos līdz 2019. gada jūnijam.

4. Instrumenti cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzībai

[ES Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) (Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību) ir galvenais ES tiesību instruments, kas aizsargā cilvēku tirdzniecības upurus.

Cilvēku tirdzniecības upuri ir tiesību subjekti. Viņiem ir tiesības pirms un pēc kriminālprocesa, kā arī kriminālprocesa laikā, un viņu tiesības uz palīdzību un atbalstu nav pakļautas viņu līdzdalībai tajā. Cietušajiem ir tiesības uz informāciju, izmitināšanu, materiālo palīdzību, medicīnisko un psiholoģisko atbalstu, juridisko palīdzību un aizsardzību kriminālprocesa laikā. Dažiem cietušajiem var būt īpašas aizsardzības vajadzības, ņemot vērā īpašus apstākļus, tostarp grūtniecību, veselības stāvokli, invaliditāti, garīgus vai psiholoģiskus traucējumus vai smagas psiholoģiskās, fiziskas vai seksuālās vardarbības formas, no kurām tie var būt cietuši. [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 11. panta 7. punkts un Direktīvas par cietušo tiesībām 22. pants prasa, lai dalībvalstis to ņemtu vērā, pamatojoties uz individuālu novērtējumu.

ES tiesiskais un politiskais regulējums, kas izveidots, lai risinātu cilvēku tirdzniecības problēmu, ir dzimumu specifisks un ņem vērā bērna intereses, atzīstot, ka ir būtiski nodrošināt, ka tiek ņemts vērā cietušo bērnu vecums, dzimums un īpašās vajadzības, tostarp attiecībā uz no cilvēku tirdzniecības cietušo bērnu aprūpi, veselību un izglītību.

[ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 13.–16. pants nosaka papildu aizsardzības pasākumus attiecībā uz cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem, tostarp bērnības prezumpciju, aizbildnību nepavadītiem bērniem, pielāgotu pieeju atbalsta

pakalpojumiem un pastiprinātu aizsardzību kriminālprocesā. Piemērojot šo direktīvu, pirmām kārtām jāņem vērā bērna intereses saskaņā ar [ES Pamattiesību hartu](#) un [Konvenciju par bērna tiesībām](#).

Padomes Direktīva 2004/81/EK paredz īpašus noteikumus par uzturēšanās atļaujām cilvēku tirdzniecības upuriem, kuri sadarbojas ar iestādēm.

Bērnu tirdzniecība: nepilnības ES tiesību aktu transponēšanā

“Šis pārskats parāda, ka dalībvalstis ir veltījušas ievērojamas pūles tam, lai transponētu [ES Direktīvu par cilvēku tirdzniecības novēršanu]. Tomēr vēl joprojām ir veicami būtiski uzlabojumi, jo īpaši attiecībā uz īpašiem bērnu aizsardzības pasākumiem, bērniņas prezumpciju un bērna vecuma novērtējumu, aizsardzību pirms tiesvedības krimināllietā un tās laikā, beznosacījumu palīdzības pieejamību, kompensāciju, nesodišanu, palīdzību un atbalstu cietušā bērna ģimenes locekļiem, kā arī prevenciju.”

Eiropas Komisija (2016. gads), Izvērtējums, cik lielā mērā dalībvalstis ir veikušas pasākumus, kas vajadzīgi, lai izpildītu Direktīvu 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, ziņojums sniegts saskaņā ar minētās direktīvas 23. panta 1. punktu, 17. lpp.

Starptautiskā un reģionālā līmenī ir svarīgi arī citi instrumenti: ANO Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību un tās Palermo protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to, un Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību. Visas ES dalībvalstis ir ratificējušas abus instrumentus.

Viegli lasāma rokasgrāmata par cilvēku tirdzniecības upuru tiesībām

Eiropas Komisija ir publicējusi “ES tiesību aktos paredzētās cilvēku tirdzniecībā cietušo tiesības” visās oficiālajās ES valodās, kas sniedz praktisku un visaptverošu pārskatu par cilvēku tirdzniecības upuru tiesībām, pamatojoties uz Eiropas Savienības Pamattiesību hartu, ES tiesību aktiem un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru.

Plašākai informācijai skatīt: Eiropas Komisija (2013. gads), “ES tiesību aktos paredzētās cilvēku tirdzniecībā cietušo tiesības”.

1.2. Bērna tiesību principi

Konvencija par bērna tiesībām nosaka četrus pamatprincipus, kas būtu jāievēro valstīm, īstenojot un interpretējot konvencijā noteiktās tiesības. Tie ietver:

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

- pienākumu aizsargāt bērna intereses kā galveno apsvērumu visos lēmumos un darbībās, kas attiecas uz bērnu;
- pienākumu pienācīgi ņemt vērā bērna viedokli, pamatojoties uz viņu vecumu, briedumu un attīstības pakāpi;
- bērna tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību un
- nediskrimināciju.

1. tabula parāda,, kā šie principi tiek atspoguļoti attiecīgajos starptautiskajos un ES instrumentos.

1. tabula. Bērna tiesību principi starptautiskajos un ES instrumentos

Instrumenti	Principi			
	Intereses	Tiesības tikt uzklautam	Tiesības uz dzīvību un attīstību	Diskriminācijas aizliegums
Starptautiskie instrumenti				
Konvencija par bērna tiesībām	3. pants	12. pants	6. pants	2. pants
Eiropas Padomes Konvencija par cilvēku tirdzniecības novēršanu	10., 14., 16. un 28. pants	—	—	3. pants
Eiropas Padomes Lanzarotes konvencija	Preambula, 14. panta 3. punkts, 30. panta 1. punkts un 31. panta 1. punkts	9. panta 1. punkts, 31. panta 1. punkta c) apakšpunkts, 35. panta 1. punkts un 36. panta 2. punkts	—	2. pants
Hāgas Konvencija par bērnu aizsardzību	Preambula, 8. un 9. pants	23. panta 2. punkta b) apakšpunkts	—	—
ES instrumenti				
ES Pamattiesību harta	24. panta 2. punkts	24. panta 1. punkts	2. pants	21. pants
ES Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu	8. apsvērumi, 13. pants	14. pants	—	—

Direktīva par cietušo tiesībām	14. apsvērumš, 1. panta 2. punkts	41. un 42. apsvērumš, 10. pants	66. apsvērumš	9. un 66. apsvērumš
Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu	2., 6. un 30. apsvērumš; 18. pants	-	—	—
Regula "Brisele IIa"	12. apsvērumš, 12., 15. un 23. pants	19. apsvērumš, 11. panta 2. punkts, 23. panta b) un d) apakšpunkts, 41. panta 2. punkta c) apakšpunkts un 42. panta 2. punkta a) apakšpunkts	—	59. pants

Piezīme: — = neattiecas.

Avots: FRA, 2019. gads.

Lasītājam, īstenojot desmit darbības, kas izklāstītas 2. daļā, jāvadās pēc šiem četriem principiem. 2. daļas 3. un 4. darbība paskaidro, kā būtu jāpiemēro bērna interešu princips un pienākums pienācīgi ņemt vērā bērna viedokli. Lai nodrošinātu tiesības uz dzīvību un attīstību, dalībvalstīm pēc iespējas jānodrošina bērna izdzīvošana un attīstība. Šeit ar "attīstību" saprot bērna fizisko, mentālo, garīgo, morālo, psiholoģisko un sociālo attīstību. Nediskriminācijas princips uzliek valstīm pienākumu ievērot [Konvencijā par bērna tiesībām](#) noteiktās tiesības un nodrošināt šīs tiesības katram bērnam, kas atrodas to jurisdikcijā, bez jebkādas diskriminācijas. Aizsardzības pakalpojumi būtu jāsniedz neatkarīgi no bērna vai vecāku/likumīgo aizbildņu statusa, tostarp viņu nacionālās, etniskās vai sociālās piederības.

1.3. Integrētās bērna aizsardzības sistēmas

[Konvencijas par bērna tiesībām](#) 19. panta 1 punkts uzliek dalībvalstīm pienākumu aizsargāt bērnus pret jebkāda veida vardarbību, nežēlīgu izturēšanos vai ekspluatāciju, tostarp seksuālu vardarbību, izmantojot likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītošanas pasākumus.

Konvencijas 19. panta 2. punktā arī noteikts, ka šādiem aizsardzības pasākumiem jāietver sociālās programmas, lai nodrošinātu atbalstu bērniem, kā arī citi pasākumi, lai nepieļautu sliktas izturēšanās gadījumus un tos identificētu, par tiem paziņotu, nodotu izskatīšanai, veiktu izmeklēšanu, aprūpētu bērnu un vērstos tiesā. Lai izveidotu

vienotu bērna aizsardzības sistēmu, ir jānodrošina visaptveroši un integrēti pasākumi visās 19. panta 2. punktā norādītajās jomās saskaņā ar Bērna tiesību komitejas *General Comment No 13* (Vispārējo komentāru Nr. 13).

Integrētās bērnu aizsardzības sistēmas centrā ir bērns. Tas nodrošina, ka visas svarīgās personas, organizācijas un sistēmas – izglītība, veselība, labklājība, tiesiskums, pilsoniskā sabiedrība, kopiena, ģimene – darbojas kopā, lai aizsargātu bērnu.

Eiropas Komisija ir definējusi **integrētās bērnu aizsardzības sistēmas desmit principus**, lai virzītu bērnu aizsardzības sistēmu reformu ES dalībvalstīs. Desmit principi ir šādi.

1. Ikviens bērns ir atzīts, cienīts un aizsargāts kā tiesību subjekts ar negrozāmām tiesībām uz aizsardzību.
2. Neviens bērns netiek diskriminēts.
3. Bērnu aizsardzības sistēmas ietver preventīvus pasākumus.
4. Ģimenes tiek atbalstītas kā primārais aprūpētājs.
5. Sabiedrība apzinās un atbalsta bērna tiesības uz brīvību no visa veida vardarbības.
6. Bērnu aizsardzības sistēmas nodrošina pienācīgu aizgādību saskaņā ar starptautiskajiem standartiem: **ANO Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi**.
7. Bērnu aizsardzības sistēmām ir transnacionāli un pārrobežu mehānismi.
8. Bērnam ir atbalsts un aizsardzība.
9. Apmācība par risku identificēšanu.
10. Pastāv droši, plaši popularizēti, konfidenciāli un pieejami ziņošanas mehānismi.

3. princips attiecas uz preventīvajiem pasākumiem. Ir ārkārtīgi svarīgi noteikt un novērst cēloņus, kas apdraud bērnus un jauniešus. Neaizsargātības faktori var būt individuāli, ekonomiski, sociāli vai kultūras faktori. Tādējādi neaizsargātība var būt atkarīga no bērna personīgajiem apstākļiem, ģimenes konteksta, ekonomiskās situācijas un pieprasījuma pēc konkrēta izmantošanas veida. Bērnu aizsardzības iestādēm preventīvajos pasākumos ir jāpievēršas visiem šiem riska faktoriem; tāpat kā tas jādara citām valsts un pašvaldību iestādēm, kas ir atbildīgas par izglītību, veselību, integrāciju, nodarbinātību utt.

Attiecībā uz cilvēku tirdzniecību bērni ir īpaši neaizsargāta grupa, lai gan neaizsargātība pati par sevi neapdraud bērnus. Cilvēku tirdzniecība ir ļoti ienesīgs organizētais noziedzības veids, ko nosaka pieprasījums, kas veicina izmantošanu. Cilvēku tirgotāji izmanto iespējas, tostarp likumdošanas nepilnības un visas vājās vietas – gan strukturālās, gan kontekstuālās – attiecībā uz sievietēm un bērniem, romu kopienu un cilvēkiem ar invaliditāti.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību (GRETA) ziņoja, ka romi ir ļoti neaizsargāti pret tirdzniecību saistībā ar strukturālām etniskās un dzimumu diskriminācijas formām, nabadzību un sociālo atstumtību, kā rezultātā viņiem ir zems izglītības līmenis, augsts bezdarba līmenis, vardarbība ģimenē un grūti dzīves apstākļi, kas skar galvenokārt sievietes un bērnus. Neregistrētiem bērniem draud lielāks cilvēku tirdzniecības risks.

Plašākai informācijai skatīt GRETA (2018. gads), Trafficking in children. Thematic Chapter of the 6th General Report on GRETA's Activities (6. vispārīgā ziņojuma tematiskajā nodaļā "Bērnu tirdzniecība"), Eiropas Padomes tīmekļa vietnē.

Ģimenes, kas cenšas rūpēties par saviem bērniem, stiprināšana, ir profilakses veids. Tas ir īpaši svarīgi gadījumos, ja ģimene pati varētu būt iesaistīta savu bērnu tirdzniecībā vai izmantošanā, ja ģimene lūdz bērnu pamest māju un palīdzēt ar naudu vai ja bērni pamet ģimenes mājas, lai aizbēgtu no vardarbības. Bērni, kas atbilst šiem kontekstiem, var būt cilvēku tirgotāju mērķis, un viņi ir neaizsargāti pret to solījumiem. Visaptverošs pasākumu kopums, kas paredzēts, lai novērstu ļaunprātīgu izmantošanu vai ekspluatāciju, var būt saistīts, piemēram, ar vispārējiem sociālā darba pasākumiem, vecāku nodarbībām, atbalstu ģimenēm, sociālajiem pabalstiem, nodarbinātības shēmām pieaugušajiem un jauniešiem, kā arī ar izglītību ģimenēm attiecībā uz pieaugošu cilvēku tirdzniecības risku, ar ko saskaras bērni, kad viņi ir šķirti no savām ģimenēm vai meklē darba/izglītības iespējas ārzemēs.

Ja pasākumi, kas vērsti uz konkrētiem jautājumiem vai konkrētām bērnu grupām, nav daļa no vispārējā aizsardzības regulējuma, bērnu aizsardzības sistēma kļūst sadrumstalota. Bērnu bieži skar vairākas bērnu aizsardzības problēmas, un sadrumstalotība nozīmē, ka viņi nesaņems visaptverošu palīdzību vai visaptverošu risinājumu.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Bērnu aizsardzības sistēmu apzināšana

FRA veica pētījumu, lai apzinātu valstu bērnu aizsardzības sistēmas 28 ES dalībvalstīs. Informācija attiecas uz piecām jomām: tiesisko regulējumu; atbildīgajām valsts iestādēm; cilvēkresursiem un finanšu resursiem; identifikācijas un ziņošanas procedūrām un procedūrām bērnu ievietošanai alternatīvajā aprūpē un uzraudzības sistēmām. Apzināšanas dati liecina, ka valstu tiesisko regulējumu sadrumstalotība neļauj dažām bērnu grupām, kuras saskaras ar īpašām problēmām, izmantot dažas tiesības un saņemt piemērotus un kvalitatīvus pakalpojumus: bērniem invalīdiem; bērniem, kas pieder pie etniskajām minoritātēm; bērniem nepilngadīgo tiesvedības sistēmās; migrantiem, kas atrodas nestandarta situācijā un nepavadītiem un nošķirti bērniem. **Apzināšanas dati** arī liecina, ka tikai 13 ES dalībvalstīm ir īpaša valsts politika vai stratēģija bērnu aizsardzības jomā.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Plašāku informāciju skatīt: FRA, Mapping child protection systems in the EU un National policy framework (action plan or strategy), FRA tīmekļa vietnē.

Vairākas ES dalībvalstis ir izveidojušas standarta darbības procedūras un protokolus, lai izskatītu gadījumus, kad ir aizdomas, ka bērns ir cilvēku tirdzniecības upuris. Šīs procedūras vai protokoli palīdz nodrošināt netraucētu sadarbību un skaidru lomu un pienākumu sadalījumu katrā dalībvalstī. Tajā pašā laikā konkrētajām procedūrām, kas izstrādātas attiecībā uz bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, ir jābūt daļai no kopējās valsts bērnu aizsardzības sistēmas, nevis paralēli tai.

Cilvēku tirdzniecības problēmas risināšanai jābūt daļai no vispārējiem bērnu aizsardzības pakalpojumiem. Integrētajai bērnu aizsardzības sistēmai joprojām ir nepieciešamas uz problēmjautājumiem balstītas zināšanas un atbildes, bet tām jābūt ievietotām vispārējās sistēmas kontekstā. Šāda integrēta pieeja palīdz reaģēt uz dažādām situācijām, ar kurām var saskarties katrs bērns. Tā atbilst bērnu vajadzībām, tostarp tādu bērnu, kas cietuši no cilvēku tirdzniecības, gan viņu pilsonības valstī, gan ārpus tās.

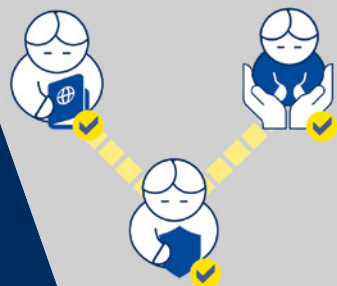

Eiropas Komisijas papildu pasākumi saistībā ar ES Stratēģiju cilvēku tirdzniecības izskaušanai

“Komisija palīdzēs dalībvalstīm izstrādāt visaptverošu un pieejamu aizsardzību un sniegs atbalstu cilvēku tirdzniecībā cietušo personu integrēšanai, ņemot vērā katra dzimuma konkrētās vajadzības. Tāpat tā uzraudzīs un konsultēs bērniem piemērotu pakalpojumu īstenošanas procesu valsts līmenī, tostarp par cilvēku tirdzniecībā cietušo aprūpi, veselības aprūpi un izglītību, ņemot vērā katra bērna dzimumu, vecumu un konkrētās vajadzības. Visbeidzot, tā gādās, lai tiktu ievēroti *10 Principles for integrated child protection systems* (10 ES principi par integrētām bērnu aizsardzības sistēmām)”.

Eiropas Komisija (2017. gads), Ziņojums par papildu pasākumiem saistībā ar ES Stratēģiju cilvēku tirdzniecības izskaušanai un turpmāku konkrētu darbību noteikšanu, 5. lpp.

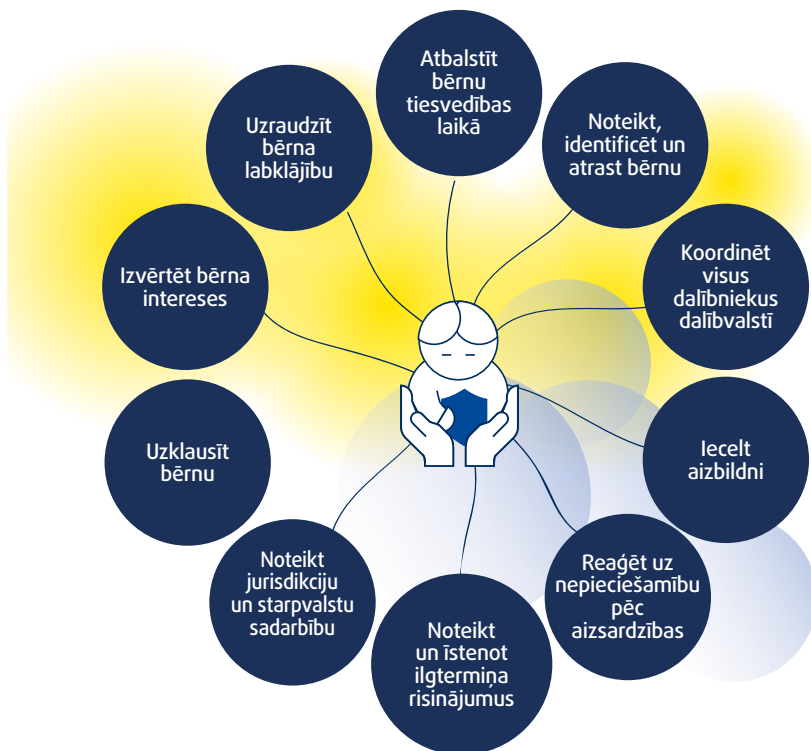
2. daļa. Desmit nepieciešamās aizsardzības darbības

Šīs rokasgrāmatas 2. daļā ir aprakstītas 10 darbības, kas paredzētas, lai aizsargātu bērnus, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem ir nepieciešama aizsardzība ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes dalībvalsts.

5. attēlā parādīts, kādas darbības ir jāapsver no bērna identifikācijas brīža līdz brīdim, kad tiek atrasts un īstenots ilgtermiņa risinājums. Desmit darbībām nav stingras hronoloģiskas secības. Dažas no tām ir aktuālas visu laiku, piemēram, darbība “uzklausīt bērnu”. Atkarībā no konkrētā gadījuma, valsts mehānisma cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem un dažādajām struktūrām, kas iesaistītas valsts vai vietējā līmenī, dažas darbības var notikt paralēli vai citā secībā.

5. attēls. Desmit darbības, kas paredzētas, lai atbalstītu bērnus, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem nepieciešama aizsardzība, tostarp cilvēku tirdzniecības upurus, kas atrodas citā ES dalībvalstī, nevis savā mītnes valstī

Avots: FRA, 2019. gads.

Lai piemērotu desmit darbības, lasītājam jāņem vērā šādas četras saistītās prasības.

Prevencija: visām personām, kuras kontaktējas ar bērniem, būtu jānovērs jebkāda veida vardarbība. Preventīvie pasākumi ir daļa no aizsardzības pasākumiem, kas saskaņā ar Konvencijas par bērna tiesībām 19. pantu ir jāveic dalībvalstīm. Prevencija var ietvert darbības, kas paredzētas, lai mazinātu riskus, kuri saistīti ar cietušo neaizsargātību, un faktorus, kas tos veicina. Cilvēku tirdzniecības novēršana ir daudzšķautņaina, un tai jāpievēršas daudzām cilvēku tirdzniecības ķēdes organizācijām un indivīdiem. Cilvēkiem vajadzētu būt īpaši uzmanīgiem pret atsevišķām neaizsargātu zēnu un meiteņu grupām, saglabājot modrību, lai, situācijai attīstoties,

varētu savlaicīgi iejaukties. Dzimumu un etniskās diskriminācijas strukturālās formas īpaši ietekmē romu kopienas meitenes un bērnus. Daļa no šiem bērniem ir cietuši no ļaunprātīgas izmantošanas, dzīvo uz ielas vai atrodas sociālajā aprūpē un dzīvo aprūpes iestādēs. Preventīvie pasākumi attiecas ne tikai uz agrīnu iejaukšanos atsevišķos gadījumos, bet arī uz ģimenes atbalsta mehānismu izstrādi, sociālā darba intervencēm, nodarbinātības shēmām, alternatīvām institucionālajai aprūpei un plašākiem politikas pasākumiem.

Bērna aizsardzības pasākumi un pārbaude: organizācijām, kas tieši strādā ar bērniem, ir vajadzīga sistēma, lai nepieļautu, ka viņu darbinieki pārkāpj bērnu tiesības. Tām jāietver tādi pasākumi kā politika par to, kā reaģēt uz apgalvojumiem par bērnu ļaunprātīgu izmantošanu, bērniem draudzīgs sūdzību iesniegšanas mehānisms un sodāmības reģistra pārbaude par notiesājošiem spriedumiem par bērna ļaunprātīgu izmantošanu pirms darbinieka norīkošanas darbā ar bērniem. **Direktīvas par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu** 10. pantā ir noteikts ES dalībvalstu pienākums veikt vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka personai, kas notiesāta par dzimumnoziegumiem, var tikt liegts iesaistīties profesionālā darbībā ar bērniem. Tajā arī paredzēts, ka saskaņā ar **Padomes Pamatlēmumu 2009/315/TI** dalībvalstis viena otru informē par notiesājošiem spriedumiem krimināllietās vai aizliegumiem strādāt ar bērniem. Šādas pārbaudes jāveic ne tikai darbā pieņemšanas laikā; jāveic arī regulāras atkārtotas pārbaudes. Eiropas Sodāmības reģistru informācijas sistēma (ECRIS) nodrošina iespēju pārbaudīt jebkura ES pilsoņa sodāmību.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Bērnu aizsardzības politikas standarti organizācijās

FRA apkopoja informāciju par bērnu aizsardzības sistēmām ES-28, tostarp par to, kā tiek sertificēti un akreditēti speciālisti un vai darbinieki tiek vai netiek pārbaudīti.

Ne visām ES dalībvalstīm ir akreditācijas un licencēšanas procedūras speciālistiem bērnu aizsardzības jomā. Ja tās pastāv, tās ne vienmēr ietver pārbaudes procedūras. Visbiežāk pārbaude notiek darbā pieņemšanas laikā. Akreditācijas un licencēšanas procedūras ne vienmēr ir paredzēta obligāta to speciālistu apmācība (sākotnēja vai pastāvīga), kas strādā ar bērniem, tostarp administratīvā personāla un personāla, kurš ir iesaistīts bērnu ikdienas aprūpē iestādēs.

*Plašākai informācijai skatīt: FRA (2015. gads), **Certification and accreditation procedures for professionals (Speciālistu sertifikācijas un akreditācijas procedūras)**.*

Personāla kvalifikācija: darbiniekiem, kas strādā ar bērniem, jābūt kvalificētiem un jāievēro augsti profesionālie standarti. Personālam jāsaņem pietiekama un regulāra apmācība, lai nodrošinātu augstas kvalitātes pakalpojumu sniegšanu. Apmācībai jāaptver šādi jautājumi: cilvēku tirdzniecība, tostarp dzimumu specifika; bērnu tiesības, galveno uzmanību pievēršot bērnu līdzdalībai; attiecīgais tiesiskais un administratīvais regulējums; saziņa ar bērniem; dzimuma un kultūras apsvērumi; bažas par drošību; valsts mehānisms cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem bērnu tirdzniecības apkarošanai; saskaņā ar **regulu "Brisele IIa"** izveidoto centrālo iestāžu nozīme un tas, kā izvērtēt bērna intereses, lai noteiktu ilgtermiņa risinājumu. Dažām personām, piemēram, centrālo iestāžu darbiniekiem, ir jāsadarbojas ar kolēģiem citā dalībvalstī; tāpēc viņiem ir noderīga arī valodu apmācība. Īpaši efektīvi ir kopīgi mācību pasākumi ar dažādām speciālistu grupām, tāpēc tie ir jāveicina.

Savlaicīgums: bērniem atbalsts ir jāsniedz ātri. Ārkārtas pasākumi ir jāveic nekavējoties. Bērna interešu nodrošināšana, nosakot ilgtermiņa risinājumu, tomēr prasīs adekvātu katra konkrētā cietušā bērna īpašo apstākļu individuālu novērtējumu, ko nevajadzētu sasteigt. Jāatrod pareizais līdzsvars starp savlaicīgumu un pienācīgu aizsardzību. Jāņem vērā katra konkrētā bērna pieredze, un palīdzība jāpielāgo katram atsevišķam gadījumam, ņemot vērā bērna vecumu un dzimumu, kā arī konkrētā izmantošanas veida, kuram viņš ticis pakļauts, radītās sekas. Cilvēku tirdzniecības upurim vai traumētam bērnam, kuram nav atbilstoša ģimenes atbalsta, varētu būt nepieciešams vairāk laika, lai atlabtu no traumatiskās pieredzes un sāktu domāt par savu nākotni.

1. darbība. Bērna noteikšana, identificēšana un nosūtīšana uz atbalsta dienestiem

Atklāt bērnus

Sākuma punkts ir nodrošināt efektīvus mehānismus, lai atklātu bērnus, kuri ir palikuši bez vecāku gādības un kuriem ir vajadzīga aizsardzība, tostarp bērnus, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri. Bērnu, kam nepieciešama aizsardzība, efektīva un agrīna atklāšana ir pirmais solis, lai nodrošinātu, ka pret viņiem izturas kā pret tiesību subjektiem, un lai viņi saņemtu pienācīgu palīdzību un aizsardzību.

Saskaņā ar Konvencijas par bērna tiesībām 19. pantu dalībvalstīm ir jāveic pasākumi, lai aizsargātu bērnus pret jebkāda veida vardarbību vai ekspluatāciju, tostarp pasākumi, lai identificētu sliktas izturēšanās pret bērnu gadījumus. Tas prasa efektīvus mehānismus, lai atklātu bērnus, kas bijuši pakļauti jebkāda veida nevēlēšanai, ekspluatācijai vai ļaunprātīgai izmantošanai. Ja cietušie bērni netiks atklāti agrīnā stadijā, viņi nevarēs jēgpilni izmantot savas tiesības.

Noteikt to, vai bērnam ir vajadzīga aizsardzība, var būt grūti. Katrs bērns var atšķirīgi reaģēt uz ļaunprātīgu izmantošanu vai ekspluatāciju: dažiem var būt ļaunprātīgas izmantošanas fiziskas pazīmes; citiem var būt uzvedības problēmas, depresija, vainas sajūta vai var vispār neizrādīt nekādas emocionālas pazīmes. Bērni bieži neapzinās, ka tiek ļaunprātīgi izmantoti, jo viņiem ir attīstījusies pieķeršanās sajūta, un viņi neuzskata sevi par upuriem. Izmantotāji vai citi pieaugušie, iespējams, viņiem ir stāstījuši, kā rīkoties, lai izvairītos no pieaugušo vai valsts amatpersonu uzmanības. Bērni, kuriem nepieciešama aizsardzība, piemēram, tādi bērni, kas aizbēguši no mājām, var nevēlēties sazināties ar kādu no iestādēm, baidoties, ka viņus aizsūtīs atpakaļ uz mājām.

Bērni ir viena no visneaizsargātākajām cilvēku tirdzniecības mērķgrupām. Cilvēku tirdzniecības tīkli ir īpaši vērsti uz ekonomiski trūcīgām ģimenēm. Bieži vien cietušie bērni neuzskata sevi par izmantotiem, bet drīzāk uztver savu stāvokli kā lojalitāti pret saviem tuviniekiem.

Attiecībā uz cilvēku tirdzniecības upuriem [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 11. pantā noteikts, ka dalībvalstīm jāveic vajadzīgie pasākumi, lai izveidotu atbilstīgus mehānismus cilvēku tirdzniecības upuru agrīnai identificēšanai. Saskaņā ar direktīvas 18. pantu dalībvalstīm ir pienākums veicināt to ierēdņu regulāru apmācību,

kuri varētu nonākt saskarē ar cilvēku tirdzniecības upuriem vai potenciālajiem upuriem, tostarp ierindas policijas darbiniekiem.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Pētījums par cilvēku tirdzniecības upuru identifikāciju

Saskaņā ar Eiropas Komisijas pētījumu par cilvēku tirdzniecības augsta riska grupām būtisks šķērslis bērnu tirdzniecības gadījumu identificēšanai ir tas, ka bērni nekontrolē savu stāvokli un, iespējams, neapzinās šādas kontroles trūkuma apmēru. Dažos gadījumos, jo īpaši attiecībā uz seksuālo izmantošanu, organizētās noziedzības tīkli nodrošina, ka bērni tiek bieži pārvietoti valsts iekšienē un no vienas valsts uz citu. Šādu darbību mērķis ir novērst to, ka bērni varētu izveido attiecības, kuru rezultātā viņi izstāstītu par savu stāvokli; maksimāli palielināt peļņu un izvairīties no atklāšanas.

Skatīt: Eiropas Komisija (2015. gads), [Study on high-risk groups for trafficking in human beings](#) (Pētījums par cilvēku tirdzniecības augsta riska grupām).

ES dalībvalstu ziņojumos norādīts, ka cilvēku tirgotāji izmanto mazāk redzamus piespiedu līdzekļus, pieļaujot zināmu pārvietošanās iespēju, izmantojot mazāk redzamus iebiedēšanas veidus, draudus. Notiek pāreja uz psiholoģisko vardarbību un cietušo atkarības ļaunprātīgu izmantošanu. Dalībvalstis uzskata, ka ir gūti panākumi cietušo identifikēšanā ne tikai tāpēc, ka ir paplašinājusies sadarbība starp dažādām iestādēm un nozarēm, kas iesaistītas valsts, bet arī pārrobežu līmenī.

Skatīt: Eiropas Komisija (2018. gads), [Staff working document of the Second report on the progress made in the fight against trafficking in human beings](#) (otrais ziņojums par gūtajiem panākumiem cīņā pret cilvēku tirdzniecību, dienestu darba dokuments).

Kā norāda Eiropols, tiek ziņots par ģimeņu kļūmēm, kas izmanto bērnus piespiedu noziegumu veikšanai un ubagošanai. Eiropols ir saņēmis informāciju par starptautiskām izmeklēšanām attiecībā uz ģimeņu kļūmēm ar ES pilsonību, kuri izmanto savus bērnus, radnieku bērnus vai bērnus, no kuriem viņu ģimenes ir atteikušās. Bērni tiek tirgoti, lai izdarītu vairāku veidu mantiskos noziegumus un/vai piespiedu ubagot un dažreiz lūgtu ziedojumus fiktīvām labdarības organizācijām.

Skatīt: Eiropols (2018. gads), [Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European Union](#).

Jebkurai personai ir pienākums ziņot kompetentajām iestādēm par jebkādam aizdomām par bērna ļaunprātīgu izmantošanu. Iespējams, ka plašs cilvēku loks saskaras ar bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem nepieciešama aizsardzība. Viņiem vajadzētu būt modriem un proaktīviem, lai noteiktu bērnus, kuriem nepieciešama aizsardzība. Tie var būt, piemēram, policisti, tiesneši, juristi, sociālie darbinieki, NVO darbinieki, ārsti, skolotāji vai darbinieki, kas strādā robežšķērsošanas vietās.

Bērnus, kuriem nepieciešama aizsardzība, var atrast daudzās vietās: uz ielas, slimnīcā vai robežšķērsošanas vietās. Speciālistiem ir jāapzinās galvenie riski.

Speciālistiem, kas sazinās ar bērniem, jāizvairās no pieņēmumiem un jābūt piesardzīgiem pret iespējamiem aizspriedumiem, pamatojoties uz kultūras, reliģisko, nacionālo vai etnisko izcelsmi, dzimumu vai citām bērnu vai to pavadošo pieaugušo īpatnībām.

FRA rokasgrāmata par nelikumīgu profilēšanu

FRA 2010. gadā sagatavoja un 2018. gadā atjaunināja praktisko rokasgrāmatu tiesībsardzības amatpersonām un robežsargiem, sniedzot pierādījumus, pamatojoties uz gadījumu izpēti, par situācijām, kad profilēšana var būt noderīga un kad tā var būt nelikumīga un/vai neproduktīva.

Plašākai informācijai skatīt: FRA (2018. gads), *Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide (Nelikumīgas profilēšanas novēršana šodien un nākotnē: rokasgrāmata)*.

1. darbība attiecas uz noteikšanu divos dažādos kontekstos. Pirmā daļa attiecas uz bieži sastopamu situāciju, kad dalībvalsts teritorijā tiek noteikti bērni, kuri ir ekspluatēti, ļaunprātīgi izmantoti vai pret kuriem pieļauta nevērība. Otrā daļa aptver noteikšanu pie iekšējām robežām, kad bērns ir ceļā uz citu ES dalībvalsti. Tomēr identifikācija nav viena posma process. Cietušie bieži vien neizpauž informāciju, pirmo reizi sarunājoties ar palīdzības sniedzējiem vai tiesībsardzības iestādēm. Identifikācijas centieniem jābūt vērīgiem ne tikai uz iebraukšanas vietām valstī, bet arī uz augsta riska sektoriem.

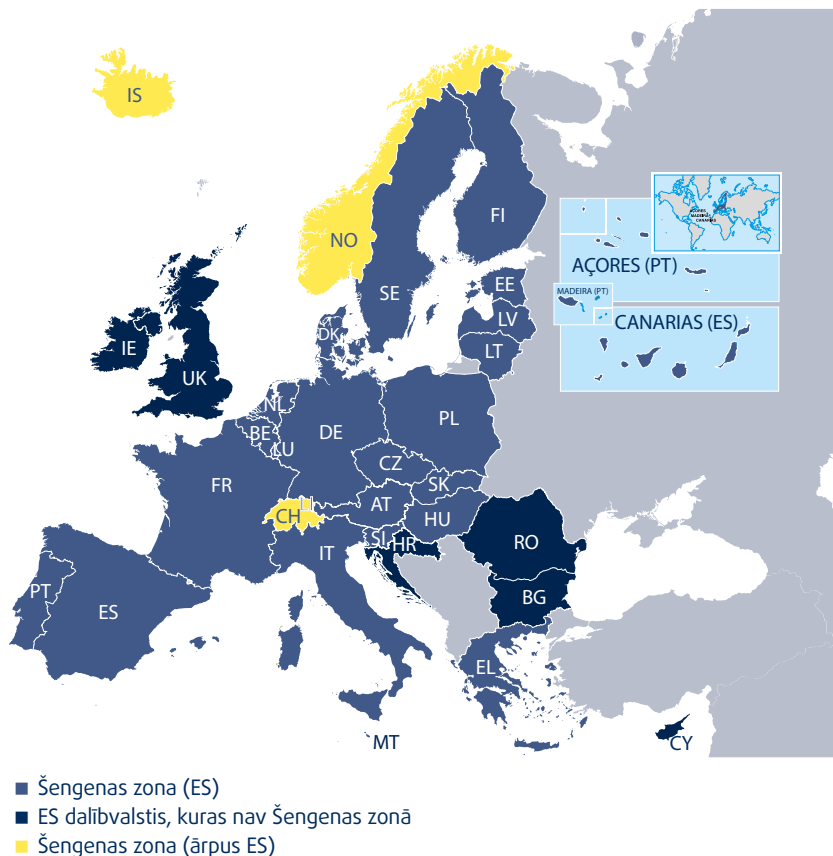
Noteikšana ES dalībvalsts teritorijā

Saskaņā ar [Brīvas pārvietošanās direktīvu 2004/38/EK](#) ES pilsoņiem ir tiesības līdz trim mēnešiem uzturēties citā dalībvalstī. Tāpat kādā no ES dalībvalstīm izsniegtu uzturēšanās atļauju turētāji var arī līdz trīs mēnešiem brīvi pārvietoties citu valstu teritorijās, kas ir Šengenas nolīguma dalībnieces, kurš ietver visas ES dalībvalstis un Šengenas asociētās valstis, izņemot Īriju un Apvienoto Karalisti.

[Šengenas zonā](#) ietilpst visas ES dalībvalstis, izņemot Bulgāriju, Horvātiju, Kipru, Īriju, Rumāniju un Apvienoto Karalisti. Tajā ir iekļauta arī Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Šveice, kā parādīts [6. attēlā](#). Dažas dalībvalstis ir ieviesušas pagaidu robežpārbaudes, lai novērstu nopietnus draudus. Eiropas Komisija regulāri publicē atjauninātu paziņojumu par robežkontroles pagaidu atjaunošanu sarakstu.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

6. attēls. Šengenas zona, 2019. gada marts

Avots: Eiropas Komisija, 2019. gads.

Pēc trīs mēnešiem uzņēmēja ES dalībvalsts var noteikt konkrētus uzturēšanās nosacījumus attiecībā uz ienākumu pierādījumu (vai uzņemšanu izglītības iestādē) un veselības apdrošināšanu, vai pierādījumu, ka ir tādas personas ģimenes loceklis, kurai ir tiesības uz uzturēšanās atļauju (*Brīvas pārvietošanās direktīvas* 7. pants). Pēc trīs mēnešu uzturēšanās ES pilsoņiem var būt jāreģistrējas valsts iestādēs (8. pants). Tomēr praksē bērni, kuriem nepieciešama aizsardzība, tostarp bērni, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, visticamāk, paliks ES dalībvalstī bez registrācijas.

Tiklīdz bērns atrodas citā dalībvalstī, kas nav viņa mītnes valsts, dažādiem valsts speciālistiem un organizācijām, piemēram, policijai, sociālajiem darbiniekiem, skolotājiem, veselības aprūpes darbiniekiem vai pilsoniskajai sabiedrībai, ir jābūt proaktīviem, lai konstatētu, vai bērnam ir vajadzīga aizsardzība.

Pastāv neskaitāmas situācijas, atšķirīgi gadījumi un apstākļi. Tomēr pašreizējie pētījumi norāda uz dažiem vispārīgiem piemēriem:

- bērns, visbiežāk meitene, tiek seksuāli izmantots uz ielas, bordeļos, masāžas salonos vai privātajās mītnēs;
- obligātā skolas vecuma bērns dzīvo kā mājstrādnieks nepiemērotos darba apstākļos ar nesaistītu ģimeni, bieži vien neapmeklējot skolu;
- bērns apzog veikalus, piemēram, zogot kosmētiku, telefonus, USB atmiņas kartes, GPS sistēmas un citas elektroniskas ierīces, vai zogot klientu rokas somas;
- bērns stundām ilgi ubago uz ielas neatkarīgi no laika apstākļiem un izdzīvo, ēdot restorānu izmestās ēdienu paliekas;
- bērns audzē vai pārdod kaņepes vai citas nelegālas vielas;
- bērns dzīvo uz ielas, iespējams, ir ar garīgās veselības traucējumiem vai lieto narkotikas;
- bērns klejo pa ielām un neapmeklē skolu.

Atkarībā no situācijas, kādā atrodas bērns, dažiem cilvēkiem ir lielākas izredzes bērnu pamanīt. To personu jutīgums, kas spēj identificēt neaizsargātus bērnus, ir būtisks, lai atvieglotu agrīnu to bērnu noteikšanu un nosūtīšanu uz atbalsta dienestiem, kuriem nepieciešams atbalsts.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Cietušo noteikšana, tiem šķērsojot robežu

Tā kā Šengenas zonā nav robežkontroles, bērni, kuriem nepieciešama aizsardzība, uz robežām tiek noteikti reti. Tajos gadījumos, kad ES teritorijā joprojām tiek veikta robežkontrole, vai nu tāpēc, ka persona ieceļo no valsts, kas nav Šengenas zonā, vai arī tāpēc, ka Šengenas valsts uz laiku ir atjaunojusi iekšējo robežkontroli, robežkontrole piedāvā iespēju noteikt bērnus, kuriem var būt nepieciešama aizsardzība.

Šengenas informācijas sistēmas (SIS) Regula (ES) 2018/1862 ir vērtīgs instruments, lai identificētu pazudušos bērnus un neļautu turpināt ceļu bērniem, attiecībā uz kuriem pastāv risks, ka vecāki, ģimenes locekļi vai aizbildņi bērnus var nolaupt. SIS ievadītais brīdinājums par to, ka bērns ir pakļauts riskam, var palīdzēt identificēt bērnus, kuri ir pakļauti riskam kļūt par cilvēku tirdzniecības, piespiedu laulību, sieviešu dzimumorgānu kroplšanas vai cita veida vardarbības upuriem dzimuma dēļ. Tas arī palīdz aizsargāt bērnus no tā, ka viņi kļūst par teroristisko nodarījumu upuriem vai ir iesaistīti tajos, tostarp ir iesaukti bruņotās grupās vai spiesti aktīvi iesaistīties karadarbībā. Lai precīzāk identificētu personas, par kurām SIS ir ievietoti brīdinājumi, ir iespējams izmantot gan burtciparu, gan biometriskās pārbaudes, kas uzlabo neaizsargāto personu aizsardzības kvalitāti. Izmantojot SIS, pirmām kārtām jāņem vērā bērna intereses.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Eiropas Savienības Aģentūra lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā (eu-LISA)

eu-LISA, Eiropas Savienības Aģentūra lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā, ir atbildīgā iestāde lielāko centralizēto ES informācijas sistēmu darbības pārvaldībai tieslietu un iekšlietu jomā. Tas attiecas arī uz Šengenas informācijas sistēmu, kā arī vairākām citām datubāzēm, kas galvenokārt uzglabā trešo valstu pilsoņu datus. Informācijas tehnoloģiju sistēmas, ko centrālā līmenī pārvalda eu-LISA, ir vērtīgs instruments valstu kompetentajām iestādēm, reāllaikā sniedzot tām visprecīzāko informāciju, kas veicina cīņu pret bērnu tirdzniecību. Sistēmas atkarībā no mērķa var izmantot robežsargi, tiesībsardzības, vīzu, migrācijas un patvēruma iestādes, kā arī tiesu un muitas iestādes.

Plašāku informāciju skatīt [eu-LISA tīmekļa vietnē](#).

Plašs dalībnieku loks, piemēram, aviosabiedrības darbinieki un lidostas darbinieki, kā arī robežsargi, var nonākt saskarē ar bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības

un kuriem nepieciešama aizsardzība, tostarp bērniem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri. Šīm personām būtu:

- ✓ jāzina valsts administratīvās prasības, saskaņā ar kurām bērni var doties prom no valsts un ieceļot tajā (piemēram, vecāku atļauja vai apstiprināts apliecinājums);
- ✓ jāzina jaunākā riska analīzes informācija par cilvēku tirdzniecību, tostarp attiecībā uz noziedzumu, to modeļu un tendenču dzimumu specifiku;
- ✓ jāpamana neparasta uzvedība, fiziskas vai emocionālas pazīmes bērnam vai pavadošajam pieaugušajam(-iem);
- ✓ īpaša uzmanība jāpievērš tam, ka pieaugušais, kurš nav vecāks, dažādos gadījumos pavada ne tikai vienu bērnu, bet arī bērnu grupu vai pavada dažādus bērnus;
- ✓ rūpīgi jāpārbauda pieaugušā, kurš ir pavadošā persona, dokumenti, ja šis pieaugušais nav bērna vecāks vai pārstāvis;
- ✓ jāveic vaicājums Šengenas informācijas sistēmā (*SIS II*), lai pārbaudītu, vai bērns nav pazudušo sarakstā;
- ✓ šaubu gadījumā jānovirza attiecīgās personas uz pārbaudi otrajā līnijā. Tas ļauj apspriesties ar izcelsmes valsts iestādēm par pavadošo pieaugušo un bērnu. Otrās līnijas pārbaudes mērķim un uzdevumiem jāatbilst *Frontex VEGA rokasgrāmātā* sniegtajiem norādījumiem;
- ✓ jāpārzina starptautiskās sadarbības iespējas, to rīcībā esošie starptautiskās saziņas līdzekļi un kanāli, tostarp informācijas apmaiņa un analīze, izmantojot Eiropolu;
- ✓ jāsaazinās ar bērnu aizsardzības dienestiem, ja nekas netiek noskaidrots, taču joprojām pastāv šaubas par bērna labklājību. Informācija par gadījumu jāsniedz bērnu aizsardzības dienestiem galamērķa vietā, lai nodrošinātu apmeklējumu un turpmākos pasākumus. Tomēr pastāv risks, ka bērns pazudīs pirms turpmākajiem pasākumiem vai arī sociālie dienesti nevarēs bērnu atrast. Tas var notikt, piemēram, ja attiecīgās personas maina adresi vai sniedz neprecīzu kontakta informāciju.

Saskaņā ar *Šengenas Robežu kodeksa* (Regula (ES) 2016/399) 23. pantu ES dalībvalstis ir tiesīgas veikt pārbaudes attiecīgajā teritorijā, ja tās nav līdzvērtīgas robežpārbaudēm. Šādas izlases veida policijas pārbaudes var arī atvieglot apdraudēto bērnu noteikšanu. Daudzi no iepriekš minētajiem punktiem, piemēram, zināšanas par riska analīzes informāciju par bērnu tirdzniecību, var arī palīdzēt identificēt apdraudētos bērnus šādu policijas pārbaūžu laikā.

Eiropas Komisijas pamatnostādnes par identificēšanu

Eiropas Komisija ir izstrādājusi pamatnostādnes par cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu, kas ir īpaši paredzētas konsulārajām iestādēm un robežsargiem.

Plašākai informācijai skatīt: Eiropas Komisija (2013. gads), Guidelines for the identification of victims of trafficking in human beings (Pamatnostādnes par cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu).

Frontex rokasgrāmata par bērniem lidostās (VEGA)

Frontex, Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra, ir izstrādājusi rokasgrāmatu ar pamatnostādnēm robežsargiem bērnu aizsardzībai lidostās. VEGA rokasgrāmatā ietverti praktiski padomi, piemēram, par to, kam pievērst uzmanību robežšķērsošanas punktos, iespējamiem jautājumiem, ko izmantot sarunās ar bērniem, pārbaudēm pirmajā un otrajā līnijā, kā arī par nosūtīšanas mehānismu. Aģentūra izstrādā līdzīgu rokasgrāmatu attiecībā uz sauszemes un jūras robežām.

Plašāku informāciju skatīt: Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (2015. gads), VEGA rokasgrāmata – bērni lidostās, riskam pakļautie bērni, kas atrodas ceļā, vadlīnijas robežsargiem.

Eiropas Komisijas pētījums par cilvēku tirdzniecības augsta riska grupām

Eiropas Komisijas ziņojumā ir iekļauta sadaļa “Tādu bērnu grupas, kuriem ir vislielākais risks tikt pakļautiem cilvēku tirdzniecībai: tipoloģija, kuras pamatā ir riska profili”.

Plašākai informācijai skatīt: Eiropas Komisija (2015. gads), Study on high-risk groups for trafficking in human beings (Pētījums par cilvēku tirdzniecības augsta riska grupām).

Bērnam, kas ceļo vienatnē vai kopā ar pieaugušo, kurš nav bērna vecāks vai likumīgais aizbildnis, būs nepieciešama derīga pase vai personas apliecība un kāds papildu oficiāls dokuments, kā noteikts valsts tiesību aktos. Šo oficiālo dokumentu paraksta viņa vecāki vai likumīgais aizbildnis, dažos gadījumos notārs, un tas ļauj bērnam ceļot ārpus ES dalībvalsts, kurā bērns dzīvo. Šajā jautājumā nav vienotu ES mēroga noteikumu, un katra ES dalībvalsts lemj par to, vai bērnam ir vajadzīgi šādi dokumenti un tieši kādi dokumenti. Dažas dalībvalstis pieprasa apliecinājumu par vecāku piekrišanu, ka bērns var atstāt valsti viens pats vai kopā ar citu pieaugušo, kas nav vecāks (apstiprināts apliecinājums). Tomēr ar to nepietiek, lai novērstu bērnu tirdzniecību.

Standartizēta ceļojuma piekrišanas veidlapa

Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences labas prakses rokasgrāmatas III daļa par preventīviem pasākumiem aicina valstis apsvērt standartizētas ceļošanas piekrišanas veidlapas pieņemšanu, kas vajadzības gadījumā pierādīs, ka ir dota piekrišana, pirms

Jaut bērnam atstāt jurisdikciju (skatīt rokasgrāmatas 1.2.2. iedaļu). Piekrišanas veidlapas parauga izmantošana var nodrošināt skaidrību un mazināt riskus, kas saistīti ar ES dalībvalstīs pieprasīto piekrišanas veidlapu dažādību. Valstis, kas vēlas izstrādāt valsts modeļa veidlapu, tiek aicinātas ņemt vērā informāciju, kas sniegta Hāgas konferences tīmekļa vietnē.

Plašākai informācijai skatīt: Hāgas Starptautisko privāttiesību konference, Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part III, Preventive Measures (Labas prakses rokasgrāmata saskaņā ar Hāgas 1980. gada 25. oktobra Konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupišanas civiltiesiskajiem aspektiem, III daļa – preventīvie pasākumi), 2005. gads.

Identitātes noteikšana

Ja iestādes uzskata, ka bērnam ir nepieciešama aizsardzība, to pirmā saskare ar bērnu būs vērsta uz bērna identitātes noteikšanu. Bērna interešu principam, kas noteikts *Konvencijas par bērna tiesībām* 3. pantā un attiecīgajos ES tiesību aktos (skatīt 1. tabulu), jābūt vērstam uz visiem pasākumiem, kas veikti, lai identificētu bērnu un nodotu to attiecīgajām iestādēm turpmākai rīcībai.

Tas nozīmē arī to, ka pirmās saskarsmes laikā iestādēm jāizvairās no plašām intervijām ar bērnu par viņa apstākļiem, dzīves apstākļiem un visu stāstu kopumā. Pirmajai saskarsmei ar bērnu vajadzētu būt īsai un aprobežotai ar bērna identificēšanu, noskaidrojot pamatinformāciju, piemēram, vecāku atrašanās vietu, un noskaidrojot pamatinformāciju, kas nepieciešama, lai nodrošinātu bērna tūlītēju drošību un labklājību. Pēc tam bērnu aizsardzības dienestiem būtu jāveic turpmāka izvērtēšana.

Identifikācijas posmā pret bērnu jāizturas ar cieņu, atbilstoši vecumam, un jānodrošina tulka palīdzība, ja bērns nerunā vietējā valodā. Iestādēm jāsniedz bērniem draudzīga informācija par galvenajiem jautājumiem, piemēram, par iespēju lūgt atbalstu no konsulārās iestādes, par to, kāpēc iestādēm ir jānosaka identitāte, kāpēc tiek apstrādāti pirkstu nospiedumi un kādi ir turpmākie soļi, lai nodrošinātu bērna aizsardzību.

- → *Plašāku informāciju par to, kā runāt, uzklaust un informēt bērnu, skatīt arī 3. darbībā – bērna uzklausišana.*

Bieži vien par bērna identitātes noskaidrošanu būs atbildīga policija. Atkarībā no apstākļiem var būt nepieciešams veikt dažas vai visas šīs darbības:

- pārbaudīt dokumentus, ja tādi ir, piemēram, personu apliecinošus dokumentus vai pasēs, lai noteiktu bērna vārdu, tautību, vecumu utt.;

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

- noņemt pirkstu nospiedumus (vecāku bērnu gadījumā, ja to atļauj valsts tiesību akti) un uzņemt bērna fotoattēlu;
- pārbaudīt valsts datu bāzes, lai noskaidrotu, vai bērns iepriekš ir nonācis saskarsmē ar policiju, un kāda iemesla dēļ;
- pārbaudīt Šengenas informācijas sistēmā (*SIS II*), vai bērns nav pazudis;
- konsultēties ar Eiropolu smagās un organizētās noziedzības gadījumos, lūdzot veikt datu bāzu pārbaudes, operatīvu analīzi un atbalstu izmeklēšanām un operācijām;
- informēt bērna pilsonības dalībvalsts vai bērna pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts konsulāro iestādi.

Cilvēku tirdzniecības gadījumos bērni var paziņot, ka ir pieaugušie, lai izvairītos no rūpīgākas uzraudzības, un tāpēc, ka bērni ir saņēmuši šādus norādījumus no tirgotājiem. Bērns var būt spiests ceļot, izmantojot viltotu pieaugušā pasi.

Ja vecums paliek neskaidrs, bet ir pamats uzskatīt, ka persona ir bērns, tad saskaņā ar [ES Direktīvu par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) (13. panta 2. punkts), [Direktīvu par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu](#) (18. pants) un [Direktīvu par procesuālajām garantijām aizdomās turētiem vai apsūdzētiem bērniem](#) (3. pants), kā arī [Eiropas Padomes Konvenciju par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) (10. pants) iestādēm būtu jāpieņem, ka šī persona ir bērns, kamēr tiek novērtēts personas vecums. Gados vecāku pusaudžu gadījumi var būt problemātiski.

Ja saskaņā ar valsts tiesību aktiem bērns ir jāpakļauj vecuma novērtējumam, metodoloģijās jāizmanto vismazāk traucējošās metodes un jānodrošina bērnam tiesības tikt uzklautam un aizbildņa atbalsts. Pārskatu par piemērojamiem tiesību aktiem, nepieciešamajiem aizsardzības pasākumiem un esošajām metodēm vecuma novērtēšanai skatīt Eiropas Patvēruma atbalsta biroja (*EASO*) rokasgrāmatā.

EASO rokasgrāmatā par vecuma novērtēšanu

Eiropas Patvēruma atbalsta birojs (*EASO*) ir izstrādājis praktiskus norādījumus, kā novērtēt to personu vecumu, kurām nav dokumentu, lai pierādītu savu vecumu. Rokasgrāmatā sniegts pārskats par esošajām metodēm, to priekšrocībām un trūkumiem, kā arī aizsardzības pasākumiem. Lai gan *EASO* publikācija tika sagatavota saistībā ar starptautiskās aizsardzības procedūrām, norādījumi attiecas arī uz bērniem no ES.

Plašākai informācijai skatīt: Eiropas Patvēruma atbalsta birojs (2018. gads), [EASO Practical Guide on age assessment](#) (EASO Praktiskā rokasgrāmatā par vecuma novērtēšanu).

Nosūtīšana uz atbalsta dienestiem

Bērni, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem vajadzīga aizsardzība kādā ES dalībvalstī, kas nav viņu dzīvesvietas valsts, ir jānodod attiecīgajām valsts iestādēm, kuras ir atbildīgas par bērnu aizsardzību. Kopā ar citām attiecīgajām iestādēm tām būs jāveic tūlītēji pasākumi, lai nodrošinātu drošību, pajumti un segtu bērna pamatvajadzības. Bērnu aizsardzības iestādes veiks tālāku lietas izskatīšanu.

Ja ir pārliecība vai aizdomas, ka bērns ir cilvēku tirdzniecības upuris, policija arī nodos lietu specializētajai policijas nodaļai, valsts izmeklēšanas mehānismam vai tiem, kas ir atbildīgi par cilvēku tirdzniecības apkarošanas dienestiem, lai viņi var oficiāli identificēt bērnu kā cilvēku tirdzniecības upuri.

2. darbība. Aizbildņa iecelšana

Starptautiskie tiesību akti un Eiropas tiesību akti atzīst to, cik svarīgi ir iecelt aizbildni bērniem, kuri palikuši bez vecāku apgādības, lai aizsargātu bērna intereses un veicinātu bērna labklājību. Daudzās atsauces uz "aizbildni" Konvencijā par bērna tiesībām norādīts, ka likumīgie aizbildņi ir svarīgs aizsardzības sistēmas elements bērniem, kuriem īslaicīgi vai pastāvīgi nav savas ģimenes un kuru intereses nevar pārstāvēt viņu vecāki (skatīt arī ANO Bērna tiesību komiteja, *General Comment No 6* (Vispārējais komentārs Nr. 6), 33. punkts).

Attiecībā uz bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, ES tiesību aktos, **proti, ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu** 14. panta 2. punktā, ir noteikts pienākums iecelt aizbildni vai pārstāvi brīdī, kad iestādes ir identificējušas bērnu, ja saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem personām, kam ir vecāku atbildība, interešu konflikts starp tām un bērnu, kas ir cilvēku tirdzniecības upuris, liedz nodrošināt bērna intereses un/vai pārstāvēt bērnu. Ar 16. panta 3. punktu šo pienākumu attiecina arī uz nepavadītiem bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri. Turklāt, ja bērns ir iesaistīts kriminālizmeklēšanā un kriminālprocesā, 15. pantā ir noteikts, ka kompetentajām iestādēm jāieceļ bērna pārstāvis, ja saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem personām, kam ir vecāku tiesības, interešu konflikts starp tām un cietušo bērnu liedz pārstāvēt šo bērnu.

Tāpat **Direktīvas par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu** 20. pantā noteikts, ka kompetentajām iestādēm jāieceļ īpašs pārstāvis cietušajam bērnam, ja saskaņā ar valsts tiesību aktiem personas, kam ir vecāku atbildība, nevar pārstāvēt bērnu

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

interesu konflikta starp viņiem un cietušo bērnu dēļ vai, ja bērns ir bez pavadības vai šķirts no ģimenes.

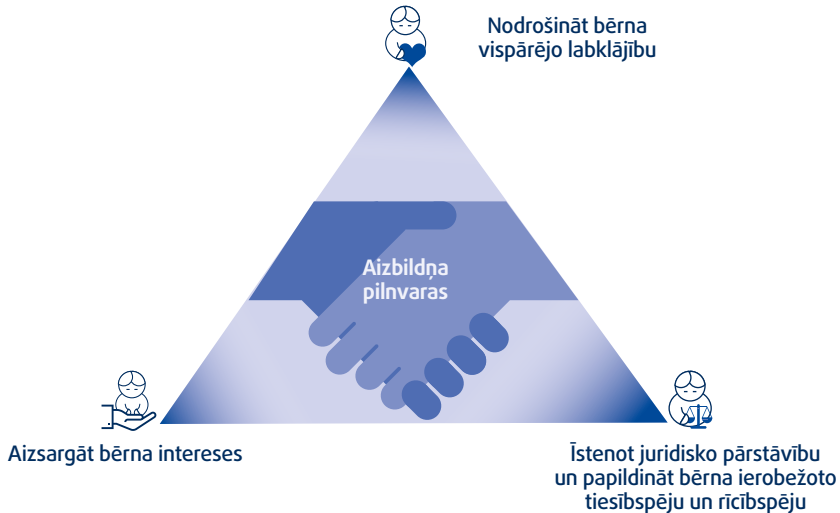
Pagaidu aizbildņa iecelšana ir ārkārtas pasākums saskaņā ar regulas "Brisele IIa" 20. pantu. Lēmumu par pagaidu aizbildnību var pieņemt tā ES dalībvalsts, kurā bērns uzturas, pat ja jurisdikcija ir citā dalībvalstī. Pagaidu aizbildņa atbildība beigsies, kad kompetentā tiesa pārņem lietu un ieceļ jaunu aizbildni vai veic citus ilgtermiņa pasākumus.

Pārvietošana uz pastāvīgās dzīvesvietas valsti, pirms tiek iecelts pagaidu aizbildnis, ignorē bērna situācijas rūpīgas izvērtēšanas nozīmi, novērtējot ģimenes vidi un apstākļus, kādos bērns tur var atrasties. Ātra pārvietošana var novest pie tā, ka bērns tiek atkārtoti tirgots vai atkal kļūst par ļaunprātīgas izmantošanas upuri. Lai garantētu bērna intereses un novērstu turpmākas ļaunprātīgas izmantošanas gadījumus, iestādēm būs vajadzīgs zināms laiks, lai izvērtētu visus apstākļus. Šajā laikā ārkārtīgi svarīga ir aizbildņa iecelšana. Aizbildnis kā uzticības persona var palīdzēt labāk izvērtēt bērna un ģimenes stāvokli un nodrošināt, ka pieņemtie lēmumi ir ilgticīgi un atbilst bērna interesēm.

Kā parādīts 7. attēlā, aizbildņi ir atbildīgi par bērna vispārējās labklājības nodrošināšanu; bērna interešu aizsardzību un juridiskās pārstāvības īstenošanu, un bērna ierobežoto tiesībspēju un rīcībspēju papildināšanu. Aizbildņim vajadzētu būt personai ar visaptverošāko skatījumu uz bērna vajadzībām. Aizbildnis ir īpaša kontaktpersona, ar kuras starpniecību dažādas iestādes var sazināties ar bērnu. Aizbildnis var darboties kā saikne starp bērnu un speciālistiem, kas nodrošina bērna aprūpi un palīdzību, piemēram, juristiem, veselības aprūpes dienestiem, skolām, izmitināšanas vietām, bērnu aizsardzības dienestiem, policijas un cietušo atbalsta dienestiem.

Aizbildņiem ir arī svarīga loma lietas pārrobežu darbībās. Piemēram, tie var palīdzēt bērnam atjaunot kontaktus ar ģimenes locekļiem, sazināties ar bērna vecākiem vai pārējiem ģimenes locekļiem citā ES dalībvalstī vai pavadīt bērnu, ja viņu pārvieto uz citu valsti.

7. attēls. Aizbildņa pilnvaras

Avots: FRA un Eiropas Komisija, 2014. gads (*Bez vecāku gādības palikušu bērnu aizbildnība*, 15. lpp.).

Visaptverošs pārskats par aizbildņu lomu un pienākumiem, kā arī par aizbildnības sistēmu darbību ir sniegts *FRA* un Eiropas Komisijas [aizbildnības rokasgrāmatā](#). Lasītājs tiek aicināts iepazīties ar rokasgrāmatu, lai iegūtu sīkāku informāciju par aizbildņu lomu un pienākumiem, aizbildnības sistēmu pārvaldību vai aizbildņa konkrētajiem uzdevumiem.

Rokasgrāmata: Bez vecāku gādības palikušu bērnu aizbildnība – bērnu, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri, īpašās vajadzības

FRA un Eiropas Komisija publicēja rokasgrāmatu, lai stiprinātu nacionālās aizbildnības sistēmas un nodrošinātu, ka tās spēj labāk risināt cilvēku tirdzniecības upuru bērnu īpašās vajadzības. Rokasgrāmata sniedz norādes un ieteikumus ES dalībvalstīm, nosakot pamatprincipus, aizbildnības sistēmu izstrādi un pārvaldību. Rokasgrāmata ir pieejama visās ES valodās.

Plašākai informācijai skatīt: FRA (2015. gads), "Guardianship for children deprived of parental care with a particular focus on their role in responding to child trafficking" (Bez vecāku gādības palikušu bērnu aizbildnība, īpašu uzmanību pievēršot aizbildnības lomai bērnu tirdzniecības apkarošanā).

3. darbība. Bērna uzklauššana

Viens no starptautiskajiem un Eiropas bērnu aizsardzības pamatprincipiem ir bērna tiesības brīvi paust savu viedokli visos jautājumos, kas viņus skar. Bērna viedoklis ir jāņem vērā atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei, kā noteikts [Hartas 24. pantā](#) un [Konvencijas par bērna tiesībām 12. pantā](#).

→ *Norādījumus par bērna uzklauššanu kriminālprocesā skatīt arī 8. darbībā. Atbalsts bērnam tiesvedības laikā.*

Bērna viedoklis ir nopietni jāapsver atbilstoši katra atsevišķa bērna brieduma pakāpei, konkrētajai situācijai un iespējām, kas pieejamas šajā kontekstā. Piemēram, bērna viedoklis var ietekmēt to, vai aizbildnim jābūt vīrietim vai sievietei, vai arī to, vai ģimenes atkalapvienošanās ir labākā izvēle. Konsultēt un uztvert nopietni bērna uzskatus ir ne tikai juridisks pienākums, bet tas arī pozitīvi ietekmēs bērna aizsardzības procesu. Bērns vieglāk iegūs uzticību varas iestādēm un būs atvērtāks sadarbībai. Tas var arī novērst aizbēgšanas un atkārtotas tirdzniecības gadījumus, nodrošinot, ka veiktie pasākumi ir ilgtspējīgi un publisko resursu izmantošana ir efektīva.

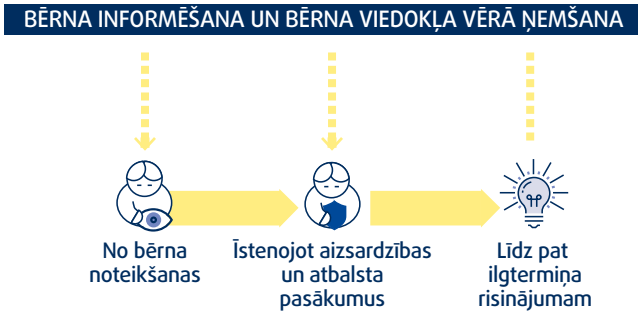
Bērnu iespēju veicināšana, izmantojot līdzdalību

Tā kā vardarbība būtībā bērnam laupa pašpārliecību, ir vajadzīgi sensitīvi pasākumi, lai nodrošinātu, ka intervences pasākumi bērna aizsardzībai neļauj viņam slīgt dziļākā nevarībā, bet gan, izmantojot rūpīgi pieskatītu līdzdalību, pozitīvi ietekmē bērnu atgūšanos un reintegrāciju. Komiteja norāda, ka ar šķēršļiem līdzdalībai saskaras īpaši atstumtas un/ vai diskriminētas grupas. Šo šķēršļu novēršana ir īpaši svarīga bērna aizsardzībai, jo šādi bērni bieži ir starp tiem, kurus visvairāk skar vardarbība.

Skatīt ANO Bērna tiesību komiteja (2011. gads), [General Comment No 13](#) (Vispārējais komentārs Nr. 13), 63. punkts.

Informēšana, uzklauššana un bērnu viedokļu apsvēršana nav vienreizējs uzdevums, kas atrisināms pie pirmās saskarsmes ar bērnu. Gluži pretēji, tai jābūt visu šajā praktiskajā rokasgrāmatā izklāstīto darbību būtiskai sastāvdaļai, kā parādīts [8. attēlā](#), no brīža, kad tiek atrasts bērns, kuram vajadzīga aizsardzība, līdz brīdim, kad tiek īstenots ilgtermiņa risinājums. Atkarībā no konkrētā gadījuma apstākļiem bērniem var būt teikšana attiecībā uz drošību, aprūpes risinājumiem, ģimenes atkalapvienošanos, aizbildņa iecelšanu, labāko ilgtermiņa risinājumu un daudziem citiem lēmumiem, kas viņus skar.

8. attēls. Bērna informēšana un bērna viedokļa ņemšana vērā, veicot visas desmit darbības

Avots: FRA, 2019. gads.

Piemērota informācija

Lai bērns varētu paust savu viedokli, viņam ir jāsaņem visaptveroša un saprotama informācija par notiekošo, par nākamajiem soļiem un visām pieejamajām iespējām. Ar bērniem ir jākonsultējas par vēlamiem risinājumiem. Tiesības uz informāciju un tiesības tikt uzklausiņam ir cieši saistītas un tādējādi iet roku rokā.

Piemērotas un saprotamas informācijas sniegšana ir būtisks elements, lai uzklausiņu bērnu un veidotu uzticēšanos. Ja bērnam nav pietiekami daudz informācijas vai izpratnes par konkrēto situāciju, bērns tikai ierobežotā mērā var paust viedokli, pieņemt lēmumus vai pat uzdot jautājumus. 2. tabulā norādītas atsauces uz tiesībām saņemt informāciju, kas iekļauta atsevišķos ES tiesību aktos. Tā liecina par to, ka Direktīva par cietušo tiesībām paredz ļoti detalizētus noteikumus.

2. tabula. Tiesības uz informāciju attiecīgajos ES tiesību aktos

Tiesību uz informāciju nepārprotami minētie aspekti	Instruments		
	ES Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu	Direktīva par cietušo tiesībām	Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu
Vispārēja atsauce uz tiesībām saņemt informāciju	19. un 21. apsvērumi; 11. panta 5. punkts	1. pants	50. apsvērumi
Izdevumu atlīdzināšana	–	23. apsvērumi; 14. pants	–
Mutiskā tulkošana	11. pants	34., 35. un 36. apsvērumi un 7. pants	–

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Saziņas ar cietušo līdzekļi un saturs	11. panta 6. punkts	26., 27., 29., 31., 32., 33. un 40. apsvērums; 4. pants, 6. pants un 11. panta 3. punkts	—
Informācija cietušajiem ar īpašām vajadzībām	11. pants	38. apsvērums; 9. pants	—
Vienkāršas un pieejamas valodas izmantošana, ņemot vērā arī cietušā īpašās vajadzības	—	21. apsvērums; 3. un 7. pants	—

Piezīme: — = neattiecas.

Avots: FRA, 2019. gads.

Turklāt bērni, kuri ir labāk informēti, var labāk piedalīties tiesvedības procesos. Tas nodrošina labāku sadarbību starp iestādēm un bērniem, kuriem ir sajūta, ka viņi tiek cienīti un uztverti nopietni. Tādējādi pietiekamas informācijas sniegšana nodrošina labumu visām pusēm.

Tulki

Bērns var nerunāt vietējā valodā vai arī viņam ir tikai pamatzināšanas šajā valodā. Vajadzības gadījumā, lai nodrošinātu pienācīgu saziņu, ir jāizmanto kvalificēts tulks, kas ir apmācīts arī saziņā ar bērniem. Tulkiem jābūt neatkarīgiem, zināmiem iestādēm un uzticamiem. Tulkam nevajadzētu būt kādam, kurš apgalvo, ka ir bērna draugs vai ģimenes loceklis. Telefontulkošana var būt veids, kā bērnam vislabāk saņemt tulkojumu, ja apspriestie jautājumi ir ļoti delikāti. *EASO* ir izstrādājis [jaunu apmācības programmas moduli par mutisko tulkošanu patvēruma jomā](#), kam var piekļūt pēc pieprasījuma. Lai gan tajā uzmanība vērsta uz patvēruma jautājumiem, dažas no mutiskās tulkošanas metodēm var būt svarīgas, mutiski tulkojot intervijas ar bērniem no ES.

Kontrolsaraksts tulkiem, kas strādā ar bērniem

- ✓ Esiet profesionāls, sirsnīgs un draudzīgs.
- ✓ Neizrādiet emocijas, piemēram, nepiekrišanu vai pārsteigumu, neatkarīgi no tā, cik šokējošs ir tas, ko dzirdat.
- ✓ Nenosodiet bērnu.
- ✓ Nekontrolējiet un necentieties ietekmēt bērnu.
- ✓ Iztulkojiet tieši to, ko bērns saka, neko nepievienojiet un neapkopojiet.
- ✓ Nemainiet to, ko saka bērns, piemēram, lai uzlabotu gramatiku vai lai pievienotu papildu informāciju.
- ✓ Nelietojiet žargonu vai īpašus terminus, pieņemot, ka tie ir saprotami.
- ✓ Esiet neitrāls.
- ✓ Neuzdodiet jautājumus.
- ✓ Esiet konfidenciāls; neizpaužiet nekādu informāciju par bērnu un nesniedziet bērna kontaktinformāciju.

Dzimumperspektīva

Speciālistiem ir jāapzinās iespējamā nepieciešamība pielāgot saziņu atkarībā no tā, vai bērns ir meitene vai zēns. 3. tabulā ir parādīts, kā šie apsvērumi ir atspoguļoti divos no trim visbūtiskākajiem ES tiesību instrumentiem.

3. tabula. Nepārprotamas atsauces uz dzimumu attiecīgajos ES tiesību aktos

Apsvērumi	Instrumenti		
	ES direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu	Direktīva par cietušo tiesībām	Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu
Dzimums	3., 12. un 25. apsvērums; 1. pants	9., 17., 56., 57., 61. un 64. apsvērums; 9. panta 3. punkta b) apakšpunkts, 22. panta 3. punkts, 23. panta 2. punkta d) apakšpunkts un 26. panta 2. punkts	–

Piezīme: – = neattiecas.

Avots: FRA, 2019. gads.

Lai ņemtu vērā dzimumperspektīvu, svarīgi ir šādi apsvērumi:

- **Iesaistīto speciālistu dzimums:** bērnam būtu jājautā, vai viņi labprātāk sadarbotos ar tāda paša vai pretēja dzimuma speciālistiem. Tas ne vienmēr var būt iespējams, bet nopietni jāapsver pieejamās iespējas. Dzimuma apsvērumi attiecas arī uz darbinieku pieņemšanu darbā, lai būtu pieejams pietiekams skaits vīriešu un sieviešu. Šim aspektam vajadzētu būt būtiskam apsvērumam, izvēloties aizbildni – vienu no galvenajām personām, kas atbild par bērna uzklaušīšanu un saziņu ar bērnu.
- **Stereotipi par zēniem un meitenēm:** gan speciālistiem, gan pašiem bērniem varētu būt zināma izpratne un iepriekšējs uzskats par zēnu un meiteņu ierasto uzvedību. Dzimumu nevienlīdzība un etniskās un dzimumu diskriminācijas strukturālās formas var ietekmēt, piemēram, bērnu pašuztveri un gaidas, viņu pašapziņu un ķermeņa tēlu. Tas viss var ietekmēt to, kā viņi ir uztvēruši savu ekspluatācijas vai ļaunprātīgas izmantošanas pieredzi, kā arī to, kā viņi ir izvēlēšies atklāt to, kas ar viņiem noticis. Viņu pieredze varētu būtiski ietekmēt arī to, kā viņi atgūsies.
- **Seksuālas vardarbības vai ekspluatācijas atklāšana:** meitenēm varētu būt grūti atzīt, ka piedzīvojušas seksuālu vardarbību, jo tas var būt saistīts ar vainas un kauna izjūtu. Arī zēni var neatklāt piedzīvoto seksuālo vardarbību, jo viņi var saistīt šo vardarbību ar to, ka viņi nav “pilnvērtīgi vīrieši” vai nav “pietiekami spēcīgi”.
- **Cilvēku tirdzniecības dzimumu dimensija:** sievietes, meitenes, vīrieši un zēni lielākoties tiek tirgoti dažādu veidu ekspluatēšanas nolūkā, un sieviešu un meiteņu tirdzniecība ir saistīta ar seksuālu izmantošanu. Šāda veida izmantošanai ir smaga, brutāla un ilglaicīga ietekme uz ar dzimumu saistīto fizisko, ginekoloģisko un garīgo veselību. Cilvēku tirdzniecības apkarošanas pasākumi, kas risina sieviešu un meiteņu īpašo situāciju, ir jāaskaņo ar plašākām stratēģijām vardarbības pret sievietēm apkarošanai.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Dzimumu līdztiesības pasākumi cilvēku tirdzniecības apkarošanā

Atzīstot, ka 95 % no reģistrētajiem cilvēku tirdzniecības upuriem seksuālai izmantošanai ES ir sievietes vai meitenes, šajā ziņojumā no dzimumu līdztiesības viedokļa analizēti noteikumi ES Direktīvā par cilvēku tirdzniecības apkarošanu un Direktīvā par cietušo tiesībām. Ziņojums sniedz norādes dalībvalstīm par pasākumiem, kas saistīti ar dzimumu

līdztiesību, lai labāk identificētu cilvēku tirdzniecības upurus, palīdzētu tiem un sniegtu tiem atbalstu.

Plašākai informācijai skatīt: Eiropas Dzimumu līdztiesības institūta (EIGE) (2018. gads), ziņojumu Gender-specific measures in anti-trafficking actions: report (Dzimumu līdztiesības pasākumi cilvēku tirdzniecības apkarošanā).

Bērnam draudzīga saziņa

No brīža, kad bērns tiek identificēts, līdz brīdim, kad tiek atrasts ilgtermiņa risinājums un lieta tiek slēgta, dažādi speciālisti savu funkciju ietvaros sadarbosies un sazināsies ar bērnu. Notiks dažāda veida saziņa un saskarsme ar bērnu, piemēram, ikdienas mijiedarbība ar patversmes personālu, pirmā saskare ar policiju pēc identificēšanas, konfidenciāla saruna ar aizbildni, detalizēta tiesu ekspertīze vai bērna interešu padziļināts novērtējums, lai noteiktu ilgtermiņa risinājumu.

Lai sazinātos ar bērniem, jo īpaši tiem, kam vajadzīga aizsardzība, tostarp ar bērniem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri, ir nepieciešamas nozīmīgas prasmes. Bērni var būt pārdzīvojuši traumatisku pieredzi, vienkārši neuzticēties pieaugušajiem vai vispār nevēlēties runāt. Darbiniekiem, kas strādā tieši ar bērniem, jābūt kvalificētiem un regulāri apmācītiem, kā vislabāk sazināties ar dažāda vecuma bērniem, ņemot vērā viņu dzimumu un kultūras apstākļus un izvairoties no atkārtotas traumēšanas. Viņiem ir jāizprot stresa un traumas fiziskā un psiholoģiskā ietekme uz bērnu. Traumatiski pārdzīvojumi var negatīvi ietekmēt bērna uzvedību. Piemēram, bērns nespēj uzticēties pieaugušajiem vai iestādēm, bet to, kādā veidā bērns stāsta vai pat atceras piedzīvoto, var būtiski ietekmēt trauma. Dažus no šiem uzvedības modeļiem var vienkārši nepareizi interpretēt, jo bērns sniedz pretrunīgus apgalvojumus.

Tādēļ darbiniekiem šajos amatos jābūt pietiekami apmācītiem un ar nepieciešamajām prasmēm, lai viņi varētu patiesi un lietderīgi sarunāties ar bērniem, kuri ir cilvēku tirdzniecības, ļaunprātīgas izmantošanas vai nevēlīgas izturēšanās upuri. Speciālistiem jābūt apmācītiem šādās jomās: traumas ietekme; kā veidot interviju; kā uzdot atklātus, specifiskus un slēgtus jautājumus; kā tikt galā ar saziņas šķēršļiem; klausīšanās prasmes un saziņa ar konkrētām grupām, piemēram, meitenēm, zēniem, pusaudžiem, bērniem ar invaliditāti, bērniem no romu kopienas vai bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, ņemot vērā nozieguma dzimumu specifiku un specifiskās sekas, ko radījusi viņu izmantošana.

Informējot bērnu un ar viņu sazinoties, praktiķiem jāpievērš uzmanība šādiem faktoriem.

- **Bērna viedoklis:** pienākums uzklaut bērnu un ņemt vērā tā viedokli atbilstoši vecumam un briedumam nav tikai tukšs pienākums. Speciālistiem ir nopietni jāpārdomā bērna viedoklis. Ja to var ņemt vērā tikai daļēji vai vispār ne, tad bērnam jāsniedz pamatots paskaidrojums un tas jādokumentē.
- **Bērna rīcībspēja:** speciālistiem uz bērnu jāskatās ne tikai kā uz upuri, bet arī kā uz cilvēku ar spējām. Lai tiktu prom no cilvēku tirgotājiem vai pat radiem, kas iesaistīti ļaunprātīgā izmantošanā vai ekspluatācijā, bērnam ir jābūt iespējai tikt uzskatītam par personu ar savām prasmēm un stiprajām pusēm. Dienestiem jāidentificē bērna prasmes, stiprās puses un intereses un jābalstās uz tām.
- **Privātums un konfidencialitāte:** bērnam, kas ticis ekspluatēts vai ļaunprātīgi izmantots, var būt nepieciešamība atklāt ļoti delikātus jautājumus. Tādēļ jānodrošina privātums, iesaistot pēc iespējas mazāk cilvēku. Bērnam ir jāsaprot, kā tiks izmantota sniegtā informācija, kurš par to uzzinās un kādas ir konfidencialitātes robežas.
- **Pieejamības iespēju nodrošināšana bērnam:** daļai speciālistu, piemēram, aizbildnim, vajadzētu būt bērna rīcībā un bērnam viegli pieejamam. To varētu atvieglot, norādot tālruna numuru vai e-pasta adresi, piedāvājot tikšanās laikus, kas pielāgoti bērna grafikam (piemēram, ārpus mācību stundām), un nodrošinot iespēju sazināties ar viņiem jebkurā laikā, ja nepieciešams.
- **Kultūras starpniecība:** strādājot ar bērniem, kas pārstāv citu kultūru vai reliģiju, būtu jāapmāca speciālisti, lai viņi iegūtu kultūras jomā jutīgas kompetences, attieksmi un prasmes, tādējādi nodrošinot starpkultūru un nenosodošu saziņu bez stereotipiem. Tajā būtu jāiekļauj zināšanas par kultūras ietekmi uz uzskatiem un uzvedību. Darbiniekiem arī jāapzinās savas kultūras iezīmes, kas var ietekmēt viņu pašu pieņēmumus un rīcību. Kad nepieciešams, speciālisti var izmantot kultūras mediatorus, t. i., personas no tādas pašas kultūras vides kā bērns. Tas palīdzētu savstarpēji izprast kultūras kontekstu un uzlabotu saziņu ar bērnu. Piemēram, romu profesionāls starpnieks varētu būt noderīgs, ja runa ir par romu bērniem.
- **Informācijas sniegšanas laiks un saturs:** iesaistītajam personālam būtu arī rūpīgi jāapsver, kad būtu labākais brīdis, lai sniegtu bērnam informāciju. Tas ietver arī iespēju spriest par to, kurā jautājumā būtu jādalās. Piemēram, var nebūt lietderīgi izskaidrot visas procedūras pašā sākumā, jo bērns var būt pārslogots un nespējīgs tikt galā ar informācijas apjomu. Tāpat ir svarīgi paturēt prātā, ka informācija, kas jau ir sniegta bērnam sākumā, var būt jāatkārto vairākas reizes visa procesa laikā. Atkarībā no bērna emocionālā stāvokļa viņš, iespējams, nav sapratis šo

informāciju vai ir to aizmirsis. Tādēļ informācija būtu jāsniedz arī vēlāk. Bērnu vajadzētu arī skaidri informēt, kad lieta tiek uzskatīta par slēgtu.

- **Bērnām saprotama valoda:** visa informācija jāsniedz skaidrā un vienkāršā valodā. Jāizvairās no profesionālā žargona. Darbiniekiem nevajadzētu uzskatīt, ka bērni automātiski izprot konkrētus terminus, piemēram, "aizbildnis", "juridiskā palīdzība" vai "izvērtējums". Visi termini ir jāizskaidro.
- **Informācijas pielāgošana dažādām grupām:** informācija jāpielāgo dažādām vecuma grupām un brieduma pakāpēm. Piemēram, viena un tā pati informācija 10 gadus vecam bērnam un 16 gadus vecam pusaudzim būtu jāsniedz atšķirīgi. Vecāki bērni, kurus intervēja *FRA* pētījuma veikšanai, atzīmēja, ka dažreiz viņi jūtas tā, it kā policija vai tieslietu ierēdņi pret viņiem izturētos kā pret maziem bērniem. Tādējādi viņi jūtas pazemoti vai maznozīmīgi. Turklāt speciālistiem būtu jānodrošina tas, ka informācija ir pielāgota dažādiem izpratnes līmeņiem, jo dažos gadījumos bērniem var būt psihosociāla invaliditāte. Šādos gadījumos var būt nepieciešams specializēts personāls.
- **Izpratnes pārbaudīšana:** *FRA* pētījums liecina, ka varas iestādes bieži vien uzskata, ka ir labi informējušas savā aprūpē esošos bērnus. Tomēr patiesībā daudzi bērni šo informāciju nav sapratuši un jūtas pārāk pārbijušies, lai lūgtu papildu skaidrojumu. Tāpēc darbiniekiem ir svarīgi pārlicināties, vai bērns visu informāciju ir sapratis. Tāpēc darbiniekiem jāvelta pietiekami daudz laika katram bērnam un jāļauj pēc vajadzības uzdot papildu jautājumus.
- **Bērnām draudzīgi materiāli:** sniedzot bērnam informāciju, ļoti lietderīgi var būt rakstiski vai audiovizuāli materiāli, kas sagatavoti dažādās valodās,

Vairāk nekā 300 bērnu, kuri tika intervēti *FRA* pētījuma veikšanai, kā speciālistus ar bērniem draudzīgu uzvedību definēja tos, kuri:

- ✓ smaida un ir draudzīgi, pieklājīgi, jautri, empātiski un vēriģi;
- ✓ nopietni uztver bērnus un viņu situāciju;
- ✓ veic uzklaušanu kā sarunu starp divām vienlīdzīgām personām;
- ✓ pielāgo savu pieeju un valodu bērna vecumam, nevis izturas pret bērnu kā pret pieaugušo;
- ✓ runā pietiekami skaidri, lai bērni varētu viņus pareizi sadzirdēt;
- ✓ uzmanīgi uzklaua;
- ✓ ir ar neformālu attieksmi un rada mierīgu gaisotni;
- ✓ iesaistās maznozīmīgās (*small talk*) sarunās, lai bērns justos ērti;

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

- ✓ ir mierīgi un pacietīgi un, runājot ar bērnu, nepaceļ balss toni vai nesteidzina;
- ✓ izjautā bērnus, kas jaunāki par 10 gadiem, ar spēles palīdzību;
- ✓ piedāvā pārtraukumus;
- ✓ piedāvā pārtiku, ūdeni un saldumus;
- ✓ nevalkā formas tērpus vai oficiālas parūkas un apģērbu;
- ✓ izmanto bērniem draudzīgus materiālus;
- ✓ ir pieredze un apmācība darbā ar bērniem;
- ✓ ir patiesi ieinteresēti, iesaista bērnus un ir pieejami, un ar tiem var sazināties jebkurā tiesvedības procesa laikā.

UNICEF Let's Talk

UNICEF ir izstrādājis praktisku rokasgrāmatu efektīvai saziņai ar bērniem, kas ir ļaunprātīgas izmantošanas un cilvēku tirdzniecības upuri. Tā ietver intervijas norisi soli pa solim, pievērsties mērķim, sagatavošanai, faktiskajai intervijai, noslēgumam, saziņas barjerām un citiem svarīgiem aspektiem.

Plašāk informācijai skatīt: UNICEF (2004. gads), [Let's Talk](#) (Parunāsimies).

Ieklausies! Apstākļu radīšana, lai bērni varētu runāt un tiku uzklausi

Baltijas jūras valstu padome 2019. gadā publicēja pamatnostādnes par to, kā radīt apstākļus, lai bērni, kas pakļauti izmantošanas un cilvēku tirdzniecības riskam, runātu un tiku uzklausi pie speciālistiem. Pamatnostādņu sagatavošanas laikā notika konsultācijas ar bērniem un jauniešiem, kuri ir pieredzējuši ekspluatāciju un cilvēku tirdzniecību.

Plašākai informācijai skatīt: Baltijas jūras valstu padome (BJVP) (2019. gads), [Creating conditions for children to speak and be heard](#) (Apstākļu radīšana, lai bērni varētu runāt un tiku uzklausi).

Instrumenti bērna viedokļa par aizbildni apkopošanai

ES finansēta projekta ietvaros tika izstrādāti vairāki praktiski instrumenti. Viens no šiem instrumentiem ir viegli saprotama novērtēšanas lapa, ar kuras palīdzību iespējams apkopot bērna viedokli par aizbildni aizbildnības beigās.

Plašākai informācijai skatīt: Connect Tools [Connect](#) tīmekļa vietnē, 2014. gads.

4. darbība. Bērna interešu izvērtēšana

Jebkurā saskarsmē ar bērnu vissvarīgākais ir bērna interešu ievērošana. Bērna intereses ir bērna aizsardzības pamatprincips. Tas ir izklāstīts Hartas 24. pantā un

Konvencijas par bērna tiesībām 3. pantā, kā arī attiecīgajos ES tiesību aktos, kā parādīts 1. tabulā. Bērna intereses jāizvērtē regulāri. Interesu izvērtējuma mērķis ir noskaidrot labāko variantu konkrētam bērnam ikvienā solī, kad tiek pieņemti lēmumi, kas skar bērnu, piemēram, lemjot, kādu palīdzību sniegt bērnam. Interesu izvērtējums parasti nav formāla procedūra.

ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu 16. panta 2. punktā ir noteikts, ka “dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai rastu ilgtermiņa risinājumu, kura pamatā būtu bērna interešu individuāls izvērtējums”. Saskaņā ar 14. panta 1. punktu individuālajā izvērtēšanā “pienācīgi ņem[.] vērā bērna viedokli, vajadzības un bažas, lai bērnam rastu ilgtermiņa risinājumu”. Šī ir formālāka procedūra, kas ir jādokumentē, un tā ir vajadzīga, ja iestādēm ir jāpieņem lēmums par ilgtermiņa risinājumu. Nav viena risinājuma, kas derētu visām situācijām. Vispiemērotākais ilgtermiņa risinājums būs atkarīgs no bērna stāstījuma, lietas apstākļiem, konkrētā ekspluatācijas veida un ģimenes konteksta.

Interesu izvērtējums, ko veic, lai rastu ilgtermiņa risinājumu, un kas minēts ES Direktīvā par cilvēku tirdzniecības novēršanu, ir arī noderīgs aizsardzības pasākums bērniem, kuri nav identificēti kā cilvēku tirdzniecības upuri. *Ad hoc* risinājumu īstenošana, lai nodrošinātu ātru bērnu pārvietošanu atpakaļ uz pastāvīgās dzīvesvietas ES dalībvalsti, pienācīgi neizvērtējot bērna personīgos apstākļus, rada daudzus riskus. Piemēram, varas iestādes varētu pārvietot bērnu pirms nozieguma pierādījumu konstatēšanas, kas liegtu pienācīgu atbalstu cietušajam bērnam un neļautu veikt likumpārkāpēja(-u) kriminālvajāšanu; vai bērns tiktu pārvietots uz to pašu ģimenes vidi, kurā tas tika ļaunprātīgi izmantots vai tirgots, tādējādi riskējot atkal kļūt par upuri.

Ko ietver interešu noteikšana, lai rastu ilgtermiņa risinājumu

Ja ES instrumenti attiecas uz “interesu ievērošanas principu”, tie parasti nesniedz sīkāku skaidrojumu par to, kādi elementi tajā būtu jāiekļauj. Meklējot ilgtermiņa risinājumu tam, kā noteikt bērna intereses, universāla metodika nepastāv. Dažādās ES dalībvalstīs un dažādās bērnu aizsardzības jomās tiek izmantotas dažādas pieejas.

Šajā praktiskajā rokasgrāmatā sniegti vairāki pamatprincipi, kas saistīti ar “kurš”, “kad” un “kādā veidā”, saskaroties ar lietām, kurās iesaistīti bērni, kas pārvietojas Eiropas Savienībā un kam vajadzīga aizsardzība, tostarp cilvēku tirdzniecības upuri. Tā rūpīgi ievēro Bērna tiesību komitejas ieteikumu.

ANO pamatnostādnes par bērna interesēm

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērna tiesību komiteja ir izstrādājusi pamatnostādnes par bērna interešu novērtējumu, kas ir noderīgs līdzeklis valsts iestādēm.

Plašākai informācijai skatīt: ANO Bērna tiesību komiteja, General Comment No 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013. gads) par bērna tiesībām uz to, lai primārais apsvērumu būtu viņa intereses), 2013. gada 29. maijs, CRC/C/GC/14, V sadaļa, A.

Kas?

Pārrobežu sadarbība ir būtiska, lai apkopotu visu informāciju, kas nepieciešama bērna interešu noteikšanai. Divu vai vairāku ES dalībvalstu bērnu aizsardzības iestādēm daudzos gadījumos nāksies iesaistīties bērna interešu noteikšanā un lemšanā par tām. Parasti tās būs tās ES dalībvalsts iestādes, kurā atrodas bērns, un tās ES dalībvalsts iestādes, kurā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta (tai parasti ir jurisdikcija šādā lietā). Dažos gadījumos var rasties nepieciešamība iesaistīties arī citai ES dalībvalstij. Tas notiktu, ja, piemēram, ģimene būtu pārcēlusies un varas iestādēm jaunajā vietā būtu jāizvērtē ģimenes konteksts. Visu nepieciešamo kontaktu veidošanu starp dažādu ES dalībvalstu iestādēm daudzos gadījumos var veikt ar regulā "Brisele IIa" izveidoto centrālo iestāžu starpniecību.

→ Sk. arī 7. darbību. Jurisdikcijas noteikšana un starpvalstu sadarbība.

Interesu izvērtējums, lai rastu ilgtermiņa risinājumu, kopumā būtu jāveic daudznazaru komandai, kuru veido apmācīts personāls un kuru profesionāli vada bērnu aizsardzības speciālisti. Iestādēm ir jāuzskata bērns par procesa centru un jānodrošina, ka bērns saņem visu nepieciešamo informāciju. Iestādēm būtu īpaši jā rūpējas par bērna viedokļa uzklauššanu un apsvēršanu. Bērnu aizsardzības darbiniekiem papildus būtu jākonsultējas ar citām iestādēm, piemēram, ar veselības aprūpes, izglītības un tiesībsardzības iestādēm.

Aizbildnim būtu jāuzņemas svarīga loma, sniedzot varas iestādēm savu viedokli par lietu. Aizbildnis ir uzticības persona, kas sniedz informāciju un atvieglo saziņu ar bērnu, kad vien nepieciešams. Aizbildnim jābūt klāt visu interviju laikā – ja bērns to vēlas.

Kad?

Strādājot ar bērniem, svarīgi lēmumus pieņemt ātri un atbilstošā laikā. Tomēr bērniem, kuri ir palikuši bez vecāku aprūpes un kuriem ir nepieciešama aizsardzība, tostarp

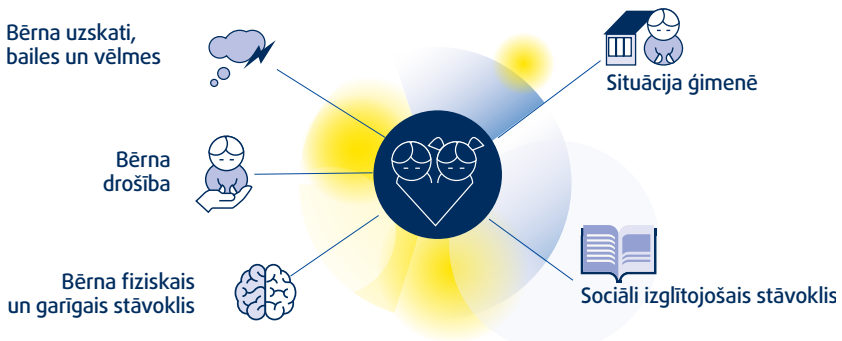
cilvēku tirdzniecības upuriem, var būt vajadzīgs zināms laiks, lai uzticētos aizbildnim un bērna aizsardzības iestādēm. Lai varēti efektīvi noteikt bērna intereses, ir svarīgi panākt zināmu paļāvības un uzticēšanās līmeni.

No otras puses, var būt gadījumi, kad par prioritāti janosaka bērna un ģimenes atkalapvienošana. Tādējādi ilgš atlabšanas un uzticēšanās veidošanas process nebūtu izdevīgs. Šādā gadījumā profesionālim ir precīzi jānosaka, kad uzsākt atkalapvienošanās procesu katrā konkrētā gadījumā. Tomēr tas jādara, nepieciešamības gadījumā cieši konsultējoties ar bērnu un aizbildni.

Kādā veidā?

Bērna interešu izvērtēšanas procesam, uzklausot viņa viedokli, nevajadzētu atstāt traumējošu ietekmi uz bērnu. Bērniem nepatīk atkārtotas intervijas par vieniem un tiem pašiem jautājumiem, īpaši tad, kad šīs intervijas katru reizi tiek veiktas ar citiem speciālistiem. Šī iemesla dēļ ANO Bērna tiesību komiteja *General Comment No 12* (Vispārējā komentārā Nr. 12) secināja, ka bērnus nedrīkst intervēt biežāk, nekā tas ir nepieciešams. Profesionālim nāksies izvērtēt un atrast pareizo līdzsvaru. Lai rastu ilgtermiņa risinājumu, interešu izvērtējumā būtu jāņem vērā 9. attēlā redzami elementi.

9. attēls. Elementi, kas jāņem vērā, izvērtējot bērna intereses

Avots: FRA, 2019. gads.

- **Bērna uzskati, bailes un vēlmes:** ņemot vērā bērna viedokli, tiks nodrošināts ne tikai tas, ka tiek ievērotas viņa tiesības tikt uzklausītam, bet arī tas, ka neatkarīgi no tā, kurš risinājums galu galā ir atrasts, tas ir noturīgs un ilgtspējīgs. Piemēram, bērniem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri vai kuriem vajadzīga aizsardzība, būtu jāuzdod jautājums par to, vai viņi vēlas atgriezties savā ģimenē, kāpēc viņi ir

atstājuši mājas, kādas dzīves iespējas viņi vēlas un kādiem aprūpētājiem viņi dod priekšroku. Var prasīt arī bērna viedokli par to, vai viņš ir apmierināts ar savu aizbildni.

→ Skatīt arī 3. darbību. *Bērna uzklauššana.*

- **Situācija ģimenē:** tas ietver vecāku vai tuvu radnieku atrašanās vietas noteikšanu un viņu spēju un gribas rūpēties par bērnu novērtējumu. Tajā jānosaka, vai bērnam ir piemērots aprūpētājs (vecāks, aizbildnis vai cits pieaugušais aprūpētājs). Šādā ģimenes novērtējumā būtu jāizvērtē arī tas, vai ģimene finansiālu vai emocionālu iemeslu dēļ nespēj vai nevēlas rūpēties par bērnu (piemēram, gadījumos, kad ģimene bijusi iesaistīta bērna ekspluatēšanā), vai pārceltais bērns netiks atstumts stigmatas vai reintegrācijas grūtību dēļ. Ja nodošana ģimenei nav iespējama, izvērtējumā būtu jāņem vērā arī iespēja bērnu nodot citu ģimenes locekļu vai audžuģimenes aprūpē. Pastāv alternatīva, ka atbilstoša valsts aģentūra bērna pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstī var nodrošināt bērna pienācīgu aprūpi un aizsardzību.
- **Bērna fiziskais un garīgais stāvoklis:** novērtējumā būtu jāņem vērā bērna veselības stāvoklis un jāizvērtē, kā dažādi ilgtermiņa risinājumi varētu ietekmēt bērna stāvokli un atlabšanu.
- **Sociāli izglītojošais stāvoklis:** tas attiecas uz dzīves apstākļiem ES dalībvalstī, kurā atrodas bērns, kā arī viņa ES pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstī. Tam būtu jāattiecas arī, piemēram, uz jebkādu diskrimināciju etnisko minoritāšu gadījumos. Novērtējumā būtu jāietver tādi jautājumi kā dzīvesvietas apstākļi un piekļuve skolai vai profesionālajai apmācībai. Atkarībā no uzturēšanās ilguma tas varētu ietvert arī novērtējumu par bērna integrācijas līmeni uzņēmējvalstī.
- **Bērna drošība:** novērtējumā jāietver drošības riski bērnam un viņa tuviniekiem ES dalībvalstī(-īs), kurā(-ās) atrodas bērns un ģimene.

Droši un veseli

UNHCR un UNICEF ir izstrādājuši rokasgrāmatu dalībvalstu atbalstam to centienos nodrošināt nepavadītu un nošķirtu bērnu intereses Eiropā. Tajā sniegts praktisks pārskats par to, kā praksē ieviest interešu principu, sākot ar bērna identificēšanu un beidzot ar ilgtermiņa risinājuma uzraudzību. Lai gan šie apsvērumi ir izstrādāti saistībā ar nepavadītiem bērniem no citām valstīm, tie attiecas arī uz bērniem, kas pārvietojas ES teritorijā.

Plašākai informācijai skatīt: Unicef/UNHCR (2014. gads), Safe & Sound (Droši un veseli).

5. darbība. Visu dalībnieku koordinēšana dalībvalstī

Atkarībā no valsts konteksta un konkrētā gadījuma parasti tiks iesaistītas vairākas struktūras, lai nodrošinātu bērnu ar atbalstu, kas nepieciešams viņa tūlītējo drošības un aizsardzības vajadzību segšanai. Pārskatā 4. pielikumā norādīti visbiežāk sastopamie dalībnieki.

Katrai ES dalībvalstij ir jānodrošina skaidrība par katras iestādes lomu un par to savstarpējās koordinācijas mehānismiem. Iepriekš saskaņotajos koordinācijas mehānismos būtu jāiekļauj arī skaidri norādījumi par koordināciju ar partneriem citās ES dalībvalstīs, jo īpaši ES dalībvalstī, kurā bērns iepriekš uzturējās.

→ Skatīt arī 7. darbību. *Jurisdikcijas noteikšana un starpvalstu sadarbība.*

Speciālisti varētu ņemt vērā šādus koordinācijas instrumentus.

- Vispārīgi koordinācijas mehānismi, kas varētu ietvert, piemēram, stratēģijas, standartus, darbības procedūras un protokolus.
- Valsts mehānismi cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem, kas var ietvert protokolus, kuros noteikti katras personas vai organizācijas konkrētie uzdevumi un pienākumi. Šajos protokolos būtu jāiekļauj skaidrojums par lietas pārvaldību un tajos varētu iekļaut, piemēram, norādījumus par to, kā nodrošināt informācijas apmaiņu, nepārkāpjot tiesības uz privātumu un personas datu aizsardzību; nosūtīšanas uz atbalsta dienestiem pasākumus katrā attiecīgajā gadījumā veidā un kontaktpunktus katrā organizācijā vai informāciju, kā ar tiem sazināties ārkārtas situācijā vai arī gadījumā, ja bērns tiek identificēts nakts laikā.
- Regulāra informācijas apmaiņa par tendencēm, tostarp nodrošinot mērķtiecīgu profilakses pasākumu izstrādi.
- Kopīgu spēju veidošana un dažādu organizāciju apmācība, piemēram, policijas un cietušo atbalsta organizāciju kopīga apmācība par cietušo bērnu identifikāciju.
- Kopīgi instrumenti, piemēram, ja dažādas struktūras izmanto vienu un to pašu lietu pārvaldības sistēmu vai regulāri rīko lietu pārvaldības sanāksmes.
- Periodisks koordinācijas izvērtējums, kur speciālisti tiekas, lai pārskatītu, novērtētu un uzlabotu pašreizējos koordinācijas mehānismus.

Valsts mehānismi cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem, lai palīdzētu cilvēku tirdzniecības upuriem

Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO) ir sagatavojusi rokasgrāmatu, lai sniegtu norādījumus par to, kā izstrādāt un īstenot ilgtspējīgus mehānismus un struktūras cilvēku tirdzniecības apkarošanai un cietušo atbalstam. Tajā sniegta arī informācija par dažādiem modeļiem, kā nodrošināt sadarbību starp valsts un nevalstiskām struktūrām, kas strādā cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā.

Plašākai informācijai skatīt: Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO) (2004. gads), National Referral Mechanisms for Victims of Human Trafficking: A Practical Handbook (Valsts mehānismi cietušo nosūtīšanai uz atbalsta iestādēm – kopīgi centieni, lai aizsargātu cilvēku tirdzniecībā cietušo personu tiesības).

Cilvēku tirdzniecības problēmas risināšanai jābūt daļai no vispārējiem bērna aizsardzības pakalpojumiem, ietverot likumus, tiesību aktus, politiku un vadlīnijas. ES dalībvalstīm vajadzētu izvairīties no tā, ka cilvēku tirdzniecības lietas tiek izskatītas paralēlās sistēmās. Tādējādi ir svarīgi nodot bērnu valsts bērna aizsardzības sistēmai tūlīt pēc identifikācijas. Policijai, kas, visticamāk, ir pirmā iestāde, kas nonāk saskarsmē ar bērnu, pēc iespējas drīz jāpanāk, ka lieta tiek nodota visām attiecīgajām iestādēm un aģentūrām, tostarp bērna aizsardzības sistēmai. Tas nodrošinātu saskaņotu un visaptverošu pieeju. Šajā nolūkā tiesībaizsardzības iestādēm būtu jāpastiprina izmeklēšana un kriminālvajāšana cilvēku tirdzniecības gadījumos, kā arī jāveicina starptautiska tiesību aizsardzība un tiesu iestāžu sadarbība ES un ārpus tās. Tām būtu arī jāapmainās ar informāciju par riska profiliem ar citām dalībvalstīm.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Progress valsts mehānismu cietušo nosūtīšanas uz atbalsta dienestiem jomā

Dalībvalstīs ir izveidoti daudzi formalizēti vai neformalizēti valsts mehānismi nosūtīšanai uz atbalsta iestādēm. Dalībvalstis cenšas nodrošināt, lai mehānismi darbotos raitāk un efektīvāk. Tās ir ziņojušas par ciešāku starpvalstu sadarbību, tostarp ar trešām valstīm, starptautiskām organizācijām un pilsonisko sabiedrību. Turklāt tās atzīst, ka sadarbība un izveidotie tīkli ir samazinājuši procedūru ilgumu, uzsvērot ES finansējuma atbalsta nozīmi.

Plašākai informācijai skatīt: Eiropas Komisija (2018. gads), Otrais ziņojums par gūtajiem panākumiem cīņā pret cilvēku tirdzniecību, 9. lpp.

Lai panāktu visaptverošu pieeju cilvēku tirdzniecības apkarošanā, ir vajadzīga plaša dalībnieku loka cieša sadarbība visos līmeņos. Tas ietver darbu daudzās jomās, tostarp

tiesībaizsardzības, robežu pārvaldības, nodarbinātības, dzimumu līdztiesības, bērnu tiesību, datu vākšanas un ES ārējo attiecību jomā.

→ *Skatīt informāciju par valstu ziņotājiem 28 ES dalībvalstīs tīmekļa vietnē: [ES vietne par valstu ziņotājiem](#)*

Saskaņā ar [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 19. pantu dalībvalstis ir noteikušas savus valstu ziņotājus vai līdzvērtīgus mehānismus. Tie ir ir pilnvaroti veikt šādus uzdevumus: izvērtēt cilvēku tirdzniecības tendences; izvērtēt cilvēku tirdzniecības apkarošanas pasākumu rezultātus, apkopot statistiku un sniegt ziņojumus. ES līmenī ES koordinators cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā sekmē saskaņotu un konsolidētu ES atbildes rīcību pret cilvēku tirdzniecību. Tas nozīmē, ka ir jānodrošina cieša sadarbība ES līmenī saistībā ar [ES valstu ziņotāju vai līdzvērtīgu mehānismu tīklu](#), [ES Pilsniskās sabiedrības platformu](#) pret cilvēku tirdzniecību un ES aģentūru kontaktpunktu koordinācijas tīklu attiecīgajās ES aģentūrās.

Šajā sadaļā ir uzskaitītas iestādes, kuru darbības parasti ir jākoordinē. Attiecībā uz katru no šīm iestādēm ir uzskaitīti dažādie uzdevumi, kas tām parasti ir uzticēti. Šie uzdevumi attiecas ne tikai uz tūlītēju reaģēšanu, bet arī uz pasākumiem, kas aprakstīti turpmākajās darbībās. Tomēr šeit uzskaitītās organizācijas, lomas un pienākumi nav izsmeljoši. Šis saraksts sniedz tikai vispārīgas norādes, kas būtu jāpielāgo konkrētajam valsts vai vietējam kontekstam.

Valsts nosūtīšanas uz atbalsta iestādēm mehānismiem būtu jāprecizē, kurai iestādei ir uzticēta vispārējā koordinācija, ņemot vērā to, kāda loma var būt bērna aizsardzības iestādēm kopā ar centrālajām iestādēm, kas izraudzītas saskaņā ar [regulu "Brisele IIa"](#).

1. Tiesībaizsardzības iestādes

- Veic tūlītēju sākotnējo novērtējumu par to, vai bērnam varētu būt vajadzīga aizsardzība vai viņš pat varētu būt cilvēku tirdzniecības upuris; turpmāku novērtējumu parasti veiks sociālie vai bērnu aizsardzības dienesti.
- Nosaka bērna identitāti, tostarp pārbaudot attiecīgās lielapjoma informācijas tehnoloģijas sistēmas, kas tām ir pieejamas.
- Apkopo informāciju par bērnu, pavadošajiem pieaugušajiem un citiem lietās apstākļiem, tostarp no tiesībaizsardzības iestādēm citās ES dalībvalstīs saņemto informāciju, un apsver turpmāku operatīvo sadarbību. Eiropols

nodrošina speciālās zināšanas un atbalstu, centralizētas datubāzes un saziņas kanālu.

- Vajadzības gadījumā veic riska novērtējumu un nosaka aizsardzības pasākumus, apspriežoties ar aizbildni un bērnu aizsardzības dienestiem.
- Informē bērnu, kurš ir izdarījis pārkāpumu, par tiesībām sazināties ar savas pilsonības valsts konsulārajām iestādēm, kā noteikts [Vīnes Konvencijas par konsulārajiem sakariem](#) 36. pantā.
- Pilnībā izmeklē noziedzīgos nodarījumus, tostarp nosaka, vai ir iespējami citi apdraudēti bērni (vai pieaugušie), lai novērstu un atklātu noziegumu un uzsāktu tiesvedību.
- Nosūta bērnu bērnu aizsardzības dienestiem un informē specializēto policijas vienību, kas strādā ar bērniem un cilvēku tirdzniecības vai ļaunprātīgas izmantošanas upuriem.
- Ierosina darbības, lai atrastu iespējamus upurus. Var būt arī gadījumi, kad tiesībaizsardzības iestādes var būt atradušas tikai cilvēku tirdzniecības veicējus, un ir pierādījumi, piemēram, ar videomateriāliem vai attēliem, par cietušo bērnu esamību. Tiesībaizsardzības un tiesu iestādes, bieži vien sadarbojoties ar *Eurojust* un citām ES dalībvalstu iestādēm, uzsāk turpmāku izmeklēšanu, lai noteiktu cietušo atrašanās vietu.

2. Sociālie dienesti un bērnu aizsardzības dienesti

- Saņem visas lietas kā pirmais posms nosūtīšanas uz atbalsta dienestiem ķēdē.
- Katram bērnam atver un uztur individuālu un konfidenciālu lietu.
- Nosaka gadījumus, kad bērniem nepieciešama aizsardzība, pievēršoties sociālām situācijām, par kurām ziņo skolas vai medicīnas iestādes, kaimiņi vai citi.
- Sniedz tūlītēju palīdzību un aizsardzību tieši vai ar apakšuzņēmēju, proti, NVO vai citu organizāciju starpniecību.
- Ieceļ pagaidu aizbildni vai pārliecinās, ka tiek iecelts aizbildnis.
- Izvērtē bērna intereses, lai kopīgi ar aizbildni un tiesu noteiktu ilgtermiņa risinājumus.
- Pieprasa sociālo dienestu sociālo ziņojumu pastāvīgās dzīvesvietas valstī, izmantojot saskaņā ar [regulu "Brisele IIa"](#) izraudzīto iestāžu starpniecību.
- Uzklauša bērnu un regulāri izvērtē tā viedokli.

- Informē un konsultējas ar bērna aizbildni par visām darbībām un lēmumiem, kas saistīti ar bērnu.
- Nosūta bērnu uz attiecīgajiem palīdzības un atbalsta dienestiem, tostarp uz viņu attiecinot valsts mehānismus cietušā nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem, ja bērns ir cilvēku tirdzniecības upuris.

Bērnu aizsardzības dienestiem pastāvīgās dzīvesvietas valstī būtu jāveic šādas funkcijas:

- Atrod ģimeni un nodibina kontaktus, ja tas ir bērna interesēs.
- Izvērtē ģimenes stāvokli, kā arī bērna vispārējo stāvokli.
- Sagatavo sociālo ziņojumu sociālajiem dienestiem, kuru pārziņā atrodas bērns, ko varētu nosūtīt ar centrālo iestāžu, kuras izveidotas saskaņā ar saskaņā ar regulu "Brisele IIa" starpniecību.
- Apspriež pagaidu pasākumus un ieteicamo ilgtermiņa risinājumu ar bērnu aizsardzības dienestiem, kuros atrodas bērns.
- Uzrauga bērna labklājību, ja viņu pārvieto atpakaļ uz pastāvīgās dzīvesvietas valsti, un vajadzības gadījumā ziņo centrālajai iestādei un citām struktūrām.
- Nosūta bērnu uz attiecīgajiem palīdzības un atbalsta dienestiem, tostarp uz viņu attiecinot valsts mehānismus cietušā nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem gadījumā, ja bērns ir cilvēku tirdzniecības upuris.

3. Aizbildnis

- Darbojas kā galvenā kontaktpersona un veido saikni starp bērnu un dažādiem dienestiem vai personām ap bērnu.
- Uzklaua bērnu un regulāri izvērtē tā viedokli.
- Darbojas kā bērna uzticības persona.
- Uzrauga bērna labklājību un nodrošina, ka bērns saņem atbilstošus pakalpojumus, tostarp bezmaksas juridiskās konsultācijas un juridisko pārstāvību.
- Darbojas kā likumīgais pārstāvis vai koordinē darbības, ja ir iecelts advokāts.
- Atbalsta bērnu aizsardzības dienestus, izvērtējot bērna intereses un nosakot ilgtermiņa risinājumus.

→ Skatīt arī 2. darbību. Aizbildņa iecelšana.

4. Konsulārās iestādes

- Saskaņā ar [Vīnes Konvencijas par konsulārajiem sakariem](#) 36. panta c) apakšpunktu sniedz juridisku un citu palīdzību bērnam, kurš ir aizturēts par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.
- Aizsargā bērna intereses, jo īpaši attiecībā uz aizgādību, saskaņā ar [Vīnes Konvencijas par konsulārajiem sakariem](#) 5. pantu pēc tam, kad tās ir informētas saskaņā ar minētās konvencijas 37. panta b) apakšpunktu.
- Darbojas kā starpnieks starp abu ES dalībvalstu iestādēm, darbības pilnībā koordinējot ar centrālajām iestādēm, kas izraudzītas saskaņā ar [regulu "Brisele IIa"](#).
- Sniedz kontaktinformāciju dažādām iestādēm (bijušajā) pastāvīgās dzīvesvietas valstī.
- Pārbauda attiecīgās lielapjoma informācijas tehnoloģiju sistēmas, kurām tās ir tiesīgas piekļūt.
- Atbalsta bērnus vai speciālistus un organizācijas, kas iesaistītas rakstiskās/mutiskās tulkošanas vai juridiskajos pakalpojumos.
- Palīdz meklēt radniekus.
- Iegūst oficiālus dokumentus un izsniedz ceļošanas dokumentus.
- Atbalsta iesaistītos speciālistus vai organizācijas, sniedzot informāciju par bērna aizsardzības likumiem valstī, kurā ir (bijusi) pastāvīgā dzīvesvieta.
- Gādā par ceļošanas organizēšanu un veic maksājumus avansā vai sedz izmaksas.

5. Centrālā iestāde, kas izraudzīta saskaņā ar regulu "Brisele IIa"

- Darbojas kā galvenais centrālais punkts, lai koordinētu saziņu starp ES dalībvalstī, kurā atrodas bērns, un bērna pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstī. Saistībā ar pieprasījumiem, kas iesniegti saskaņā ar regulu, centrālā iestāde var koordinēt saziņu starp sociālajiem dienestiem, tiesnešiem un citiem speciālistiem visās ES dalībvalstīs. Vispārējās funkcijas un uzdevumi ir aprakstīti [regulas "Brisele IIa" 53.-55. pantā](#).
- Nosūta pieprasījumus sociālajiem vai bērnu aizsardzības dienestiem sociālā ziņojuma saņemšanai par bērna vispārējo stāvokli.

- Darbojas kā starpnieks vai sekmē saziņu starp tiesām.
- Bez maksas sniedz informāciju un palīdzību personām, kam ir vecāku atbildība, ciktāl tas ir bērna interesēs un nerada risku, ka bērns varētu tikt atkārtoti pārdots vai izmantots.
- Sniedz informāciju par valsts tiesību aktiem un procedūrām.
- Sazinās un koordinē darbības ar bērna aizbildni, ja tas vajadzīgs saistībā ar pieprasījumiem, kas iesniegti saskaņā ar regulu.
- Atbalsta to valsts organizāciju koordināciju, kuras iesaistītas lietā, kas saistīta ar pieprasījumiem, kuri iesniegti saskaņā ar regulu.

6. Tiesu iestādes

- Informē konsulārās iestādes par bērna pilsonības stāvokli, ja tas vēl nav noticis. [Vīnes Konvencijas par konsulārajiem sakariem](#) 37. panta b) apakšpunktā noteikts, ka iestādēm jāinformē konsulārais dienests par nodomu iecelt bērnam aizbildni.
- Ieceļ bērnam pagaidu aizbildni.
- Sazinās ar bērna pastāvīgās dzīvesvietas ES dalībvalsts tiesu, lai lemtu par jurisdikciju. Šo saziņu var izveidot ar centrālo iestāžu starpniecību saskaņā ar [regulu "Briseles IIa"](#) vai, izmantojot Eiropas Tiesiskās sadarbības tīklu un izveidoto sadarbības tiesnešu Hāgas tīklu.
- Lemj par pagaidu pasākumiem civiltiesās.
- Pieņem nolēmumus lietās par cilvēku tirdzniecību un citiem nodarījumiem krimināltiesās.
- Nodrošina, ka bērnam ir likumīgais pārstāvis un piekļuve juridiskām konsultācijām.
- Pēc vajadzības iegūst pierādījumus, tostarp ja bērns jau ir pārvietots uz citu dalībvalsti.

Svarīgas funkcijas varētu būt arī daudzām citām organizācijām:

- [Starptautiskā Migrācijas organizācija \(IOM\)](#) sniedz dažāda veida palīdzību cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem, piemēram, atbalsta bērna pārvietošanu, sagaidīšanu lidostā, pagaidu izmitināšanu galamērķa valstī, medicīniskās

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

un psiholoģiskās konsultācijas, sociālo darbinieku un juridiskās konsultācijas, kā arī reintegrācijas palatstu.

- **Starptautiskais sociālais dienests** var atvieglot dažādus kontaktus, sagatavot sociālus ziņojumus par bērnu un ģimenes apstākļiem, ko pieprasa tiesas un bērnu labklājības iestādes, vai sniegt atbalstu bērna pārvietošanā.
- Citas pilsoniskās sabiedrības organizācijas var piedāvāt programmas aprūpei audžuģimenē vai specializētas izmitināšanas vietas bērniem, kuriem nepieciešama aizsardzība. Tas jo īpaši attiecas uz tām organizācijām, kas sniedz atbalstu cietušajiem. ES tiesību akti un politika augstu vērtē pilsoniskās sabiedrības svarīgo ieguldījumu cīņā pret cilvēku tirdzniecību. ES Direktīva par cilvēku tirdzniecības apkarošanu skaidri norāda uz pilsoniskās sabiedrības organizāciju svarīgo lomu un prasa dalībvalstīm sadarboties ar tām.

ES Pilsoniskās sabiedrības platforma cilvēku tirdzniecības apkarošanai

ES Pilsoniskās sabiedrības platforma cilvēku tirdzniecības apkarošanai sāka darboties 2013. gadā, un pašlaik tajā ir apvienojušās vairāk nekā 100 NVO no visas ES un ārpus tās, kas darbojas cilvēku tirdzniecības apkarošana jomā. To papildina arī e-platforma, kas ietver papildu organizācijas.

Plašākai informācijai skatīt Eiropas Komisijas tīmekļa vietni.

6. darbība. Reaģēšana uz nepieciešamību pēc aizsardzības

Tiklīdz bērns paliek bez vecāku gādības un tiek konstatēts, ka viņam ir nepieciešama aizsardzība, pēc pirmā sākotnējā bērnu aizsardzības dienestu novērtējuma un aizbildņa iecelšanas bērnam būs tiesības saņemt vairākus aizsardzības pakalpojumus. Šādam atbalstam būtu jāietver pamatvajadzības, piemēram, pajumte, kā arī specializētākas vajadzības, piemēram, psihosociālā un psihiatriskā palīdzība vai reproduktīvie pakalpojumi. Nepieciešamais atbalsts būs atkarīgs no bērna konkrētajiem apstākļiem un pieredzes, kā arī vecuma un dzimuma, vienlaikus ņemot vērā sekas, kas radušās nevērīgas izturēšanās, ekspluatācijas vai ļaunprātīgas izmantošanas specifiskā izpausmes veida rezultātā, kuram bērns ir bijis pakļauts.

Konvencijas par bērna tiesībām 27. pantā noteikts, ka “dalībvalstis atzīst ikviena bērna tiesības uz tādu dzīves līmeni, kāds nepieciešams bērna fiziskai, intelektuālai,

garīgi, tikumiskai un sociālai attīstībai". Konvencija uzliek ES dalībvalstīm pienākumu aizsargāt bērna labklājību un nodrošināt pienācīgu aprūpi un atbalstu visiem bērniem, kuriem ir atņemta ģimenes vide, tostarp nepavadītiem bērniem un jo īpaši tiem, kas cietuši no ļaunprātīgas izmantošanas (19. un 20. pants).

Konkrētāk, attiecībā uz cilvēku tirdzniecības upuriem [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 11. panta 3. punktā noteikts, ka ES dalībvalstu iestādēm jāveic vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu, ka cietušajiem tiek sniegta palīdzība un atbalsts. [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 11. pantā noteikts, ka ES dalībvalstīm ir jāreaģē uz cietušo īpašajām vajadzībām, no kurām dažas var parādīties tikai vēlāk. Pieminētās īpašās vajadzības var rasties saistībā ar grūtniecību, veselības stāvokli, invaliditāti, garīgiem vai psiholoģiskiem traucējumiem un smagām psiholoģiskas, fiziskas vai seksuālas vardarbības formām, kurām tie bijuši pakļauti. Saskaņā ar [Direktīvas par cietušo tiesībām](#) 8. pantu noziegumos cietušajiem kopumā vajadzētu būt pieejamiem cietušo atbalsta dienestiem. Paredzētie palīdzības un atbalsta pasākumi būtu jāpiedāvā neatkarīgi no bērna vēlmes sadarboties izmeklēšanā vai iesniegt oficiālu sūdzību.

Dažos gadījumos palīdzības un atbalsta sniegšanai var būt nepieciešams, lai bērns likumīgi paliktu uzņēmējvalstī. Lai arī saskaņā ar [Brīvas pārvietošanās direktīvu](#) ES pilsoņi var brīvi pārvietoties un uzturēties citā ES dalībvalstī, viņiem ir pienākums reģistrēties šīs dalībvalsts iestādēs, ja viņi uzturas ilgāk nekā trīs mēnešus. Lai reģistrētos, viņiem var prasīt, lai viņi atbilstu noteiktiem nosacījumiem, ko paredz direktīvas 7. pants, kuriem viņi, iespējams, neatbildīs. Piemēram, viņi varbūt nav uzņemti skolā vai viņiem nav veselības apdrošināšanas. Kamēr attiecībā uz bērnu nav noteikts ilgtermiņa risinājums un viņa reģistrācija ir nepieciešama, lai varētu piekļūt attiecīgajiem atbalsta dienestiem, ES dalībvalstu atbildīgajām iestādēm būtu labvēlīgi jāapsver bērna uzturēšanās tiesību paplašināšana.

Visos gadījumos bērnam vajadzētu būt informētam par atbalsta iespējām un ar viņu būtu jāapsprīžas par tūlītējām vajadzībām un izvēlēm. [ES Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) (14. pants) un [Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu](#) (19. pants) nosaka pienākumu ņemt vērā bērna viedokli, lemjot par īpašiem pasākumiem bērna atbalstam.

Tādu bērnu aizsardzība, kuri ir palikuši bez vecāku gādības un kuriem ir vajadzīga aizsardzība ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes valsts, bieži būs saistīta ar lēmumiem par ārkārtas ņemšanu aprūpē. Šajā nolūkā piemērojama [regula "Brisele IIa"](#). Saskaņā ar regulas "Brisele IIa" 20. pantu dalībvalsts, kurā atrodas bērns, var pieņemt ārkārtas

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

aizsardzības pasākumus, kas ir pieejami saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, neatkarīgi no tā, vai jautājuma izskatīšana pēc būtības ir citas ES dalībvalsts jurisdikcijā. Sākotnējie ārkārtas pasākumi, lai nodrošinātu neatliekamas vajadzības, būs regulāri jāpārskata un jāpielāgo, jo īpaši gadījumos, kad sākotnēji nav veikts pienācīgs individuāls novērtējums lietas steidzamības dēļ vai ja apstākļi ir mainījušies.

→ Skatīt arī 7. darbību. *Jurisdikcijas noteikšana un starpvalstu sadarbība*

4. tabulā sniegts pārskats par palīdzību, ko bērniem, kuriem nepieciešama aizsardzība, tostarp cilvēku tirdzniecības upuriem, ir tiesības saņemt saskaņā ar [Konvenciju par bērna tiesībām](#) un ES tiesību aktiem cietušo un kriminālās tiesvedības jomā.

4. tabula. Atsauces starptautiskajos, reģionālajos un ES instrumentos

Instrumenti	Izmitināšana	Izglītība	Veselības aprūpe	Psiholoģiskais atbalsts	Ģimenes locekļu meklēšana	Drošība	Individuālais novērtējums
Starptautiskie un reģionālie instrumenti							
Konvencija par bērna tiesībām	27. pants	19. pants, 23. panta 3. un 4. punkts, 24. panta 2. punkta e) un f) apakšpunkts, 28., 29., 32. un 33. pants	17., 23., 24., 25. un 39. pants	23. un 39. pants	22. panta 2. punkts	3. un 19. pants	—
Eiropas Padomes Konvencija par cilvēku tirdzniecības novēršanu	12. panta 1. punkta a) apakšpunkts	12. panta 1. punkta f) apakšpunkts un 4. punkts	12. panta 1. punkta b) apakšpunkts un 2) punkts	—	10. panta 4. punkta c) apakšpunkts	12. panta 2. punkts	12. panta 7. punkts

Instrumenti	Izmitināšana	Izglītība	Veselības aprūpe	Psiholoģiskais atbalsts	Ģimenes locekļu meklēšana	Drošība	Individuālais novērtējums
Eiropas Padomes Lanzarotes konvencija	—	6. pants	14. panta 4. punkts	14. panta 1. un 4. punkts	—	5. pants, 14. panta 3. punkts, 31. panta 1. punkta b) un f) apakšpunkts	14. panta 1. punkts
ES instrumenti							
ES Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu	11. panta 5. punkts	6., 22. un 25. apsvērums; 14. panta 1. punkts,	12., 20. un 25. apsvērums; 11. panta 7. punkts	22. apsvērums; 11. panta 5. punkts	—	18. apsvērums; 11. panta 5. punkts	18, 19., 20. un 23. apsvērums; 12. panta 3. un 4. punkts, 14. un 16. pants
Direktīva par cietušo tiesībām	38. apsvērums; 9. pants	62. apsvērums; 26. panta 2. punkts	9., 56. un 64. apsvērums	38. un 39. apsvērums; 4. panta 1. punkta a) apakšpunkts, 9. panta 1. punkta c) apakšpunkts	—	38. un 52. apsvērums; 9. panta 3. punkts un 12. pants	55., 56., 58., 59. un 61. apsvērums; 1. panta 2. punkta a) apakšpunkts, 21. panta 1. punkts, 22. un 23. punkts
Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu	—	34. apsvērums; 23. pants	36. apsvērums	31. un 37. apsvērums	—	—	19. pants

Piezīme: — = neattiecas.

Avots: FRA, 2019. gads.

Izmitināšana

Konvencijas par bērna tiesībām 27. pants atzīst ikviena bērna tiesības uz tādu dzīves limeni, kāds nepieciešams bērna fiziskai, intelektuālai, garīgai, tikumiskai un sociālai attīstībai. Tas attiecas arī uz atbilstošu mājokli.

Konkrētāk, attiecībā uz cilvēku tirdzniecības upuriem [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 11. panta 5. punktā noteikts, ka dalībvalstīm jānodrošina pienācīga un droša izmitināšana. Izmitināšanai jābūt piemērotai bērnam, ņemot vērā viņa vecumu un dzimumu, riskus un bērna īpašās vajadzības (piemēram, invaliditāti vai traumas). Bērnus, kuri palikuši bez vecāku gādības, nedrīkst izmitināt pie pieaugušajiem, kas nav viņu radnieki, pat ja viņu pieredze var būt līdzīga (piemēram, meitenes un sievietes, kas ir seksuālas izmantošanas upuri). Izmitināšanas veidi varētu ietvert, piemēram, audžuģimenes, sociālās mājas vai specializētas drošas patversmes.

Drošība ir svarīgs aspekts, kas jāizvērtē, meklējot vispiemērotāko mītni. Bērns joprojām var būt tā cilvēka ietekmē, kurš bērnu izmantojis vai tirgojis, vai arī vainīgais var vēlēties nodibināt kontaktu ar bērnu. Tiesībaizsardzības iestādēm būtu jāizvērtē situācija un bērna drošības vajadzības. Dažos gadījumos var būt nepieciešama specializēta patversme cietušajiem bērniem. Šīs patversmes parasti atrodas slepenās vietās, lai pasargātu bērnus no vainīgās personas un viņa tīkla. Šādas patversmes tiek stingri uzraudzītas, un piekļuve ir ierobežota.

Ņemot vērā drošības apsvērumus, kā arī interešu apsvērumus, ārkārtējos apstākļos bērnu var izmitināt vietā, kurā bērna brīvība tiek ierobežota. Tomēr bērna aizsardzība vai bērna aizbēgšanas novēršana ir jālīdzsvaro ar citām bērna tiesībām, piemēram, tiesībām uz brīvību. Tikai ļoti izņēmuma gadījumos ir likumīgi atņemt bērnam brīvību.

Izglītība

Konvencijas par bērna tiesībām 28. pantā atzītas bērna tiesības uz izglītību. Lai atvieglotu cietušā atlabšanu un ikdienas dzīves normalizēšanos, pēc iespējas ātrāk jānodrošina izglītība.

Attiecībā uz cilvēku tirdzniecības upuriem [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 14. panta 1. punktā noteikts, ka "saskaņā ar valsts tiesību aktiem dalībvalstis saprātīgā termiņā nodrošina piekļuvi izglītībai bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, un cilvēku tirdzniecības upuru bērniem, kuri atbilstīgi 11. pantam saņem palīdzību un atbalstu."

Bērnām, aizbildņiem, bērnu aizsardzības iestādēm un patvēruma personālam kopīgi jāizlemj, vai bērns ir gatavs iesaistīties noteiktās izglītības darbībās vai vispārējā skolu sistēmā. Tas būs atkarīgs no bērna psiholoģiskā stāvokļa, viņa vietējās valodas zināšanām, viņa iepriekšējās izglītības līmeņa un paredzamā uzturēšanās ilguma. Tomēr ES dalībvalstīm būtu pēc iespējas drīz jāatvieglo piekļuve izglītībai, lai veicinātu atlabšanu, uzlabotu bērna pašvērtību un palīdzētu bērnam pārņemt kontroli pār savu dzīvi un nākotni.

Gadījumos, kad ir skaidrs, ka bērns tiks pārvietots uz viņa pastāvīgās dzīvesvietas ES dalībvalsti ļoti īsā laikā (piemēram, 1 vai 2 mēnešu laikā), būtu jākoncentrējas uz to, lai sagatavotu bērna integrāciju izglītības sistēmā tajā ES dalībvalstī, uz kuru bērns tiek pārvietots. Šādi centieni ietver, piemēram, bērna reģistrāciju skolā vai arodmācību iestādē, sagatavošanās darbu ar vecākiem, lai atvieglotu integrāciju skolā, citu praktisku problēmu risināšanu, kas saistītas ar maksu par skolu, transportu u. c.

Pakalpojumu sniedzējiem būtu arī jāveicina bērna piekļuve brīvā laika pavadīšanas nodarbēm, tostarp rotaļu un atpūtas pasākumiem, kas atbilst viņa vecumam, briedumam un interesēm. Tas ir īpaši svarīgi tiem bērniem, kuri drīz, iespējams, tiks pārvietoti uz citu dalībvalsti. Šādas nodarbības būtu jāpiedāvā izmitināšanas iestādēs vai vajadzības gadījumā – kopienā, un tām būtu jāveicina bērna saziņa un mijiedarbība ar līdziniekiem un vietējo sabiedrību. Šādas ikdienas rutīnas nodrošināšana palīdzētu bērnam atlabt.

ANO Pamatnostādnes par alternatīvo aprūpi

ANO Ģenerālā asambleja ir pieņēmusi Pamatnostādnes par alternatīvo aprūpi. Tās paredz starptautiskus principus par ģimenes atšķirtības novēršanu, ģimenes reintegrāciju, alternatīvās aprūpes modeļiem, uzraudzību un atbalstu turpmākajai gādībai. Pamatnostādnes attiecas uz visām publiskām un privātām struktūrām un visām personām, kas iesaistītas pasākumos saistībā ar bērnu, kuram nepieciešama aprūpe, atrodoties valstī, kas nav tā pastāvīgās dzīvesvietas valsts (140. punkts).

Plašākai informācijai skatīt: Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja, [Guidelines for the alternative care of children \(Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi\)](#), rezolūcija pieņemta 2009. gada 18. decembrī.

Veselības aprūpe

Konvencijas par bērna tiesībām 24. pants paredz bērna tiesības uz visaugstvērtīgāko pieejamo veselības standartu. Iestādēm būtu jāreaģē uz bērna īstermiņa un ilgtermiņa veselības vajadzībām, tostarp fizisko atveseļošanu, psiholoģisko vai psihiatrisko palīdzību posttraumatiskā stresa sindroma gadījumos.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Attiecībā uz cilvēku tirdzniecības upuriem [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 11. panta 5. punktā noteikts, ka dalībvalstīm jānodrošina nepieciešamā medicīniskā aprūpe, tostarp psiholoģiskā palīdzība. 11. panta 7. punkts arī prasa pievērst uzmanību cietušo īpašajām vajadzībām, tostarp tām, kas rodas saistībā ar viņu veselības stāvokli, invaliditāti vai tiem piemētošiem garīgiem vai psiholoģiskiem traucējumiem.

Psihosociālā aprūpe ir vitāli svarīga to bērnu atlabšanai, kuri cietuši no jebkāda veida ļaunprātīgas izmantošanas. Tas jo īpaši attiecas uz bērniem, kuru vecākiem ir bijusi nozīme viņu ekspluatēšanā vai ļaunprātīgā izmantošanā. Kā tūlītēji steidzami pasākumi ES dalībvalstī, kurā bērns ir atrasts, var būt nepieciešami arī citi veselības aprūpes pakalpojumi, piemēram, detoksikācijas programmas bērniem – narkotiku lietotājiem. Ja bērnam ir rasts ilgtermiņa risinājums, var nākties meklēt vairāk ilgtermiņa pasākumu.

Bērnu psiholoģiskās vajadzības var parādīties tikai vēlāk, kad speciālistu personāls ir guvis bērna uzticēšanos un bērns ir gatavs dalīties ar plašāku informāciju par savu pieredzi. Bērni, kuriem ir uzvedības grūtības, var sev nodarīt kaitējumu vai kļūt agresīvi pret speciālistiem vai citiem bērniem. Viņi varētu arī neievērot disciplīnu vai noraidīt jebkāda veida mijiedarbību ar citiem. Speciālistiem, kas sniedz pakalpojumus bērniem, vajadzētu būt apmācītiem un spējīgiem turpināt sniegt aizsardzību bērniem ar šāda veida uzvedības problēmām.

Meitenēm un zēniem vajadzētu būt pieejamiem reprodūktīvās veselības aprūpes pakalpojumiem, kā to ir ierosinājusi Bērna tiesību komiteja savā [General Comment No 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health](#) (Vispārējā komentārā Nr. 15 par bērna tiesībām uz visaugstvērtīgāko pieejamo veselības standartu). Tas jo īpaši būtu jāpiemēro tiem bērniem, kuri ir seksuālas vardarbības vai ekspluatācijas upuri, lai novērstu vai apkarotu seksuāli transmisīvās slimības. Piekļuve reprodūktīvās veselības aprūpes pakalpojumiem ir būtiska meitenēm, kas ir seksuālas vardarbības upuri, jo īpaši grūtniecības gadījumā. Bērniem būtu jānodod iespēja izvēlēties to veselības aprūpes darbinieku dzimumu, kas viņiem palīdzēs.

Pētījums par cilvēku tirdzniecības dzimumu dimensiju

Pētījumā par cilvēku tirdzniecības dzimumu dimensiju tika uzsvērts, ka "cilvēku tirdzniecība ir smags noziegums un cilvēktiesību pārkāpums, kas īpaši šausminoši ilgtermiņā ietekmē tās upurus. Cilvēku tirdzniecības upuri seksuālas izmantošanas nolūkiem ir pakļauti seksuālai brutalitātei, kas nodara nopietnu kaitējumu veselībai un labsajūtai. Šī seksuālā vardarbība var radīt maksts traumas sievietēm, kas izraisa lielu skaitu seksuāli

transmisīvo infekciju un risku saslimt ar HIV, kā arī lielu posttraumatiska stresa sindroma, trauksmes un depresijas gadījumu skaitu. Cietušie dzīvo bailēs no sekām sev un/vai savām ģimenēm, ja viņi mēģinātu izbēgt; turklāt to cilvēku, kas izkluvuši no cilvēku tirdzniecības žņaugiem, bet pēc tam nokļuvuši atpakaļ tajā, rādītāji ir augsti.” Tajā ir arī minēts, ka “kaitējums garīgajai veselībai, ko rada iedraudzināšana, piespiešana, draudī, izolācija, normalizēta ikdienas vardarbība, vielu izmantošana un psiholoģiskā trauma saistībā ar seksuālu izmantošanu, apzinoties esam cilvēku tirdzniecības upuris, ir smags un paliekošs.”

Eiropas Komisija (2015. gads), Study on the gender dimension of trafficking in human beings (Pētījums par dzimumu dimensiju cilvēku tirdzniecībā).

Ģimenes locekļu meklēšana

Ģimene ir sabiedrības pamatvienība un dabiskā vide tās locekļu, īpaši bērnu, izaugsmei un labklājībai. Bērna tiesības uz ģimenes dzīvi ir pilnībā jāaizsargā. Ģimenes šķiršanas novēršana un ģimenes vienotības saglabāšana ir svarīgas katras bērnu aizsardzības sistēmas sastāvdaļas. Saskaņā ar [Konvencijas par bērna tiesībām](#) 9. panta 3. punktu bērna atšķiršanas gadījumos bērnam ir tiesības uzturēt tiešus kontaktus un personiskas attiecības ar vecākiem un ģimenes locekļiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā bērna interesēm. Procesa laikā ir jāņem vērā bērna un aizbildņa viedoklis. Iestādēm parasti būtu jālūdz bērna piekrišana sazināties ar ģimeni atbilstīgi bērna vecumam un briedumam.

Pētījums par cilvēku tirdzniecības augsta riska grupām

“Lai gan bērna atšķiršana no ģimenes, bez šaubām, ir galējās nepieciešamības rīcība, gadījumos, kad ģimene pati ir disfunkcionāla vide, un tā ir iesaistīta bērna ekspluatācijā, galvenā uzmanība būtu jāpievērš agrīnai alternatīvās aprūpes risinājumu noteikšanai un nodrošināšanai.”

Eiropas Komisija (2015. gads), Study on high-risk groups for trafficking in human beings (Pētījums par cilvēku tirdzniecības augsta riska grupām), 85. lpp.

Bērna intereses, bērna līdzdalība un savlaicīgums ir svarīgi principi ģimenes locekļu meklējumos. Pirms tiek veikti centieni, lai atjaunotu kontaktus, iestādēm būtu jānovērtē vecāku spēja nodrošināt, ka vecāki neapdraudēs bērnu un ka nav notikusi vecāku iesaistīšanās bērna sākotnējā tirdzniecībā vai ļaunprātīgā izmantošanā. Meklējot ģimenes locekļus, ir jāapsver, cik daudz informācijas par bērna pieredzēto saistībā ar cilvēku tirdzniecību, būtu jāuzzinā ģimenei. Zināmas informācijas atklāšanas rezultātā cilvēku tirgotāji varētu apdraudēt ģimeni un bērnu. Cita informācija, piemēram, par seksuālu izmantošanu, var stigmatizēt bērnu ģimenē un visā sabiedrībā. Rūpīgi jāapsver arī riskantās situācijas, kad ģimene ir pakļauta spiedienam, jo ir parādā tirgotājiem.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Ģimenes locekļu meklēšana parasti ir sociālo vai bērnu aizsardzības dienestu atbildība, cieši sadarbojoties ar aizbildni. Dažādu ES dalībvalstu bērnu aizsardzības iestādēm būs jāsadarbojas, lai izvērtētu ģimenes situāciju gadījumos, kad bērns un ģimene atrodas dažādās ES dalībvalstīs. Gadījumos, kad bērni pārvietojas ES teritorijā, centrālās iestādes, kas izraudzītas saskaņā ar [regulu "Brisele IIa"](#), varētu atvieglot saziņu un tieši lūgt attiecīgās ES dalībvalsts bērnu aizsardzības dienestus sagatavot ziņojumu par bērna sociālo stāvokli. Atsevišķos gadījumos centrālo iestāžu uzdevums būtu arī informēt vecākus par bērna stāvokli, ja vien tas nebūtu pretrunā bērna interesēm. Tāpat arī bērns būtu jāinformē par centieniem atrast viņa ģimeni.

Drošība

Konvencijas par bērna tiesībām 19. pantā dalībvalstīm ir noteikts pienākums veikt pasākumus, lai aizsargātu bērnu pret jebkāda veida fizisku vai psiholoģisku vardarbību, miesas bojājumiem vai nežēlīgu, nevēlīgu vai nolaidīgu izturēšanos, sliktu izturēšanos vai ekspluatāciju, tostarp pret seksuālu vardarbību. Iestādes ir atbildīgas par bērna drošības nodrošināšanu. Tas ietver gan vides radīšanu atveseļošanai, gan ļaunprātīgas izmantošanas vai ekspluatācijas atkārtotās novēršanu.

Attiecībā uz cilvēku tirdzniecības upuriem [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 11. panta 5. punkts, un attiecībā uz noziegumos cietušajiem kopumā [Direktīvas par cietušo tiesībām](#) 9. panta 3. punkts paredz, ka iestādēm jānodrošina droša izmitināšana. Atjaunojošās justīcijas pakalpojumu kontekstā [Direktīvas par cietušo tiesībām](#) 12. pantā ir paredzēti pasākumi, lai aizsargātu cietušo no sekundāras un atkārtotas viktimizācijas, no iebiedēšanas un atriebības.

Tiesībaizsardzības iestādēm kopā ar aizbildni un bērnu aizsardzības dienestiem būtu jāveic sākotnējais drošības novērtējums. Vajadzības gadījumā būtu jākonsultējas arī ar citiem, piemēram, veselības aprūpes speciālistiem un patversmes personālu. Drošības novērtējums būtu regulāri jāatkārto un jāatjaunina. Tiem, kas izstrādā ilgtermiņa risinājumu, būs vajadzīgs arī īpašs riska novērtējums par apstākļiem pastāvīgās dzīvesvietas valstī.

→ [Skatīt arī 9. darbību](#). Ilgtermiņa risinājumu noteikšana un īstenošana.

KontROLSARAKSTS. Riska novērtējuma galvenie elementi

- ✓ Informēt bērnu par riska novērtēšanas mērķi un pārliecināties, vai bērns ir sapratis.
- ✓ Nodrošināt, lai bērns tiktu uzklausīts un viņa viedoklim tiktu piešķirts pienācīgs svars atbilstoši viņa vecumam un briedumam, kā arī lietas konkrētajiem apstākļiem.
- ✓ Nodrošināt, ka tiek identificēti ar dzimumu saistīti riski, piemēram, attiecībā uz ekspluatācijas vai jaunprātīgas izmantošanas veidu, kādam bērns ticis pakļauts.
- ✓ Veikt papildu pasākumus, lai novērstu to meiteņu un zēnu īpašo neaizsargātību, kuriem, iespējams, ir invaliditāte.
- ✓ Apsvērt papildu vajadzības gadījumos, ja bērni ir lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas vai interseksuāļi.
- ✓ Piedāvāt bērnam iespēju izteikt savu viedokli par to, vai amatpersonai, kas veic riska novērtējumu, jābūt vīrietim vai sievietei, jo īpaši seksuālas vardarbības vai ekspluatācijas gadījumos.
- ✓ Vākt informāciju par vainīgajiem, viņu līdzgaitniekiem un bērna tīklu, tostarp par pavadošiem pieaugušajiem, ģimenes locekļiem valstī, kurā atrodas bērns, un citiem bērniem, ar kuriem cietušais varētu būt kontaktējies.
- ✓ Novērtēt drošības apdraudējuma līmeni un attiecīgi ierosināt preventīvus pasākumus (piemēram, attiecībā uz izmitināšanu, piekļuvi bērnam, saskarsmi ar ģimenes locekļiem utt.).
- ✓ Regulāri izvērtēt bērna aizbēgšanas risku un veikt preventīvus pasākumus. Uzticamu attiecību izveidošana un augstas kvalitātes aprūpes nodrošināšana ir labākais veids, kā novērst bērnu pazūšanu.
- ✓ Nekavējoties ziņot policijai un citām attiecīgām iestādēm, ja bērns pazudis.
- ✓ Atjaunināt drošības novērtējumu un dokumentēt visas izmaiņas vai jaunu informāciju, kas kļūst pieejama.

Rokasgrāmata krimināltiesību praktiķiem

Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs (*UNODC*) ir izstrādājis praktisku rokasgrāmatu, lai atbalstītu krimināltiesību speciālistus cilvēku tirdzniecības novēršanā, tās upuru aizsardzībā, likumpārkāpēju kriminālvajāšanā un starptautiskajā sadarbībā, kas nepieciešama šo mērķu sasniegšanai. Rokasgrāmatu veido 14 moduļi. Rokasgrāmatas 5. moduļi galvenā uzmanība pievērsta riska novērtējumam un galvenajiem jautājumiem, kas jāņem vērā, veicot riska novērtējumu.

Plašākai informācijai skatīt: UNODC (2009. gads), Anti-human trafficking manual for criminal justice practitioners (Rokasgrāmata par cilvēku tirdzniecības novēršanu krimināltiesību praktiķiem).

7. darbība. Jurisdikcijas noteikšana un starpvalstu sadarbība

Valstīm ir pienākums aizsargāt visus bērnus, kas ir to jurisdikcijā. Tāpēc nepieciešams precizēt, kurai valstij ir jurisdikcija veikt kādus pasākumus un kad. Tādēļ ES dalībvalstīm ir jāsadarbjas savā starpā.

Jurisdikcijas noteikšana ir tikai viens no mērķiem, kam nepieciešami efektīvi sadarbības mehānismi starp ES dalībvalstīm. Policijas un tiesu iestādēm ir jāsadarbjas, lai efektīvi apkarotu starptautisko noziedzību. Bez sadarbības starp ES dalībvalstīm, kurā bērns ir atrasts, un ES dalībvalstīm, kurā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta, vairumā gadījumu būs grūti izvērtēt bērna intereses un pieņemt lēmumu par vispiemērotāko ilgtermiņa risinājumu.

Bērnu aizsardzības sistēmām nepieciešami starpvalstu sadarbības mehānismi

“Ņemot vērā to, ka bērnu, kuriem nepieciešami aizsardzības pasākumi pārrobežu situācijās, kļūst arvien vairāk, tiek pastiprināti centieni: precizēt uzdevumus un pienākumus, sekot līdzi informācijai par izcelsmes valsti, nodrošināt valsts koordinācijas centru bērnu aizsardzības jautājumos, pieņemt procedūras/pamatnostādnes/protokolus/procesus, piemēram, par atbildības nodošanu saistībā ar patvēruma procedūrām (Dublins regula) vai izskatīt jautājumu par nodošanu citas valsts aprūpē, vai par ģimenes locekļu meklēšanu un aizsardzību bērnu tirdzniecības gadījumos.”

Eiropas Komisija (2015. gads), Reflection paper on integrated child protection systems (Pārdomu dokuments par integrētām bērnu aizsardzības sistēmām), 7. princips.

Speciālisti var izmantot daudzus ES dalībvalstu sadarbības mehānismus, kas izveidoti ar tiesību aktiem vai praksi. Tie ir sadalīti civiltiesību un krimināltiesību mehānismos.

Civiltiesību jautājumi, tostarp bērna aizsardzība

Saskaņā ar [Konvencijas par bērna tiesībām](#) 2. pantu dalībvalstīm ir jāievēro tajā ietvertās tiesības un tās jānodrošina ikvienam bērnam, uz kuru attiecas to jurisdikcija, bez jebkādas diskriminācijas un neatkarīgi no bērna apstākļiem.

Bērna tiesību izmantošana

“Valsts pienākumus saskaņā ar Konvenciju piemēro valsts robežās, tostarp attiecībā uz tiem bērniem, kuri nonāk valsts jurisdikcijā, mēģinot iekļūt valsts teritorijā. Tādēļ tiesību izmantošana neattiecas tikai uz bērniem, kas ir kādas dalībvalsts pilsoņi, un tādēļ, ja vien Konvencijā nav skaidri noteikts citādi, tām jābūt pieejamām visiem bērniem, tostarp patvēruma meklētājiem, bēgļiem un migrantu bērniem, neatkarīgi no viņu pilsonības, imigrācijas statusa vai bezvalstniecības.”

ANO Bērna tiesību komiteja (2005. gads), General Comment No 6 on the treatment of unaccompanied children (Vispārējais komentārs Nr. 6 par rīcību attiecībā uz nepavadītiem bērniem), 12. punkts.

Tas nozīmē, ka ikvienam bērnam ir tiesības uz konkrētiem tūlītējiem aizsardzības pasākumiem ES dalībvalstī, kurā viņš atrodas, piemēram, pajumti, pārtiku vai medicīnisko palīdzību līdz brīdim, kad minētā bērna stāvoklis tiek tālāk izvērtēts un tiek rasts ilgtermiņa risinājums.

Es tiesību akti civiltiesību jomā, jo īpaši [regula “Brisele IIa”](#), un starptautiskās privāttiesības nosaka, vai ES dalībvalsts tiesām ir jurisdikcija veikt bērnu aizsardzības pasākumus starpvalstu situācijās, kurās iesaistīta vairāk nekā viena dalībvalsts. Regula atspoguļo [Hāgas 1996. gada konvencijas principus](#), kas paredz arī noteikumus, lai noteiktu, vai kādas Līgumslēdzējas valsts iestādēm ir jurisdikcija veikt šādus pasākumus situācijās, kurās ir pārrobežu elements. ES dalībvalstīm ir jāpiemēro regula, nevis Konvencija, ja attiecīgais bērns pastāvīgi dzīvo kādā no ES dalībvalstīm.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

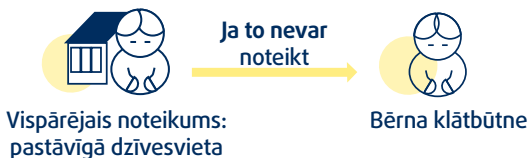
Noteikumi jurisdikcijas noteikšanai

Regulas "Brisele IIa" 8. pantā ir noteikts, ka parasti jurisdikcija veikt pasākumus, lai aizsargātu bērnu, ir tās ES dalībvalsts tiesām, kurā ir bērna "pastāvīgā dzīvesvieta". Šis noteikums atbilst Hāgas 1996. gada konvencijas 5. pantam, saskaņā ar kuru tās līgumslēdzējas valsts iestādēm, kurā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta, ir jurisdikcija veikt aizsardzības pasākumus attiecībā uz šo bērnu. Ja nevar noskaidrot bērna pastāvīgo dzīvesvietu vai bērns ir bēglis vai starptautiski pārvietots, tās dalībvalsts iestādēm, kurā bērns atrodas, ir jurisdikcija veikt pasākumus, lai aizsargātu bērnu (regulas "Brisele IIa" 13. pants). Līdzīgs jurisdikcijas pamats, kura pamatā ir bērna klātbūtne līgumslēdzējas valsts teritorijā, ir atrodams Hāgas 1996. gada konvencijas 6. pantā. Tādējādi, ja bērna pastāvīgo dzīvesvietu nevar noskaidrot ES dalībvalsts teritorijā, piemēro Hāgas 1996. gada konvenciju. Skatīt 10. attēlu par noteikumiem jurisdikcijas noskaidrošanai.

Attiecībā uz nepavadītiem bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu 16. panta 2. punktā ir noteikts, ka dalībvalstij, kas identificē cietušo, ir jāveic vajadzīgie pasākumi, lai rastu ilgtermiņa risinājumu.

Regula "Brisele IIa" attiecas uz "tiesu" jurisdikciju, bet tā attiecas uz visām iestādēm, kurām ir jurisdikcija lietās, uz kurām attiecas šī regula, piemēram, sociālās un bērnu aizsardzības iestādēm (skatīt regulas 2. panta 1. punktu un Prakses rokasgrāmatu par regulas Brisele IIa piemērošanu).

10. attēls. Noteikumi jurisdikcijas noskaidrošanai bērnu aizsardzības lietās

Avots: FRA, 2019. gads.

Izņēmuma kārtā ar regulas "Brisele IIa" 15. pantu ir atļauta arī jurisdikcijas nodošana tiesai, kas atrodas labākā vietā tiesas spriešanai.

Lai nodošana būtu likumīga, bērnam vajadzētu būt īpašai saiknei ar dalībvalsti un nodošanai vajadzētu notikt bērna interesēs. Īpaša saikne ar ES dalībvalsti pastāv, ja:

- bērns tur ir ieguvis pastāvīgo dzīvesvietu pēc tam, kad minētajā izcelsmes tiesā iesniegta prasība; vai

- šī dalībvalsts ir bērna iepriekšējā pastāvīgā dzīvesvieta; vai
- šī ir bērna pilsonības vieta; vai
- šī ir tās personas pastāvīgā dzīvesvieta, kurai ir vecāku atbildība; vai
- šī ir vieta, kurā atrodas bērna īpašums, un ja lieta ir saistīta ar bērna aizsardzības pasākumiem, kuri attiecas uz šā īpašuma pārvaldīšanu, saglabāšanu vai atsavināšanu.

Starpvalstu sadarbības veicināšana starp tiesnešiem

“15. pantā teikts, ka tiesas lietas nodošanas vajadzībām sadarbojas tieši vai ar centrālās iestādes starpniecību. Tiesnešiem sazināšanās var būt īpaši lietderīga, lai novērtētu, vai konkrētajā lietā ir izpildītas ar lietas nodošanu saistītās prasības, jo īpaši tas, vai nodošana būtu bērna interesēs. Ja abi tiesneši runā vienā valodā un/vai saprot to, viņiem vajadzētu savā starpā sazināties pa tālruni vai e-pastu. Arī citi mūsdienu tehnoloģiju saziņas veidi var būt lietderīgi, piemēram, konferences zvani. Ja pastāv valodu ierobežojumi, tiesneši, ja tas ir iespējams no resursu viedokļa, var izmantot tulkus. Tiesnešiem varēs palīdzēt arī centrālās iestādes.

Eiropas Komisija (2016. gads), Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu, 36. lpp.

Dažos gadījumos tiek uzsākta tiesvedība par vienu un to pašu bērnu dažādās ES dalībvalstīs. Šeit [regulas “Brisele IIa”](#) 19. panta 2. punktā ir noteikts, ka, ja abiem procesiem ir viens un tas pats priekšmets, tad šo lietu principā izskata tiesa, kurā prasība iesniegta kā pirmajā. Tiesai, kurā prasība iesniegta kā otrajā, ir jāaptur tiesvedība un jāgaida, līdz otra tiesa izlemj, vai tai ir jurisdikcija. Ja tiesa, kurā pirmajā iesniegta prasība, uzskata sevi par kompetentu, tiesai, kurā prasība iesniegta kā otrajā, jāatsakās no jurisdikcijas.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Kā noteikt pastāvīgo dzīvesvietu

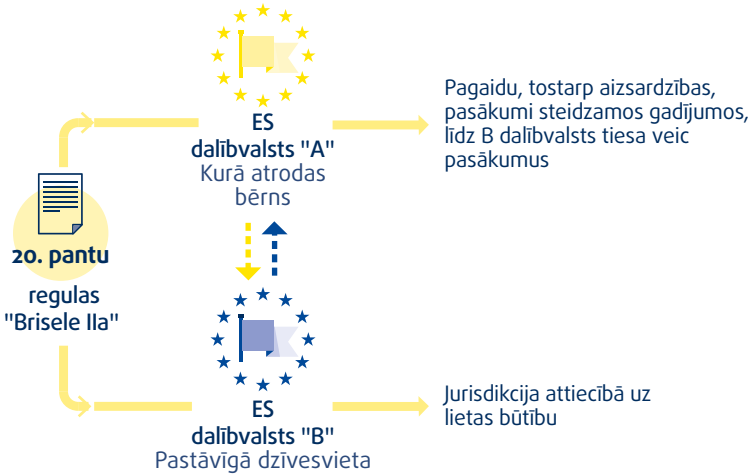
Regulā "Brisele IIa" nav definēts termins "pastāvīgā dzīvesvieta", un tā jānosaka, pamatojoties uz visiem apstākļiem, kas raksturīgi katram atsevišķam gadījumam. Var būt skaidri gadījumi, kad pastāvīgā dzīvesvieta ir noteikta kā vieta, kur bērns dzīvoja pirms pārvietošanas.

Tomēr var būt gadījumi, kad noteikt pastāvīgo dzīvesvietu nav tik vienkārši. Piemēram, bērns, kura izcelsme ir vienā ES dalībvalstī, iespējams, kādu laiku ir dzīvojis citā ES dalībvalstī, bet nav integrējies nevienā šīs valsts sociālajā, izglītības un citās struktūrās, vai arī bērns pēdējo gadu laikā var būt vienlaikus dzīvojis vairākās ES dalībvalstīs, bezmērķīgi pārvietojoties šurpu turpu.

Pagaidu aizsardzības pasākumi

Regulas "Briseles IIa" 20. pants ļauj ES dalībvalstij veikt pagaidu pasākumus, tostarp aizsardzības pasākumus, attiecībā uz personu, pat ja piekritība pēc būtības ir citai ES dalībvalstij. Tādējādi ES dalībvalstīm ir atļauts veikt pirmos ārkārtas pasākumus, lai aizsargātu bērnu. Šie pasākumi ir īslaicīgi, un to ietekme attiecas tikai uz dalībvalsti, kurā tie veikti. Tās valsts iestādēm, kurā atrodas bērns, jāsažinās ar bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsts iestādēm, lai noteiktu vispiemērotākos ilgtermiņa pasākumus attiecībā uz bērnu. 11. attēlā parādītas divu ES dalībvalstu attiecības. Pagaidu pasākumiem vajadzētu norisināties bērna labklājības un aizsardzības saglabāšanas un bērna interešu ievērošanas interesēs.

11. attēls. Pagaidu pasākumi saskaņā ar regulas "Brisele IIa" 20. pantu

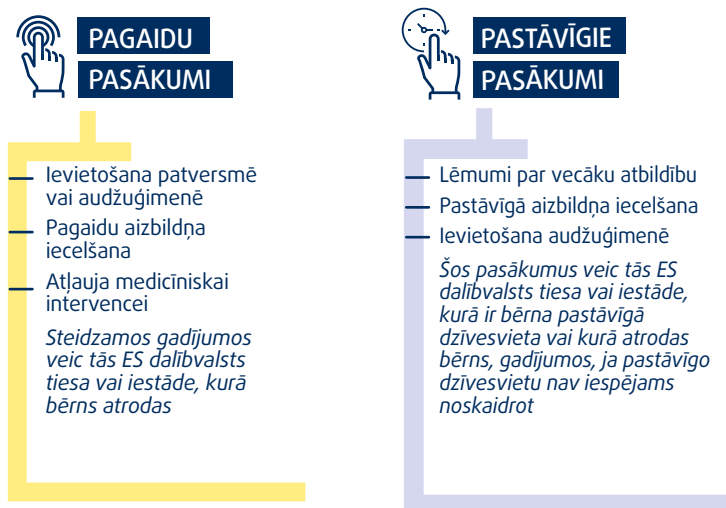

Avots: FRA, 2019. gads.

Ir skaidri jānošķir pagaidu pasākumi steidzamos gadījumos (kurus veic valsts, kurā bērns atrodas) no pasākumiem, kas nav pagaidu (kas būtu jāveic saskaņā ar bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsts vispārējiem noteikumiem). Tādējādi ir jānosaka, kurai valstij ir jurisdikcija šajā lietā.

12. attēlā sniegti ilustratīvi piemēri, kas parāda atšķirību starp pagaidu pasākumiem un pastāvīgiem pasākumiem. Pagaidu aizsardzības pasākumu piemēri ir pagaidu aizbildņa iecelšana vai ievietošana audžuģimenē.

12. attēls. Pagaidu un pastāvīgo pasākumu ilustratīvie piemēri

Avots: FRA, 2019. gads.

Ja tās ES dalībvalsts iestādes, kurā atrodas bērns, un tās ES dalībvalsts iestādes, kurā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta, izskata jautājumus par bērna jurisdikciju un ilgtermiņa aizsardzību, vispirms ir jāņem vērā bērna intereses. Lai nepieļautu atkārtotu viktimizāciju vai atkārtotu tirdzniecību, par prioritāti jāizvirza visdrošākā un visaizsargātākā vide bērnam.

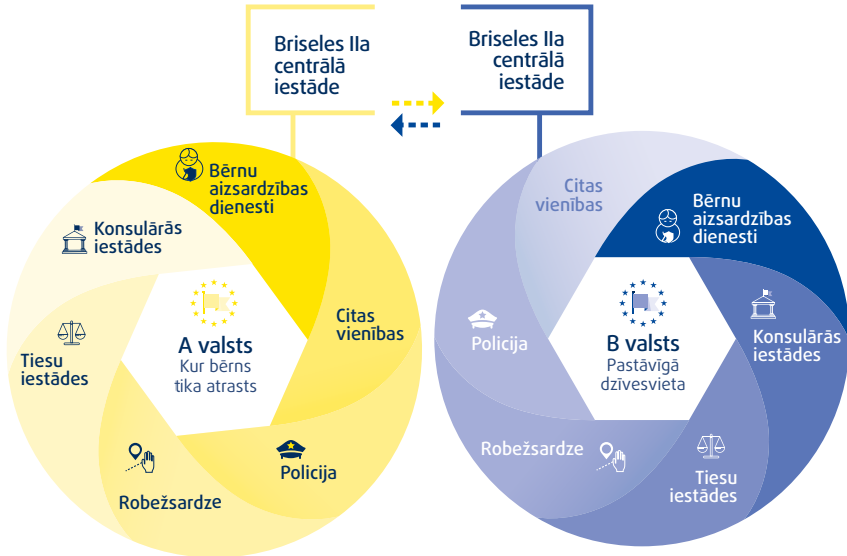
Centrālās iestādes, kas izveidotas saskaņā ar regulu "Brisele IIa"

Viena regulas "Brisele IIa" nodaļa ir paredzēta ES dalībvalstu sadarbībai. 53. pantā ir noteikts, ka katrai dalībvalstij vajadzētu izraudzīties vienu vai vairākas centrālās iestādes, lai palīdzētu šīs regulas piemērošanā. Centrālās iestādes ES dalībvalstīs bija jau ieceltas, lai piemērotu Hāgas 1980. gada konvenciju par bērnu nolaupīšanu un Hāgas 1996. gada konvenciju par bērnu aizsardzību. Dažās ES dalībvalstīs tās pašas iestādes atbalsta regulas "Brisele IIa" īstenošanu. Hāgas Konference ir izveidojusi neoficiālu Starptautisku Hāgas tiesnešu tīklu, kas saistībā ar jautājumiem, kuri attiecas uz starptautisko bērnu aizsardzību, darbojas kā saziņas kanāls un sadarbojas ar citiem tiesnešiem to jurisdikcijās un ar tiesnešiem citās līgumslēdzējvalstīs, kā arī ar to centrālajām iestādēm.

→ 3. pielikumā ir norādīta saite uz centrālo iestāžu kontaktinformācijas sarakstu.

Lai centrālās iestādes varētu pildīt savus pienākumus, tām būs cieši jāsadarbojas ar dažādām dalībvalstu organizācijām, piemēram, bērnu aizsardzības dienestiem, tiesu iestādēm, policiju, prokuroriem un pakalpojumu sniedzējiem. Kā parādīts 13. attēlā, šāda sadarbība var ietvert vairākas atšķirīgas organizācijas.

13. attēls. Grupas, kuras var tikt iesaistītas vietējā un starpvalstu sadarbībā

Avots: FRA, 2019. gads.

Regulas "Brisele IIa" īstenošanas novērtējumā konstatēts, ka viena no efektīvas koordinācijas problēmām ir tā, ka dažām centrālajām iestādēm trūkst resursu. Ja ES un tās dalībvalstis stiprinātu centrālās iestādes, tas ievērojami palīdzētu aizsargāt bērnu kategorijas, uz kurām attiecas šī praktiskā rokasgrāmata.

Centrālo iestāžu iesaistīšana dažkārt tiek uztverta kā apgrūtināša. Tāpēc, lai izvairītos no kavēšanās, saziņa bieži notiek tieši, neiesaistot centrālās iestādes. Piemēram, sociālie vai bērnu aizsardzības dienesti steidzamos gadījumos var tieši sazināties ar bērnu aizsardzības dienestiem bērna izcelsmes valstī vai pastāvīgās dzīvesvietas valstī, lūdzot novērtēt bērna sociālo stāvokli, vai arī dažādu ES dalībvalstu policijas iestādes var sazināties viena ar otru, lai noskaidrotu bērna identitāti.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Centrālās iestādes, kas izveidotas saskaņā ar regulu "Brisele IIa", vajadzības gadījumā, lai veiktu konkrētu pieprasījumu saskaņā ar regulu, var:

- darboties kā centrālais punkts visai saziņai starp attiecīgajām iestādēm vienā ES dalībvalstī un iestādēm citā dalībvalstī; vai
- sekmēt saziņu starp attiecīgajām iestādēm, kas atbild par konkrēto gadījumu, un ļaut tām sazināties tiešā veidā.

Par to īpašo lomu jālemj, ņemot vērā konkrēto valsts situāciju, kā arī centrālo iestāžu rīcībā esošos cilvēkresursus un finanšu resursus, un, pamatojoties uz lietas apstākļiem. Centrālās iestādes parasti piešķir prioritāti ļoti steidzamiem gadījumiem.

Centrālās iestādes var gūt vispārēju pārskatu par lietām, tostarp slēgtām lietām, kurās tās tika iesaistītas, un izprast sadarbības iestāžu un aģentūru lomu un spējas. ES dalībvalstīm būtu jānosaka, kā centrālās iestādes un citas iestādes valstī savstarpēji sazinās un koordinē darbības.

Regulas "Brisele IIa" 55. pants nosaka, ka pēc pieprasījuma centrālajām iestādēm jāvāc un jāapmainās ar informāciju par situāciju, kādā ir bērns, par notiekošajām procedūrām un par lēmumiem, kas pieņemti attiecībā uz bērnu. Viens no to galvenajiem uzdevumiem ir sekmēt saziņu starp tiesām dažādās dalībvalstīs noteiktos gadījumos, kas saistīti ar vecāku atbildību (55. panta c) un d) apakšpunkts). 56. pantā ir paredzēta iespēja uz laiku novietot bērnu citā ES dalībvalstī, kas ir darbība, kurai nepieciešama iepriekšēja šīs valsts piekrišana.

ES dalībvalstis ilgtermiņa risinājuma izveides procesā var iesniegt vai saņemt pieprasījumus, piemēram, šādus:

- ziņojumus par bērna sociālo stāvokli;
- informāciju par bērna un ģimenes atrašanās vietu, ja tā ir nepieciešama konkrēta pieprasījuma veikšanai saskaņā ar regulu "Brisele IIa";
- apspriesties par konkrētu gadījumu ar visām iesaistītajām pusēm pārrobežu lietā;
- apspriesties par jurisdikcijas nodošanu;
- nodibināt kontaktus ar ģimenes locekļiem un pavadīt bērnu, kamēr tas apmeklē savu ģimeni;
- saņemt dokumentus, piemēram, identifikācijas numuru, izglītības sertifikātus vai dzimšanas apliecību;

- informāciju par iepriekšējām procedūrām, kas saistītas ar vecāku atbildību vai iepriekšējām tiesībaizsardzības izmeklēšanām;
- informāciju par alternatīvās aprūpes iespējām, ja vecāki nav spējīgi gādāt par bērnu;
- nekavējoties veikt pasākumus.

Starptautu mehānisms cietušo nosūtīšanai

Starptautiskā Migrācijas organizācija ir izveidojusi tiešsaistes platformu ar starptautu mehānismu cietušo nosūtīšanai, kas izstrādāts kā rezultāts ES Stratēģijai cilvēku tirdzniecības izskaušanai 2012.-2016. gadā.

Šis instruments palīdz nodrošināt, ka cilvēku tirdzniecības upuri var piekļūt savām tiesībām visa procesa laikā un jo īpaši pārrobežu lietu nodošanas gadījumā. Tā sasaista ekspertus un speciālistus no dažādām valstīm, kas ir iesaistītas cilvēku tirdzniecības upuru noteikšanā, nodošanā, palīdzības sniegšanā, atgriešanā un uzraudzībā.

Plašākai informācijai skatīt: Starptautiskā Migrācijas organizācija (2017. gads), Transnational Referral Mechanism Model – TRM (Starptautu mehānisms cietušo nosūtīšanai – TRM).

Bērnu aizsardzība starptautu mērogā

Baltijas jūras valstu padomes sekretariāts ir izstrādājis vadlīnijas, kā arī praktisku rokasgrāmatu par bērnu aizsardzību, ja ir starptautu elements, sniedzot praktiskus dalībvalstu sadarbības elementus.

Plašākai informācijai skatīt: Baltijas jūras valstu padome (2015. gads), Guidelines. Promoting the Human Rights and the Best Interests of the Child in Transnational Child Protection Cases (Vadlīnijas bērna cilvēktiesību un interešu ievērošanai starptautu bērnu aizsardzības lietās) un Transnational Child Protection: Practical guide for caseworkers and case officers (Starptautiskā bērnu aizsardzība: praktiskās vadlīnijas speciālistiem, kuri uzrauga bērnus, kas šķērso robežas, un atbildīgajām valsts amatpersonām).

Citi ES dalībvalstu sadarbības mehānismi

Papildus centrālajām iestādēm, kas izraudzītas saskaņā ar [regulas "Brisele IIa"](#) 53. pantu, pastāv arī citi sadarbības mehānismi, tostarp:

- [Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkls civillietās un komercietās](#). Tas ir elastīgs tīkls, kas izveidots ar Lēmumu 2001/470/EK un apvieno valstu tiesu iestādes. Tā galvenie uzdevumi ir lietas aprīte starp valstu kontaktpunktiem, tiesu pieejamības veicināšana pārrobežu lietās, sniedzot informāciju, sadarbības tiesnešu iecelšana, kā arī pieredzes izvērtēšana un apmaiņa par konkrētu ES tiesību instrumentu darbību civillietās un komercietās. [Regulas "Brisele IIa"](#) 54. un 58. pantā ir aprakstītas situācijas, kad tīkla centrālo iestāžu dalībniekiem ir jāizmanto tīkls, lai savstarpēji sazinātos. Tīkla regulāra izmantošana var sekmēt efektīvāku sadarbību starp tiesnešiem un centrālajām iestādēm, kā arī starp pašiem tiesnešiem.
- [Eiropas Tiesu atlants](#). Tas palīdz cilvēkiem atrast kompetentās civiltiesas un kontaktinformāciju citās ES dalībvalstīs.

→ *Plašākai informācijai par sadarbību civillietās skatīt: [Eiropas e-tiesiskuma portāls](#) – civillietas.*

Pierādījumu iegūšana

[Padomes Regula \(EK\) Nr. 1206/2001](#) (ko Eiropas Komisija ierosināja reformēt 2018. gada maijā) attiecas uz sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās, tostarp ģimenes tiesību jautājumos. Tiesa var vai nu lūgt citas dalībvalsts kompetentai tiesai iegūt pierādījumus, vai arī nepastarpināti iegūt pierādījumus šajā citā ES dalībvalstī. Regulā ierosināts iegūt pierādījumus, izmantojot videokonferences un telekonferences. [Eiropas e-tiesiskuma portāls](#) piedāvā virkni dokumentu, kontaktinformāciju un gūto atziņu, kā arī valsts mēroga informāciju par to, kur ir pieejami nepieciešamie mehānismi. Tajā sniegtas arī norādes par [video-konferenču](#) izmantošanu, lai vienkāršotu un veicinātu saziņu starp tiesu iestādēm dažādās ES dalībvalstīs gan civiltiesību, gan krimināltiesību nolūkos.

Divpusēji sadarbības nolīgumi

Dažas ES dalībvalstis ir noslēgušas divpusējus nolīgumus, kas īpaši attiecas uz aizsardzību un pārvietošanu gadījumā, ja bērni, kas ir viņu valsts pilsoņi, tiek atrasti citā ES dalībvalstī. Tomēr divpusējiem nolīgumiem var nebūt pietiekamas procesuālās garantijas, un tie neļauj iestādēm efektīvi aizsargāt bērnu. ES dalībvalstīm ir ieteicams izmantot jau esošās struktūras, kas izveidotas ES tiesiskajā regulējumā un attiecas uz visām ES dalībvalstīm. ES dalībvalstīm būtu jāizvairās no paralēlu struktūru izveides. Paralēlas struktūras var radīt risku, ka atbalsts tiks sniegts tikai daļā gadījumu, atstājot novārtā dažus bērnus, un ka tiks radīti dubultstandarti un vājināti mehānismi, kas izveidoti saskaņā ar [regulu "Brisele IIa"](#) un [Hāgas 1996. gada konvenciju](#).

Krimināltiesību jautājumi

Attiecībā uz dažiem noziegumiem ES tiesību aktos ir paredzēti noteikumi par jurisdikciju. Tas attiecas, piemēram, uz cilvēku tirdzniecību. Saskaņā ar [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 10. panta 1. punktu ES dalībvalstīm jāveic vajadzīgie pasākumi, lai noteiktu savu jurisdikciju, ja:

- nodarījums ir pilnībā vai daļēji izdarīts to teritorijā; vai
- nodarījuma izdarītājs ir to valstspiederīgais.

Direktīvas 10. panta 2. punktā un 10. panta 3. punktā ir norādītas citas iespējas, kā noteikt turpmāku jurisdikciju attiecībā uz nodarījumiem, kas izdarīti ārpus dalībvalsts teritorijas.

Visos gadījumos bērniem, kas piedalās tiesas procesā kā cietušie vai liecinieki, būs tiesības uz īpašiem aizsardzības un atbalsta pasākumiem, juridisko palīdzību un pārstāvību, kā arī uz kompensāciju.

→ *Plašākai informācija skatīt arī [8. darbību](#) – Atbalstīt bērnu tiesvedības laikā.*

Kopumā ES ir izstrādājusi dažādus instrumentus policijas un tiesu iestāžu sadarbībai; šie instrumenti darbojas dažādos līmeņos. Pirmkārt, tādas ES aģentūras kā Eiropols un *Eurojust* sniedz operatīvu un citu atbalstu dalībvalstīm pārrobežu situācijās.

Kā Eurojust atbalsta tiesu iestādes

Eurojust veicina sadarbību un koordināciju attiecībā uz izmeklēšanu un kriminālvajāšanu starp dalībvalstu tiesu iestādēm, kas nodarbojas ar smagas pārobežu un organizētās noziedzības, tostarp cilvēku tirdzniecības apkarošanu. *Eurojust* mudina valstu iestādes iesaistīt to visās pārobežu cilvēku tirdzniecības lietās, ņemot vērā to sarežģītību un steidzamību, lai apzinātu un aizsargātu visus cietušos, jo īpaši bērnus, vienlaikus cenšoties uzsākt kriminālvajāšanu un likvidēt visu cilvēku tirdzniecības ķēdi.

Eurojust ir norīkojis kontaktpunktu bērnu aizsardzības jautājumos, kas veic vairākas darbības, tostarp: i) nodrošina *Eurojust* piekļuvi paraugpraxei šajā jomā; ii) ņem vērā valsts iestāžu, tiesībsardzības organizāciju un citu struktūru darbu bērnu aizsardzības jomā; un iii) uztur visu *Eurojust* izskatīto lietu statistisko pārskatu saistībā ar šo jautājumu.

Eurojust koordinācijas sanāksmes pulcē pie viena galda pārstāvjus no valstu tiesu iestādēm dažādās valstīs, lai veicinātu informācijas apmaiņu, savstarpējas juridiskās palīdzības pieprasījumu vai piespiedu pasākumu izpildi (t. i., kratišanas orderus un apcietināšanas orderus), jurisdikcijas konfliktu, saistītu jautājumu vai citu juridisku vai pierādījumu problēmu novēršanu vai atrisināšanu. Koordinācijas sanāksmēs tie var viegli apspriest vienoties par izmeklēšanas pasākumiem un kriminālvajāšanas stratēģijām.

Eurojust koordinācijas centrs ir vēl viens instruments, ko izmanto sarežģītos gadījumos un kam ir nepieciešama reāllaika informācijas apmaiņa saistībā ar lielapjoma darbībām, kuras tiek veiktas vienlaicīgi vairākās valstīs (piemēram, aresti, kratišanas, pierādījumu izņemšana vai aktīvu arestēšana). Koordinācijas centri visas iesaistītās iestādes vienmēr sasaista vienu ar otru, izmantojot īpašas tālruņa līnijas un datorus, un informācija tiek ātri nodota no vienas iestādes otrai, izmantojot *Eurojust*.

Dalībvalsts kompetentā valsts iestāde var sazināties ar attiecīgo *Eurojust* valsts dienestu attiecībā uz konkrētu krimināllietu. Attiecīgais valsts birojs sāks izskatīt lietu *Eurojust* pret visām iesaistītajām dalībvalstīm un vajadzības gadījumā pat pret trešām valstīm.

Plašāku informāciju skatīt Eurojust tīmekļa vietnē.

Kā Eiropols atbalsta tiesībsardzības iestādes

Eiropols, Eiropas Savienības Aģentūra tiesībsardzības sadarbībai, atbal-

sta dalībvalstu tiesībsardzības iestādes, lai novērstu un apkarotu visa veida smagu starptautisku organizēto noziedzību. Atbalsta pakalpojumi, ko piedāvā ES dalībvalstīm, ietver gan drošas informācijas apmaiņas veicināšanu, gan operatīvas un stratēģiskas analīzes nodrošināšanu, speciālās zināšanas un operatīvo atbalstu kriminālizmeklēšanā.

Eiropols atbalsta dalībvalstu tiesībsardzības pasākumus: veicinot informācijas apmaiņu starp Eiropolu un sadarbības koordinatoriem, ko Eiropolā norīkojušas dalībvalstis un valstis, kurām ir noslēgts sadarbības nolīgums ar Eiropolu, un tas kalpo par saikni starp dalībvalstu izmeklētājiem un Eiropola ekspertiem; sniedzot operatīvas analīzes un atbalstu dalībvalstu darbībām; nodrošinot speciālās zināšanas un tehnisko atbalstu izmeklēšanām un darbībām, kas tiek veiktas ES, dalībvalstu uzraudzībā un juridiskajā atbildībā;

izstrādājot stratēģiskus ziņojumus (piemēram, draudu novērtējumus) un veicot noziedzības analīzi, pamatojoties uz informāciju un izlūkdatiem, ko sniegušas dalībvalstis vai kas iegūti no citiem avotiem.

Analīzes projekts (AP) *Phoenix* ir Eiropola operatīvais projekts, kas paredzēts ar cilvēku tirdzniecības apkarošanu saistītu jautājumu risināšanai Eiropas Smago organizēto noziedzumu centra ietvarā. AP *Phoenix* ir īpaši pilnvarots atbalstīt ES dalībvalstu kompetentās iestādes, kā arī ES struktūras un asociētās valstis, kas nav ES dalībvalstis, un starptautiskās organizācijas, lai atbilstīgi Eiropola pilnvarām novērstu vai apkarotu cilvēku tirdzniecības veidus. AP *Phoenix* ietvaros viena no galvenajām prioritātēm ir bērnu tirdzniecība. Operatīvos nolūkos projekts ļauj uzglabāt un apstrādāt datus un kriminālinformāciju par cilvēku tirdzniecības upuriem, gan pieaugušajiem, gan bērniem, kā arī par aizdomās turētajiem.

Ar informāciju, tostarp aizdomās turēto un cietušo personas datiem, var droši apmaiņties ar AP *Phoenix* un visām citām attiecīgajām ieinteresētajām personām, izmantojot Eiropola oficiālo saziņas rīku – drošas informācijas apmaiņas tīkla lietojumprogrammu (*SIENA*), kas ir pieejama katrai dalībvalstij. Informācijas centralizācijai Eiropola datubāzē ir acīmredzamas un tiešas priekšrocības saistībā ar *ad hoc* izmeklēšanām. Tas arī ļauj Eiropolam iegūt pilnīgu un precīzu priekšstatu par šo parādību visas Eiropas mērogā.

Eiropols var palīdzēt dalībvalstu kompetentajām iestādēm novērst un apkarot smagus noziedzumus, kas skar divas vai vairākas dalībvalstis. Pašlaik Eiropols sniedz savu atbalstu pēc pieprasījuma. Tomēr [Eiropola lēmuma 6. pants](#) ļauj Eiropolam pieprasīt dalībvalstu kompetentajām iestādēm sākt izmeklēšanu.

Plašāku informāciju skatīt [Eiropola tīmekļa vietnē](#).

Kā CEPOL atbalsta tiesībaizsardzības un citas iestādes

ES Tiesībaizsardzības apmācības aģentūra (*CEPOL*) ir Eiropas Savienības aģentūra, kuras uzdevums ir izstrādāt, īstenot un koordinēt tiesībaizsardzības iestāžu darbinieku apmācību. *CEPOL* organizē klātienē kursus, vada tiešsaistes moduljus un tiešsaistes kursu par cilvēku tirdzniecības apkarošanu, kurā uzmanība pievērsta arī bērnu tirdzniecībai. *CEPOL* ir arī *Erasmus* veida apmaiņas programma, kas ļauj tiesībaizsardzības amatpersonām vienu nedēļu pavadīt kopā ar kolēģi viņa valstī, apmainoties ar zināšanām un paraugpraksi.

Plašāku informāciju skatīt [CEPOL tīmekļa vietnē](#).

Papildus ES aģentūru sniegtajam atbalstam pastāv vairāki ES tiesību instrumenti, kas uzlabo un veicina sadarbību starp tiesībaizsardzības iestādēm un tiesām, piemēram, [Eiropas apcietināšanas orderis](#) un [Eiropas izmeklēšanas rīkojums](#). [Eiropas Padomes Konvencija par savstarpējo palīdzību](#) nosaka ES dalībvalstu sadarbības formu un metodes saistībā ar kriminālprocesiem. Šādi resursi ir pieejami, lai veicinātu ES dalībvalstu sadarbību:

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

- **Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkls krimināllietās:** ES izveidoja šo instrumentu, lai izveidotu valstu kontaktpunktu tīklu tiesu iestāžu sadarbības veicināšanai krimināllietās. Tas ietver sadarbības tiesnešus;
- **Eiropas Tiesu atlants:** tas palīdz atrast kompetentās krimināltiesas un kontaktinformāciju citās ES dalībvalstīs;
- **Kopējas izmeklēšanas grupas (JIT):** šis sadarbības instruments ir balstīts uz vienošanos starp divu vai vairāku ES dalībvalstu kompetentajām iestādēm (tiesām, t. i., tiesnešiem vai prokuroriem un tiesībaizsardzības iestādēm, kas izveidotas uz ierobežotu laiku un ar konkrētu mērķi), lai veiktu kriminālizmeklēšanu vienā vai vairākās attiecīgajās valstīs. *JIT* nodrošina tiešu informācijas un pierādījumu vākšanu un apmaiņu, neizmantojot tradicionālos savstarpējās juridiskās palīdzības kanālus. *JIT* ir efektīvs sadarbības instruments, kas palīdz koordinēt izmeklēšanas un kriminālvajāšanas, kuras notiek paralēli vairākās dalībvalstīs vai pārrobežu gadījumos. *Eurojust* un Eiropols var piedalīties kopīgās izmeklēšanas grupās gan atsevišķi, gan kopīgi.

Praktiski norādījumi kopējas izmeklēšanas grupām

Kopējas izmeklēšanas grupu tīkls kopā ar Eiropolu un *Eurojust* ir izveidojis praktiskus norādījumus kopējas izmeklēšanas grupām. Tajā sniegti padomi, norādījumi, noderīga informācija, kā arī atbildes uz praktiķu bieži uzdotiem jautājumiem. *JIT* tīkla sekretariāts atbalsta valstu *JIT* ekspertus un atrodas *Eurojust* Hāgā.

Plašākai informācijai skatīt: Eiropas Savienības Padome, Kopējas izmeklēšanas grupas. Praktiski norādījumi(2017. gads), kam visās oficiālajās ES valodās var piekļūt Eiropola tīmekļa vietnē.

- **Eiropas Sodāmības reģistru informācijas sistēma (ECRIS):** tas ir instruments, lai nodrošinātu tiesnešiem, prokuroriem un attiecīgajām administratīvajām iestādēm vieglu piekļuvi plašai informācijai par jebkura ES pilsoņa sodāmību neatkarīgi no tā, kurā dalībvalstī šī persona ir bijusi agrāk notiesāta.
- **Eiropas Sodāmības reģistru informācijas sistēma trešās valsts pilsoņiem un bezvalstniekiem (ECRIS-TCN):** kad šī sistēma būs izveidota, tā papildinās esošo Eiropas sodāmības reģistru informācijas sistēmu ES valstspiederīgajiem (*ECRIS*). Tas valsts kompetentajām iestādēm nodrošinās piekļuvi informācijas tehnoloģiju sistēmai, kurā tiks krāta to personu, kas nav ES pilsoņi, Eiropas Ekonomikas zonas un Šveices pilsoņi, kuri notiesāti kādā Eiropas Savienības krimināltiesā, identitātes informācija. Šāda identitātes informācija ietvers burtciparu un pirkstu nospiedumu datus.

Saprašanās memoranda paraugs

Baltijas jūras valstu padomes darba grupa cīņai pret cilvēku tirdzniecību ir izstrādājusi saprašanās memoranda paraugu, lai uzlabotu sadarbību starp tiesībsardzības iestādēm un pakalpojumu sniedzējiem vai NVO. Tas kalpo kā paraugs, lai pielāgotos attiecīgās valsts kontekstam.

Plašākai informācijai skatīt: Baltijas jūras valstu padome (2011. gads), Model Memorandum of Understanding (Saprašanās memoranda paraugs).

→*Plašāku informāciju par sadarbību krimināllietās skatīt: Eiropas e-tiesiskuma portāls – krimināllietas.*

Konfidencialitāte, datu aizsardzība un informācijas apmaiņa

Ņemot vērā nepieciešamību apmainīties ar informāciju ar vairākām iestādēm, kuras iesaistītas gan vienā ES dalībvalstī, gan vairākās ES dalībvalstīs, kas ir pret-runā bērna tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību un personas datu aizsardzību, iestādēm būtu jāapsver procedūras, kuras ievēro bērna privātumu un aizsargā konfidenciālu informāciju.

[Eiropas Savienības Pamattiesību hartas](#) 8. pants nosaka tiesības uz personas datu aizsardzību, un 7. pants nosaka tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. ES tiesību akti ietver divus instrumentus, kuri attiecas uz šo rokasgrāmatu un kuri stājās spēkā 2018. gada maijā: [Vispārīgā datu aizsardzības regula](#) (Regula (ES) 2016/679, zināma arī kā VDAR) un [Datu aizsardzības direktīva policijas un krimināltiesu iestāžu vajadzībām](#) (Direktīva (ES) 2016/680, zināma arī kā Tiesībaizsardzības direktīva).

Kā parādīts [14. attēlā](#), Direktīvu (ES) 2016/680 piemēro gadījumos, ja kompetentā iestāde apstrādā personas datus noziedzīgu nodarījumu novēršanas, izmeklēšanas, atklāšanas un saukšanas pie atbildības par tiem nolūkā. Ja kompetentās iestādes apstrādā personas datus nolūkos, kas nav iepriekš minētie, piemēro vispārējo regulējumu saskaņā ar [Vispārīgo datu aizsardzības regulu](#).

14. attēls. Vispārīgās datu aizsardzības regulas un Tiesībaizsardzības direktīvas piemērošanas joma

Avots: FRA, 2019. gads.

Daži noteikumi abos tiesību instrumentos ir vienādi vai līdzīgi. Datu aizsardzības principi – likumīgums un godprātība, nolūka ierobežojumi, datu minimizēšana, glabāšanas ierobežojums, datu precizitāte, integritāte un konfidencialitāte – kalpo kā sākumpunkts jebkurai apstrādes darbībai (VDAR 5. pants; Tiesībaizsardzības direktīvas 4. pants). Turklāt lielākā daļa datu subjekta tiesību ir piemērojamas abos gadījumos (skatīt VDAR 12.–23. pantu un Tiesībaizsardzības direktīvas 12.–18. pantu). Noziegumu novēršanā un izmeklēšanā jebkuras personas tiesībām piemēro īpašus ierobežojumus, jo tās varētu apdraudēt notiekošās izmeklēšanas un procedūras. Datu apstrādātāju pienākumi attiecībā uz datu aizsardzības pārkāpumu paziņošanu (VDAR 33.–34. pants; Tiesībaizsardzības direktīvas 30.–31. pants) vai apstrādes darbību reģistrēšanu (VDAR 30. pants; Tiesībaizsardzības direktīvas 24. pants) abos kontekstos ir līdzīgi.

Bērniem pienākas īpaša aizsardzība, jo viņi var pietiekami neapzināties ar datu apstrādi saistītos riskus un sekas. Kad informācija par apstrādi tiek adresēta bērnam, tai jābūt skaidrā un vienkāršā valodā, ko bērns var viegli saprast (VDAR 12. pants).

Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā

FRA, EDAU un Eiropas Padomes rokasgrāmatā sniegts pārskats par ES un Eiropas Padomes piemērojamo tiesisko regulējumu datu aizsardzības jomā, tostarp par Vispārīgo datu aizsardzības regulu (VDAR) un Tiesībaizsardzības direktīvu. Tajā arī izskaidrota svarīgākā judikatūra, apkopojot gan Eiropas Savienības Tiesas, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas svarīgākos nolēmumus. Rokasgrāmata būs pieejama visās ES valodās.

Plašākai informācijai skatīt: FRA (2018. gads) [Handbook on European data protection law](#) (Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā).

Nepieciešamība ievērot konfidencialitātes, privātuma un datu aizsardzības noteikumus neliedz dalīties ar informāciju, lai aizsargātu bērnu, ja tiek ievēroti konkrēti aizsardzības pasākumi. [Vispārīgā datu aizsardzības regula](#) nosaka, ka ir likumīgi apmainīties ar informāciju, lai aizsargātu datu subjekta (šajā gadījumā bērna) vitālās intereses vai lai izpildītu uzdevumus, ko veic sabiedrības interesēs vai saistībā ar oficiālu pilnvaru īstenošanu (VDAR 6. pants).

Sniedzot palīdzību bērniem, kuri ir palikuši bez vecāku gādības un kuriem ir vajadzīga aizsardzība, tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, personas datu aizsardzība un konfidencialitāte praksē ir šādas:

- Ja iestādes vāc personas datus par bērnu, bērnam ir jāsaņem kodolīga, pārredzama, saprotama un viegli pieejama informācija, izmantojot skaidru un vienkāršu valodu.
- Savāktajai informācijai jābūt adekvātai, atbilstīgai, un tā nedrīkst būt pārmērīga attiecībā uz konkrēto gadījumu un mērķi.
- Informāciju nekad nedrīkst darīt zināmu personām, kas nav saistītas ar lietu; jāizvairās sniegt sabiedrībai vai plašsaziņas līdzekļiem jebkādus personas datus, kas ļautu identificēt bērnu.
- Reģistrētajai informācijai jābūt precīzai un aktualizētai.
- Bērniem ir jāizstāsta, kam un kāpēc tiks sniegta informācija, kā arī tas, tieši kāda informācija; bērnu aizsardzības speciālistiem, konsultējoties ar aizbildni, jāsaņem piekrišana no bērna, izņemot gadījumus, kad tas nav droši vai piemēroti.
- Informāciju var izplatīt bez piekrišanas, ja tas nepieciešams, lai aizsargātu bērna vai citas personas vitālās intereses; jāreģistrē, kāda informācija ir sniegta un kam.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

- Iesaistītie bērnu aizsardzības dienesti varētu dot norādījumus centrālajām iestādēm par to, kā apmainīties ar informāciju ar citu ES dalībvalsti, lai nodrošinātu privātumu (piemēram, aizstāt vārdus ar kodiem).
- Iestādēm ir jāievēro valsts datu glabāšanas noteikumi, un dati nav jāglabā ilgāk, nekā nepieciešams.
- Ir vajadzīgi pasākumi, lai nodrošinātu drošību un novērstu to nozaudēšanu, iznīcināšanu vai sabojāšanu. Piemēram, kodēt lietas failus un neizmantojot personas vārdu; ja tiek izmantotas papīra lietas, tās jāuzglabā drošā un slēdzamā vietā; elektroniskās datnes jāaizsargā ar atsevišķām parolēm, pie kurām ir ierobežota piekļuve, un jānodrošina to drošība drošos serveros, nekad – privātos datoros, USB zibatmiņās vai citās atmiņas ierīcēs.

8. darbība. Atbalstīt bērnu tiesvedības laikā

Bērns, kurš ir cilvēku tirdzniecības, ļaunprātīgas izmantošanas vai ekspluatācijas upuris vai kuram ir vajadzīga cita aizsardzība, var būt iesaistīts dažāda veida civilajā tiesvedībā. Pirmkārt, bērns var būt iesaistīts kā cietušais vai liecinieks krimināltiesvedībā pret personu(-ām), kura(-as) bērnu ir tirgojusi(-šas), ļaunprātīgi izmantojusi(-šas) vai ekspluatējusi(-šas). Tomēr tiesas procesi var attiekties arī uz civiltiesību vai administratīvo tiesību jautājumiem, kas aptver, piemēram, kompensāciju, izglītību, vecāku atbildību, vecuma novērtēšanu, aizbildņa iecelšanu vai ievietošanu audžuģimenē vai sociālajā aprūpē.

ES tiesību akti piešķir īpašas tiesības un aizsardzības līdzekļus bērniem, kas kļūst par noziegumu upuriem, un attiecīgus aizsardzības līdzekļus bērniem, kas ir kļuvuši par konkrētu noziegumu, piemēram, seksuālas vardarbības vai cilvēku tirdzniecības lieciniekiem. ES tiesību aktos ir iekļauti sīki izstrādāti aizsardzības pasākumi attiecībā uz bērniem, kas iesaistīti kriminālprocesā, bet ne administratīvā vai jo īpaši civiltiesiskā procesā, jo šo jautājumu regulē galvenokārt valsts tiesību akti.

Kriminālprocess

Liecināšana kā cietušajam vai lieciniekam krimināltiesas priekšā var radīt stresu jebkurai personai un vēl jo vairāk bērnam. Bērniem jānodrošina juridisks un sociāls atbalsts pirms un pēc procesa, kā arī tā laikā. Tas atvieglos viņu piedalīšanos un pietiekamu pierādījumu vākšanu, kā arī likumpārkāpēju sekmīgu kriminālvajāšanu. Tas arī samazinās risku, ka bērnam varētu rasties kaitējums.

Cilvēku tirdzniecības nesodāmības kultūras izbeigšana

“Saistībā ar cilvēku tirdzniecību valda nesodāmības kultūra, ja tie, kas iesaistīti noziedzīgā darījumdarbības modelī un/vai cilvēku tirdzniecības ķēdē, nesaskaras ne ar kādām sekām attiecībā uz savu rīcību. Aresti, kriminālvajāšana un notiesāšana, kā arī vainīgo saukšana pie atbildības, vairo vispārēju un īpašu atturēšanos, kas ir viens no novēršanas aspektiem. Tas attiecas ne tikai uz cilvēku tirgotājiem, bet arī uz viņu līdzdalībniekiem un tiem, kas apzināti gūst labumu no upuru sniegtajiem pakalpojumiem. Nesodāmības kultūru veicina nepilnības tiesību aktos vai spēkā esošo tiesību aktu nekonsekventa piemērošana. Nesodāmības kultūras apkarošana un pārskatbildības uzlabošana nozīmē lielāku izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un notiesāšanas gadījumu skaitu ne tikai attiecībā uz cilvēku tirgotājiem, bet arī tiem, kas gūst labumu no nozieguma un izmanto upurus.”

Eiropas Komisija (2018. gads), Working together to address trafficking in human beings: key concepts in a nutshell (Kopīgs darbs, lai risinātu cilvēku tirdzniecības problēmu: svarīgākie koncepti īsumā), 5. lpp.

ES tiesību aizsardzības pasākumi cietušajiem bērniem

Lai aizsargātu bērnus un novērstu sekundāru viktimizāciju, ES vairākos instrumentos ir definējuši visaptverošu procesuālo garantiju kopumu noziegumos cietušajiem bērniem. 5. tabulā sniegts pārskats par drošības pasākumiem, kas noteikti ES Direktīvā par cilvēku tirdzniecības novēršanu, Direktīvā par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošana un Direktīvā par cietušo tiesībām. Tabulā redzams, ka šie aizsardzības pasākumi attiecībā uz bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības vai seksuālās izmantošanas upuri, ir līdzīgi tiem, kurus ES tiesību akti paredz attiecībā uz noziegumos cietušajiem bērniem kopumā.

5. tabula. ES tiesību aktos paredzētie aizsardzības pasākumi bērniem, kas cilvēku tirdzniecības upuri, kriminālprocesa laikā

Pasākumi	ES tiesību instruments		
	ES Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu	Direktīva par cietušo tiesībām	Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošana
Bezmaksas juridiskās konsultācijas	15. panta 2. punkts	9. panta 3. punkta b) apakšpunkts	20. panta 2. punkts
Bezmaksas juridiskā pārstāvība	15. panta 2. punkts	24. panta 1. punkta c) apakšpunkts	20. panta 2. punkts
Bez pamatotas kavēšanās nopratināšanas veikšanā	15. panta 3. punkta a) apakšpunkts	20. panta a) apakšpunkts	20. panta 3. punkta a) apakšpunkts

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Pasākumi	ES tiesību instruments		
	ES Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu	Direktīva par cietušo tiesībām	Direktīva par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu
Pielāgotas telpas noprotināšanām	15. panta 3. punkta b) apakšpunkts	23. panta 2. punkta a) apakšpunkts	20. panta 3. punkta b) apakšpunkts
Noprotināšana, ko veic īpaši apmācīti speciālisti	15. panta 3. punkta c) apakšpunkts	23. panta 2. punkta b) apakšpunkts	20. panta 3. punkta c) apakšpunkts
Noprotināšanu veic viena un tā pati persona	15. panta 3. punkta d) apakšpunkts	23. panta 2. punkta c) apakšpunkts	20. panta 3. punkta d) apakšpunkts
Noprotināšanu skaita samazināšana	12. panta 4. punkta a) apakšpunkts un 15. panta 3. punkta e) apakšpunkts	20. panta b) apakšpunkts	20. panta 3. punkta e) apakšpunkts
Tiesības uz pārstāvja vai cita pieaugušā pavadību	15. panta 3. punkta f) apakšpunkts	3. panta 3. punkts un 20. panta c) apakšpunkts	20. panta 3. punkta f) apakšpunkts
Video ierakstītas noprotināšanas	15. panta 4. punkts	24. panta 1. punkta a) apakšpunkts un 23. panta 3. punkta a) apakšpunkts	20. panta 4. punkts
Lietas izskatīšana slēgtā tiesas sēdē	15. panta 5. punkta a) apakšpunkts	23. panta 3. punkta d) apakšpunkts	20. panta 5. punkta a) apakšpunkts
Lietas izskatīšana, izmantojot video tehniku	15. panta 5. punkta b) apakšpunkts	23. panta 3. punkta b) apakšpunkts	20. panta 5. punkta b) apakšpunkts
Liecinieku aizsardzības programmas	12. panta 3. punkts	—	—

Piezīme: — = neattiecas.

Avots: FRA, 2019. gads.

Direktīvā par cietušo tiesībām ir paredzēti vairāki aizsardzības mehānismi, kas attiecas uz visiem noziegumos cietušajiem, tostarp bērniem. Turklāt tajā ir noteiktas īpašas garantijas bērniem. Direktīva nosaka, ka, ņemot vērā bērnu neaizsargātību pret sekundāru viktimizāciju, bērniem ir jāsaņem individuāls novērtējums, lai apzinātu vajadzības pēc īpašās aizsardzības (22. pants). Saskaņā ar 22. panta 4. punktu tiek

uzskatīts, ka cietušajiem bērniem ir īpašas aizsardzības vajadzības, jo viņi ir neaizsargāti pret sekundāru un atkārtotu viktimizāciju, iebiedēšanu un atriebību. Tas dod viņiem tiesības uz visiem aizsardzības pasākumiem kriminālprocesa laikā, kas paredzēti visiem cietušajiem ar īpašām aizsardzības vajadzībām un kas uzskaitīti 23. pantā, kā arī uz 24. pantā minētajiem tieši bērniem paredzētajiem drošības pasākumiem.

Soda nepiemērošanas klauzula

Bērns, kas ir ļaunprātīgas izmantošanas vai ekspluatācijas upuris, var būt izdarījis noziegumu, piemēram, zādzību vai nodarījumu, kurš saistīts ar prostitūciju, viltotu personu apliecinošu dokumentu glabāšanu vai sociālo pabalstu izkrāpšanu.

Ja iestādes vai citas organizācijas sazinās ar bērnu, kas ir palicis bez vecāku gādības un kam nepieciešama aizsardzība, par prioritāti būtu jānosaka bērna drošības un aizsardzības nodrošināšana, bērna interešu apsvēršana un bērnam pienākošos tiesību un aizsardzības pieejamības nodrošināšana.

Attiecībā uz bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības vai seksuālas izmantošanas upuri, ES tiesību aktos ir ietvertas soda nepiemērošanas klauzulas. Saskaņā ar [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 8. pantu un [Direktīvas par bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu](#) 14. pantu dalībvalstīm ir jānodrošina, ka kompetentās valsts iestādes ir tiesīgas cietušos nesaukt pie kriminālatbildības un tiem nepiemērot sankcijas. Šīs soda nepiemērošanas klauzulas attiecas uz noziedzīgām darbībām, kuras cietušie ir bijuši spiesti veikt pret viņiem izdarītā nozieguma tiešā rezultātā. Nesodāmības noteikums ir iekļauts arī [Eiropas Padomes Konvencijas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 26. pantā.

Pienākums nesodīt bērnu ir pamatots ar to, ka bērnam, kas ir tirdzniecības vai seksuālas izmantošanas upuris, nav autonomijas un viņš nevar skaidri vai pamatoti izvēlēties vai pretoties, ja viņu cenšas piespiest izdarīt noziegumu. Nesodīšanas pienākumu interpretējot labvēlīgi bērnam, nozīmētu, ka kriminālvajāšana nebūtu jāierosina vai būtu jāpārtrauc, ja pastāv cieša saikne starp nodarījumu un cilvēku tirdzniecību vai ļaunprātīgu izmantošanu, kurā bērns ir cietušais.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Soda nepiemērošanas noteikuma praktiskā īstenošana

Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO) ir izstrādājusi dokumentu, kurā tiek izskatīts nesodīšanas princips tiesību aktos un uzdevumi to praktiskajā īstenošanā. Dokumenta beigās ir praktiski norādījumi un politikas un likumdošanas ieteikumu formulējumi.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Plašākai informācijai skatīt: Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO) (2013. gads), Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to victims of trafficking (Politikas un likumdošanas ieteikumi, lai efektīvi īstenotu principu par cilvēku tirdzniecības upuru nesodāmību).

Speciālistiem, kas nonāk saskarē ar bērniem, jābūt kvalificētiem un atbilstoši apmācītiem, lai spētu noteikt, vai iespējamie bērna izdarītie nodarījumi ir saistīti ar cilvēku tirdzniecības vai seksuālas izmantošanas noziegumiem. Viņiem jāatceras, ka, lai pierādītu bērna tirdzniecības faktu, saskaņā ar [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 2. panta 5. punktu nav jāpierāda, ka cilvēku tirgotāji ir apdraudējuši vai izmantojuši spēku vai cita veida piespiešanu.

Speciālistiem ir jāizvairās no stereotipiem un būtu jāatturas no noteiktu bērnu grupu, piemēram, personu ar noteiktu etnisku izcelsmi vai tautību saistīšanas ar noteiktiem noziegumu veidiem vai ar noziedzību kopumā. Ikviens bērns ir pelnījis precīzu un objektīvu novērtējumu identifikācijas procesā. Pareiza identifikācija var novērst bērnu sekundāru traumatizāciju, ko viņi varētu piedzīvot, ja krimināltiesu sistēmā viņi kļūtu par aizdomās turētiem.

Bērni, kas pārkāpuši likumu

Atsevišķās situācijās valsts iestādes var ierosināt arī kriminālprocesu pret bērnu, viņu novirzot uz bērnu parastajiem juvenālās justīcijas kanāliem. Šādos gadījumos piemēro garantijas, kas paredzētas [Direktīvā par procesuālajām garantijām bērniem](#).

Pie nepilngadīgo tiesvedības sistēmām nevajadzētu vērsties par agru, jo tas var traucēt identifikāciju gadījumos, kad bērns tikai vēlāk pastāsta, ka ir cietušais. Iestādēm būtu jāņem vērā bērna vēsture, sociālā un ģimenes situācija un jāievēro pienākums nodrošināt aizsardzību visiem bērniem, viņus nediskriminējot. Saskaņā ar 9. apsvērumu Direktīvā par procesuālajām garantijām bērniem, kas ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, būtu jāpievērš īpaša uzmanība, lai saglabātu viņu attīstības potenciālu un spēju iekļauties atpakaļ sabiedrībā.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Minimālais vecums, kad iestājas kriminālatbildība

Starptautiskais bērnu tiesību tīkls (CRIN) sniedz atjauninātu informāciju par minimālo vecumu, kad iestājas kriminālatbildība, ES dalībvalstīs un citās Eiropas valstīs.

Vairāk informācijas skatīt: Starptautiskais bērnu tiesību tīkls (CRIN), Minimum age for criminal responsibility (Minimumālais vecums, kad iestājas kriminālatbildība Eiropā).

Civilā tiesvedība

Regulu “Brisele IIa” piemēro gadījumā, ja bērns tiek ievietots audžuģimenē vai institucionālā aprūpē – vai nu kā pagaidu pasākumu saskaņā ar 20. pantu vai kā ilgtermiņa pasākumu, ja bērns jau atrodas ES dalībvalstī, kurai ir jurisdikcija. Tas neietver nekādas īpašas procesuālās garantijas, lai aizsargātu bērnus civilās tiesvedības laikā. Valsts tiesību akti reglamentē bērnu aizsardzību civilās tiesvedības laikā. Vienīgais izņēmums attiecas uz pienākumu uzklaut bērnu starptautiskas nolaupīšanas gadījumos, kā noteikts 11. panta 2. punktā. Tomēr regula “Brisele IIa” tiek pārskatīta, un tajā būs iekļauta prasība par bērna uzklautišanu visos gadījumos, kas saistīti ar vecāku atbildību.

ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu 17. pantā noteikts, ka ir jānodrošina, lai cilvēku tirdzniecībā cietušajiem būtu piekļuve pastāvošajām shēmām, kas paredz kompensācijas vardarbīgos noziegumos cietušajiem. Direktīvas 15. panta 2. punkts ļauj cietušajiem nekavējoties piekļūt bezmaksas juridiskām konsultācijām un bezmaksas juridiskai pārstāvībai, tostarp kompensācijas pieprasīšanas nolūkos.

JA VĒLATIES UZZINĀT VAIRĀK

Atbalsts bērniem tiesvedības laikā

Saskaņā ar FRA veikto pētījumu par bērniem un tiesu sistēmu ES dalībvalstīs krimināltiesību procedūras attiecībā uz piekļuvi juridiskajai palīdzībai, jautājumi par bērna uzklautišanu atbildīgo iestādi, kārtību, kādā bērns tiek uzklauts, un bērnam sniedzamās informācijas apjomu ir sīkāk izstrādāti nekā civilās tiesvedības procedūras. Civilā tiesvedība ir sadrumstalotāka: atkarībā no attiecīgā tiesību jautājuma veida bērna uzklautišana var būt obligāta, fakultatīva vai vispār nereglamentēta. Kā liecina FRA pētījums, garantiju izmantošana pārāk bieži tiek atstāta tiesnešu vai citu dalībnieku ziņā, nevis balstīta uz novērtējumu par bērna konkrētajām vajadzībām.

Vairāk informācijas skatīt: FRA (2015. gads), Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States (Bērniem draudzīga tieslietas – speciālistu perspektīvas un pieredze attiecībā uz bērnu līdzdalību civillietu un krimināllietu tiesvedībā 10 ES dalībvalstīs).

Garantijas bērna atbalstam

Katram iesaistītajam profesionālim ir jāiesteno visas garantijas, kas noteiktas ES un valstu tiesību aktos. Turklāt šī rokasgrāmata ierosina citus pasākumus, kas, lai gan nav saistoši, var sniegt atbalstu bērnam tiesvedības laikā.

Procesuālās garantijas, kuru mērķis ir aizsargāt bērnu un izvairīties no atkārtotas traumatizācijas, ir svarīgas ne tikai tiesvedībā krimināllietās, bet arī civilajā tiesvedībā, lai izvairītos no kontakta starp cietušo bērnu un vainīgajiem. Tas ir īpaši svarīgi, ja vecāki ir bijuši iesaistīti bērna tirdzniecībā vai ļaunprātīgā izmantošanā. Tādēļ [Eiropas Padomes Pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tiesu sistēmu](#) nodrošina nesaisītošas vadlīnijas attiecībā uz visu veidu procedūrām, kurās bērni piedalās, tostarp kriminālprocesā, civilprocesā un administratīvajā procesā.

Barnahus

1998. gadā Islande izveidoja pirmo *Barnahus* (bērna namu) Eiropā, lai nodrošinātu, ka bērnus, kas ir vardarbības upuri un liecinieki, aizsargā, veicot bērniem draudzīgas intervences un nodrošinot ātru piekļuvi tiesu sistēmai un aprūpei. Sagaidāms, ka līdz 2019. gadam vairāk nekā 20 valstīs darbosies viens vai vairāki *Barnahus*. Reģionālās iestādes un Eiropas *Barnahus* kustība kopā ar *PROMISE* tīkli strādā, lai iedvesmotu izveidot vēl vairāk *Barnahus* atbilstoši Eiropas standartiem.

Galvenais šādu bērnu namu princips ir bērna līdzdalību nodrošinošas tiesības – tiesības tikt uzklautam un saņemt atbilstošu informāciju. Daudzdisciplīnu starpaģentūru sadarbība, kas apvieno speciālistus tiesībaizsardzības, krimināltiesību, bērna aizsardzības, sociālo un medicīnas pakalpojumu jomā, ir vēl viens svarīgs princips, kurš jāpiemēro visos izmeklēšanas, diagnostikas un vajadzību novērtējumu un pakalpojumu sniegšanas posmos, lai izvairītos no bērna atkārtotas traumatizēšanas un nodrošinātu rezultātus, kas atbilst bērna interesēm. Ir būtiski panākt, lai bērns izpauž pieredzēto, un tikpat svarīgi ir tas, ka tiesu eksperta veiktā intervija norisinās saskaņā ar protokolu, kurš balstīts uz pierādījumiem, un ka bērna apgalvojuma pierādījumu svars tiktu nodrošināts, balstoties uz atbilstīgu regulējumu, vienlaikus izvairoties no vajadzības bērnam atkārtot savu paziņojumu tiesas procesa laikā. *PROMISE* projekta gaitā ir izstrādāti kvalitātes standarti, kurus piemēro vairumam *Barnahus*.

Vairāk informācijai skatīt [Promise projektu](#).

Juridiskie un sociālie speciālisti, kuri tika iztaujāti [FRA pētījuma par bērniem draudzīgu tiesu ietvaros](#), pauda bažas, kas vienlīdz attiecas gan uz civillietām, gan krimināllietām. Tādas pašas bažas pauda intervētie bērni. Intervētie speciālisti iesaka piemērot procesuālās garantijas vienādi visiem bērniem, tostarp arī civilā tiesvedībā iesaistītajiem. Bērni, kuri ir iesaistīti gan krimināltiesvedībā, gan civiltiesvedībā – piemēram, aizgādības lietās, kas saistītas ar ļaunprātīgas izmantošanas gadījumiem – sūdzas, ka krimināllietā pieejamās procesuālās garantijas civillietā nav pieejamas.

Vairāki ieteikumi vai ierosinājumi, kas izriet no pētījuma, var pārsniegt to, ko prasa konkrētie ES tiesību akti, taču tie varētu būt daļa no valsts tiesiskā regulējuma.

Iestādes, kas strādā ar bērniem civillietās vai krimināllietās, var pieņemt ES tiesību aktu prasības kā sākuma punktu un papildināt tās ar pasākumiem, lai novērstu nepilnības, uz kurām norāda *FRA* pētījums. Tām būtu jāapsver šādas darbības.

- ✓ **Kvalitatīvas profesionālas izturēšanās nodrošināšana.** Speciālistu cieņpilna, draudzīga un empātiska izturēšanās ir svarīgākais elements, lai bērna pieredze būtu pēc iespējas vienmērīgāka un noderīgāka. Speciālistiem ir nepieciešama apmācība un praktiskas vadlīnijas. Būtu jāizveido vienā lietā iesaistīto speciālistu koordinēšanas mehānismi.
- ✓ **Interviju skaita samazināšana.** Bērni jūtas saspringti, kad viņiem jāliecina vairāk nekā vienu reizi un vairāku cilvēku klātbūtnē. Vajadzētu būt iespējai ierakstīt pamatinterviju ar bērnu un balstīt izmeklēšanu uz šo interviju. Turklāt video liecības nosūtīšana varētu aizstāt liecinieka uzklauššanu tiesā, taču tikai tad, ja atbildētājam un viņu advokātam ieraksta laikā bija iespēja uzdot jautājumus.
- ✓ **Klātesošo personu skaita ierobežošana.** Bērni parasti dod priekšroku tam, lai uzklaušībā piedalītos pēc iespējas mazāk cilvēku, un vēlas saņemt informāciju par to, kāda loma klātesošajiem ir tiesas sēdē. Sabiedrību nevajadzētu ielaist telpā, kamēr tiesa uzklauš bērņus.
- ✓ **Tiesvedības ilguma samazināšana.** Bērni bieži ziņo, ka tiesvedība ir ilga. Viņi kritizē kavēšanos starp uzklaušībām dažādās procesuālās stadijās un daudzās dažādu speciālistu veiktās intervijas un uzklaušības, kas bieži vien atkārtojas. Daudzi bērni arī atzīmēja, ka pašas noklaušībās bijušas pārāk garas, bieži vien daļēji tāpēc, ka gaidīšanas laiki, pirms viņi sniedz liecības, arī bijuši pārāk gari.
- ✓ **Izvairīšanās no saskarsmes ar apsūdzēto un viņa tuviniekiem.** Tas jāievēro ne tikai tiesas sēžu zālē tiesas sēdes laikā, bet arī tiesas ēkas gaitenēs, uzgaidāmajās telpās un tualetē.
- ✓ **Konsultēšanās ar bērnu par procesuālo garantiju veidu.** Daži krimināltiesvedībā iesaistītie bērni uzskata, ka liela nozīme ir iespējai pieņemt pamatotu lēmumu par pieejamajām procesuālajām garantijām, apzinoties iespējamās sekas, kādas varētu būt dažu pasākumu izvēlei salīdzinājumā ar citiem, piemēram, videosaites izvēle ekrāna vietā, lai izvairītos no vizuāla kontakta ar atbildētāju.
- ✓ **Palūdziet bērnam izvēlēties,** vai noklaušībās jāveic vīrietim vai sievietei, ja iespējams.

- ✓ **Pajautājiet bērnam, vai uzklausišanas laikā viņu pavadīs uzticības persona** un kad tas notiks. Tā var būt atbalsta persona, piemēram, sociālais darbinieks, vai uzticams pieaugušais, piemēram, vecāks, audžuvecāks vai aprūpētājs.
- ✓ **Uzklausišanas veikšana bērnam draudzīgā telpā.** Bērni parasti uzskata, ka tiesa vai citas līdzīgas iestādes ir biedējošas un satraucošas, un viņiem tās asociējas ar noziedzību. Tādējādi viņi dod priekšroku uzklausišanai, kas notiek ārpus tiesas vides, vai tiesā izveidotām uzklausišanas telpām ar bērniem draudzīgām iezīmēm ar noteikumu, ka arī speciālistu izturēšanās ir bērniem draudzīga.
- ✓ **Juridiskās palīdzības un pārstāvības nodrošināšana bērnam.** *FRA* intervētie bērni reti ziņo, ka viņi saņem juridisku atbalstu. Daži bērni neatzīst advokātus vai juridiskos konsultantus par atbalsta avotiem, jo uzskata, ka speciālisti neinformē bērnus par tiesvedību. Speciālisti, kurus *FRA* ir intervējusi, norāda uz virkni problemātisku jautājumu par piekļuvi juridiskajai palīdzībai, tostarp pamatnostādņu trūkums par bezmaksas juridiskās palīdzības pieprasīšanu; specializētu bērnu juristu apmācība un pieejamība; likumīgo pārstāvju savlaicīga un sistemātiska iecelšana.
- ✓ **Pārliecināšanās, ka bērns ir labi informēts.** Bērni informāciju uzskata par būtisku. *FRA* intervētie bērni bieži sūdzas, ka viņi nesaņem jaunāko informāciju un informāciju par pavērsieniem tiesvedības gaitā, piemēram, par atbildētāja atrašanās vietu krimināltiesvedības laikā. Bērni ierosina, ka informācija būtu jāsniedz pietiekami savlaicīgi, lai viņi varētu sagatavoties uzklausišanai, un pēc tam regulāri visos tiesvedības posmos. Viņi arī vēlētos saprātīgā termiņā saņemt informāciju par iespējamiem gaidīšanas laikiem pirms tiesas sēdēm, tiesvedības ilgumu, spriedumu un tā sekām. Speciālistiem jāinformē bērns valodā, ko viņi saprot, vajadzības gadījumā sniedzot tulkošanas pakalpojumus.
- ✓ **Izvairīšanās no situācijām, kas biedē bērnu.** Daudzi *FRA* intervētie bērni ziņoja, ka ir saskārušies ar apsūdzētajiem, jo procesuālās garantijas bija nepietiekamas. Šādas nevēlamas tikšanās ar apsūdzētajiem un viņu radniekiem, kas bieži notiek pirms vai pēc noklausišanās, ir galvenais bērnu bailu avots. Turklāt bērnu drošības sajūtu mazina atsevišķu ieeju trūkums un/vai sliktas tiesas drošības procedūras, piemēram, nespēja koordinēt pušu ierašanās un aizbraukšanas laikus, lai bērni nesaskartos ar apsūdzētajiem. Bērnus biedē arī speciālistu neatbilstoša uzvedība, iebiedējoša vide, vispārējs konfidencialitātes trūkums, tostarp informācijas apmaiņa, kam viņi nav piekrituši. Bērni dažkārt ir tik ļoti norūpējušies par tiesvedību, ka vēlas tikai, lai tā ātrāk beigtos, kaut arī tas nav viņu interesēs. Speciālistiem jābūt uzmanīgiem šajā sakarā.
- ✓ **Privātuma un datu aizsardzības nodrošināšana.** *FRA* intervētie bērni atzina, ka ir bijuši nobijušies un satraukti par nepietiekamu konfidencialitāti un datu aizsardzību. Viņi baidās, ka sīkākas ziņas par viņu lietām un tiesvedību var kļūt

publiskas. Bērni jūtas sāpināti, ja apkārtējie zina par viņu iesaisti tiesvedībā, ģimenes stāvokli vai tiesas lēmumiem. Dažreiz bērni arī ziņo par to, ka viņu vienaudži vai vietējā sabiedrība izturas agresīvi pret viņiem vai nosoda viņus informācijas dēļ, ko atklāj skolotāji, vecāki, radnieki vai speciālisti, vai plašsaziņas līdzekļi.

Tiesvedībā iesaistīto speciālistu kontrolsaraksti

Pamatojoties uz plašiem pētījumiem ar tiesvedībā iesaistītajiem speciālistiem un bērniem, FRA ir izstrādājusi praktisku kontrolsarakstu, lai atbalstītu speciālistus, apkopojot darbības, kas jāņem vērā, lai tiesas procesi būtu bērniem draudzīgi.

Vairāk informācijas skatīt FRA (2017.gads), "Bērniem draudzīga tiesu sistēma – kontrolsaraksts speciālistiem".

9. darbība. Noteikt un īstenot ilgtermiņa risinājumus

Pēc 4. darbībā paskaidrotā interešu novērtējuma iestādēm vajadzētu būt iespējai ierosināt un īstenot ilgtspējīgu un noturīgu risinājumu attiecībā uz konkrēto bērnu. Kopumā ir trīs iespējamie ilgtermiņa risinājumi attiecībā uz bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības un kuriem nepieciešama aizsardzība, tostarp cilvēku tirdzniecības upuriem, kuri atrodas citā ES dalībvalstī, kas nav viņu mītnes valsts:

1. nosūtīšana atpakaļ uz pastāvīgās dzīvesvietas ES dalībvalstī;
2. integrācija ES dalībvalstī, kurā bērns fiziski uzturas;
3. nosūtīšana uz trešo valsti (ES teritorijā vai ārpus tās).

ES tiesību aktos ir noteikts īpašs pienākums veikt vajadzīgos pasākumus, lai rastu ilgtermiņa risinājumu tikai attiecībā uz bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri. [ES Direktīvas par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) 16. panta 2. punktā ir uzsvērts, ka šāda ilgtermiņa risinājuma pamatā ir jābūt bērna interešu individuālam izvērtējumam.

Bērna tiesību komiteja savā [General Comment No 14 on best interests](#) (vispārīgajā komentārā Nr. 14 par interesēm) (97. punkts) iesaka motivēt, pamatot un izskaidrot jebkuru lēmumu attiecībā uz bērnu. Tādējādi lēmumam par ilgtermiņa risinājumu vajadzētu būt formālam, rakstiskam lēmumam, kura kopijas saņem bērns, pagaidu aizbildnis, vecāki (vajadzības gadījumā) un centrālās iestādes (ja tās bija iesaistītas lietā). Oficiāls lēmums samazinās atkārtotas izmantošanas vai atkārtotas tirdzniecības risku un nodrošinās labāku bērna stāvokļa uzraudzību. Lēmumā jāietver juridisks

pamatojums un pārskatīšanas mehānismi (98. punkts). Bēnam un aizbildnim, kā arī citām ieinteresētajām personām, piemēram, vecākiem, vajadzētu būt tiesībām pieprasīt pārskatīšanu vai pārsūdzēt lēmumu. Ja ilgtermiņa risinājumu nav bijis iespējams ieviest saprātīgā termiņā, lēmums būtu jāpārskata un bērnam jānosaka jauns ilgtermiņa risinājums.

ES dalībvalstīm būtu jānosaka, kura iestāde katrā valstī ir tā, kas kopā ar bērnu aizsardzības dienestiem vienojas par ilgtermiņa risinājumu. Dažos gadījumos kompetentā iestāde, kurai ir jurisdikcija saskaņā ar [regulu "Brisele IIa"](#), var pieņemt galīgo lēmumu, bet atkarībā no lietas elementiem daži apstākļi prasīs tiesas iesaistīšanos. Jurisdikcijas nodošana saskaņā ar [regulas "Brisele IIa" 15. pantu](#) vai [Hāgas 1996. gada konvencijas 8. un 9. pantu](#) var būt nepieciešama, ja ierosinātais risinājums, par ko vienojušās iesaistītās puses ES dalībvalstīs, ir bērna nosūtīšana uz trešo valsti vai integrācija ES dalībvalstī, kurā bērns faktiski uzturas, nevis nosūtīšana uz (bijušās) pastāvīgās dzīvesvietas valsti, kurai parasti ir jurisdikcija.

Lūk, daži no kopējiem elementiem, kas jāņem vērā, īstenojot jebkuru ilgtermiņa risinājumu.

- **Bērna piekrišana:** visi ilgtermiņa risinājumi ideālā gadījumā būtu jāīsteno ar bērna piekrišanu. Bērns, kurš stingri nepiekrīt ierosinātajam lēmumam, nesadarbosies tā veiksmīgai īstenošanai un var tikt pakļauts turpmākiem riskiem vai aizbēgt no iestāžu aprūpes. Kompetentajiem speciālistiem būtu jāpavada bērns šajā procesā, paskaidrojot lēmuma pamatojumu un izpētot, kāpēc bērns pret to iebilst. Bērnu nedrīkst piespiest ne uzturēties uzņēmējvalstī, ne pārcelties uz pastāvīgās dzīvesvietas valsti vai trešo valsti. [Brīvas pārvietošanās direktīvas](#) vispārējais noteikums ir tāds, ka ES bērnus nevar izraidīt no ES dalībvalsts, izņemot, ja izraidīšana ir vajadzīga bērna interesēs (28. panta 3. punkts) vai ir balstīta uz nopietniem valsts drošības apsvērumiem.
- **Apsvērumi par dzimumu:** visos pasākumos, kas tiek veikti, lai īstenotu ilgtermiņa risinājumus, būtu jāņem vērā zēnu un meiteņu atšķirīgās vajadzības un piedzīvotās ekspluatācijas veids. Tas varētu ietekmēt, piemēram, izvēlēto izmītināšanu, reintegrācijas veidu un palīdzības atbalstu, kā arī to, vai vīrietis vai sievietē pavada bērnu ceļojuma laikā.
- **Aprūpes kārtība:** jādara viss iespējamais, lai bērnu, kas palicis bez vecāku gādības, nodotu vecākiem, izņemot gadījumus, kad bērna interesēm nepieciešama turpmāka atšķiršana. Iestādēm būtu jānovērtē vecāku spēja nodrošināt, ka vecāki nepakļauj bērnu riskam un ka nav notikusi vecāku iesaistīšanās bērna sākotnējā tirdzniecībā vai ļaunprātīgā izmantošanā. Ja nav iespējams bērnu

atgriezt ģimenē, ir jāatrod alternatīva aprūpes kārtība, vēlams, ģimenes tipa vidē, piemēram, audžuģimenē. Nelielas dzīvojamās mājas var būt pagaidu pasākums. Saskaņā ar 20. panta 3. punktu **Konvencijā par bērna tiesībām**, apsverot alternatīvus aprūpes risinājumus, pienācīgi jāņem vērā bērna etniskais, reliģiskais, kultūras un valodas stāvoklis.

- **Individuālais plāns:** neatkarīgi no tā, kurā ES dalībvalstī bērns apmetīsies, viņam būtu jāsaņem palīdzība, pamatojoties uz individuālu vajadzību novērtējumu ar integrācijas atbalstu. Jāizstrādā individuāls plāns katram bērnam ar mērķi veicināt viņa sociālo integrāciju. Bērnam varētu būt nepieciešams atbalsts medicīniskās aprūpes, apdrošināšanas, psiholoģiskā atbalsta, juridiskās palīdzības, ienākumu gūšanas projektu veidā vai atbalsts, lai to integrētu skolu sistēmā (mācību maksa, transporta maksa, skolas materiāli).
- **Ceļošanas dokumenti** bērniem būtu jāsaņem vajadzīgie ceļošanas dokumenti, un viņiem būtu jāizsniedz uzturēšanās atļaujas, lai viņi varētu ceļot un/vai apmesties attiecīgajā dalībvalstī.
- **Aizbildnība:** aizbildnim jāturpina pārstāvēt bērnu līdz brīdim, kad bērns apvienojas ar vecākiem vai kamēr tiek iecelts jauns aizbildnis. Šajā brīdī aizbildnis ar centrālo iestāžu starpniecību varētu koordinēt savu pienākumu izpildes pabeigšanu un nodošanu.
- **Atbalsts ģimenei:** izvēlētais ilgtermiņa risinājums būs atkarīgs no ģimenes situācijas un no tā, vai ģimene spēj un vēlas rūpēties par bērnu. Var būt gadījumi, kad ģimene spēs to paveikt tikai tad, ja saņems kādu papildu atbalstu, piemēram, bērnu aprūpes iespējas, sociālos pabalstus vai ģimenes ienākumus nesošus projektus.
- **Uzraudzība:** sociālā dienesta iestādēm sadarbībā ar citām struktūrām, piemēram, nevalstiskajām organizācijām, būtu jāuzrauga bērna dzīves apstākļi pēc ģimenes atkalapvienošanās un/vai iekārtošanas alternatīvajā aprūpē. Sociālās aizsardzības pasākumi var būt nepieciešami bērniem, kad viņi sasniedz pilngadību. Atsevišķajā plānā būtu jāiekļauj arī pamatinformācija par to, kā tiks uzraudzīta tā īstenošana.

→ *Skatīt arī 10. darbību. Uzraudzīt bērna labsajūtu, lai iegūtu plašāku informāciju par uzraudzību.*

Pārvietošana atpakaļ uz pastāvīgās dzīvesvietas ES dalībvalstī

Bērna pārvietošana atpakaļ uz pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstī nevar būt automātiska reakcija. Tam jānotiek tikai tad, ja tas pamatojas uz interešu novērtējumu (*Konvencijas par bērna tiesībām* 3. pants). Tas ir būtiski, lai pasargātu bērnus no turpmākas jaunprātīgas izmantošanas vai atkārtotas tirdzniecības, kā arī lai nodrošinātu, ka iestāžu iejaukšanās ir efektīva un ilgtspējīga.

Eiropas Padomes Konvencijas par cilvēku tirdzniecību 16. pantā ir norādīti vairāki jautājumi saistībā ar atgriešanos, tostarp tas, ka "cietušos bērnus nesūta atpakaļ uz valsti, ja pēc riska un drošības novērtēšanas pastāv norāde, ka šāda atgriešanās nebūs bērna labākajās interesēs" (16. panta 7. punkts). *ES direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu* neattiecas uz jautājumiem, kas saistīti ar pārceļšanu uz pastāvīgās dzīvesvietas valsti. *Regula "Brisele IIa"* nosaka tikai procedūras, lai nodrošinātu ātru atgriešanos bērnu nolaupīšanas gadījumos (visbiežāk vecāku nolaupīšanas gadījumos).

Papildus iepriekš minētajiem kopējiem elementiem, kas ir svarīgi jebkura ilgtermiņa risinājuma īstenošanai, pastāv daži specifiski elementi, kas jāņem vērā gadījumos, kad bērns tiek pārvests atpakaļ uz pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstī.

- **Koordinācija:** abu ES dalībvalstu iestādēm būtu jānodrošina, ka tiek apspriesta un saskaņota visa informācija par pārvešanu un nodošanu. Piemēram, jābūt skaidrībai, kas būs pavadonis, kas pavadīs bērnu, kas būs persona, kura saņems bērnu lidostā, kādas naktsmītnes tiks nodrošinātas gan bērnam, gan pavadonim un kādi dokumenti un lietas ir nepieciešamas bērna formālai nodošanai.
- **Sagatavošana pārvešanai:** bērnam jābūt gatavam atgriezties pastāvīgās dzīvesvietas valstī. Tas nozīmē pamatinformāciju par procesu un to, kāda tur būs sadzīve. Iestādēm ir jānodrošina, ka ir pietiekami daudz laika, lai sagatavotu bērna pārvešanu, nepamatoti nenovilcinot procesu.

Atkarībā no tā, cik ilgi bērns pavadījis ārzemēs, viņam var būt nepieciešama pamatinformācija par pilsētu, kurā viņi atgriezīsies, par skolu, ģimenes stāvokli utt. Bērnam jāsaņem kontaktinformācija par organizācijām, kas var viņam palīdzēt valstī, uz kuru viņš tiek pārvietots. Turklāt bērnam var būt nepieciešams psihosociāls atbalsts, tostarp reintegrācija ģimenē. Tāpat iestādēm būtu jāsniedz arī vecākiem vai citiem ģimenes locekļiem, kas par bērnu rūpēsies, nepieciešamā informācija par bērnu. Iestādēm būtu arī jāsniedz vecākiem atbalsts bērna aprūpē, ņemot vērā iespējamo traumatisko pieredzi, ko bērns pārcietis.

- **Pārvešanas izmaksas:** jāievieš skaidras procedūras, kā segt transporta izmaksas. Ceļa izdevumus var finansēt ģimene, atsevišķi vai kopā ar valsts iestāžu vai konsulārās iestādes finansiālu atbalstu. Izmaksas varētu ietvert lidojumu, vilcienu vai autobusu biļetes, pārtiku ceļojuma laikā un, iespējams, bērna un pavadņa izmitināšanu.
- **Ceļojuma pavadonis:** aizbildnim vai sociālajam darbiniekam, kas ir zināms bērnam, ir jāpavada bērns pārvešanas laikā neatkarīgi no transportlīdzekļa veida.
- **Drošība pārvešanas laikā:** būtu jāievieš pasākumi, lai novērstu, ka bērns ceļošanas laikā pazūd – brīvprātīgi vai, cilvēku tirgotāju piespiests. Pavadonis ir atbildīgs par bērna drošību, un nekādā gadījumā nedrīkst atstāt bērnu, kamēr bērns nav nodots atbildīgajai personai pastāvīgās dzīvesvietas valstī.
- **Ierašanās:** ideālā gadījumā bērnu pēc ierašanās saņem sociālais darbinieks un vecāki, ja tas ir bērna interesēs. Pavadonim un bērnam vajadzētu fiziski satikties ar personām, kas saņem bērnu, un pavadonim būtu jānodod atbildība par bērnu un bērna personisko lietu.
- **Aprūpes kārtība:** ja vecāki un citi ģimenes locekļi nav spējīgi rūpēties par bērnu, bērna nodošanai nevajadzētu notikt, kamēr nav veikti droši pasākumi attiecībā uz aprūpes un aizbildnības pienākumiem.
- **Atgriešanas shēmas:** jādara viss iespējamais, lai bērnu iekļautu visās pieejamajās atgriešanās shēmās, piemēram, tādās, ko vada Starptautiskā Migrācijas organizācija vai citas organizācijas. *IOM* atbalsta bērnu atgriešanos un, iespējams, varētu atbalstīt arī ģimenes ar ienākumus nesošiem projektiem.

Integrācija ES dalībvalstī, kurā bērns fiziski uzturas

Dažos gadījumos, pamatojoties uz interešu noteikšanu, iestādes var nolemt bērnu integrēt tajā ES dalībvalstī, kurā tas atrasts. Novērtēšanas un lēmumu pieņemšanas procesā būtu jāsadarbības iestādēm dalībvalstī, kurā bērns tika atrasts un kurā bija bērna ierastā dzīvesvieta.

Ja neviens no pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts nepieprasa, lai bērns tiktu atgriezts, dalībvalsts, kurā atrodas bērns, varētu veikt pagaidu pasākumus bērna aizsardzībai (*regulas "Brisele IIa"* 20. pants) un pagarināt šos provizoriskos pasākumus līdz brīdim, kad pašreizējā dalībvalsts kļūst par bērna jauno pastāvīgo dzīvesvietu. Ja iepriekšējā pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstī nav celta prasība tiesā, tad jaunās pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstij pašai par sevi būtu jurisdikcija saskaņā ar *regulas*

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

“Brisele IIa” 8. pantu un tai nebūtu jāpieprasa jurisdikcijas nodošana saskaņā ar Briseles IIa regulas 15. pantu.

→ *Vairāk informācijas par jurisdikciju skatīt arī 7. darbībā.*

Lēmums par bērna atstāšanu ES dalībvalstī, kurā viņš fiziski uzturas, varētu būt arī īslaicīgs, piemēram, ja ģimenes atkalapvienošanās pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalstī vēl nav iespējama, un nav atrasti pietiekami aprūpes pasākumi. Regulas “Brisele IIa” 56. pants paredz iespēju, ka pastāvīgās dzīvesvietas iestādes uz laiku izvieta bērnu citā ES dalībvalstī ar iepriekšēju šīs valsts piekrišanu. Pagaidu izvietojumu citā ES dalībvalstī, piemērojot 56. pantu, varētu izmantot, lai pārbaudītu iespējamu ilgtermiņa risinājumu. Ja tiesa, kuras jurisdikcijā ir lieta, domā, ka bērnu labāk novietot citā ES dalībvalstī, bet nav par to pārliecināta, tā var izmantot 56. pantu pagaidu izvietojumam. Pagaidu izvietojuma laikā vajadzētu uzraudzīt tās rezultātus un bērna labsajūtu. Ja izvietojuma ir izdevusies, un tās pārveide par ilgtermiņa risinājumu vēl pirms bērna pagaidu izvietojuma valsts ir kļuvusi par bērna jauno pastāvīgo dzīvesvietu ir bērna interesēs, tad tiesa var nodot jurisdikciju bērna pagaidu izvietojuma dalībvalsts kompetentajai tiesai.

Jurisdikcija par turpmāko lēmumu pieņemšanu automātiski tiks piešķirta ES dalībvalstij, kurā ir jaunā pastāvīgā dzīvesvieta. Ja ES dalībvalsts, kurā bērns atradās iepriekš, ir pieņēmusi konkrētus lēmumus, tie paliek spēkā līdz brīdim, kad viena no iesaistītajām dalībvalstīm tos atceļ vai ES dalībvalsts, kurā ir bērna jaunā pastāvīgā dzīvesvieta, tos maina. Tos šajā ES dalībvalstī piemēros saskaņā ar valsts tiesību aktos paredzētajiem nosacījumiem saskaņā ar Hāgas 1996. gada konvencijas 15. panta 3. punktu un 17. pantu.

Visi iepriekš uzskaitītie ilgtermiņa risinājuma vispārīgie elementi attiecas uz gadījumiem, kad bērns uzturas ES dalībvalstī, kurā tas identificēts: bērnam tam būtu jāpiekriš; jāizstrādā individuāls plāns; aprūpes kārtībā pēc iespējas jāizvairās no institucionālās aprūpes un priekšroka jādod audžuģimenēm un ģimenes veida videi utt. Adopcija parasti nav piemērots risinājums tirgotam bērnam. Pirms apsvērt adopciju, jāizmanto visas iespējas atkalapvienoties ar vecākiem un paplašināto ģimeni.

Kad bērns turpina uzturēties valstī, kurā tas fiziski atrodas, viņam ir jābauda visas tiesības, kas noteiktas Konvencijā par bērna tiesībām, tostarp izglītību, apmācību, nodarbinātību un veselības aprūpi, kā to dara bērni, kas ir šīs valsts pilsoņi. Aizbildnim būtu jāpaliek atbildīgam par bērnu, līdz attiecīgā tiesa norīko bērna pastāvīgo likumīgo aizbildni. Iestādēm būtu arī jānodrošina, lai bērns saņemtu visus dokumentus,

kas saskaņā ar valsts tiesību aktiem ir nepieciešami bērna likumīgai dzīvošanai šajā ES dalībvalstī.

Lēmums, ka bērnam jāpaliek ES dalībvalstī, kurā viņš fiziski uzturas, nekādā gadījumā nedrīkst tikt uzspiests, piemēram, tāpēc ka iestādes vēlas sākt kriminālvajāšanu par noziedzumu. ES rīcībā ir pietiekami citi mehānismi tiesu iestāžu sadarbībai starp ES dalībvalstīm.

→ Skatīt arī 7. darbību. Izveidot jurisdikciju un starpvalstu sadarbību.

Pārvietošana uz trešo valsti

Pārvietošana uz trešo valsti var nozīmēt uz citu ES dalībvalsti vai, retāk, uz valsti ārpus ES. Attiecībā uz trešām valstīm ārpus ES piemēro [Hāgas 1996. gada konvenciju](#), ja trešā valsts ir tās līgumslēdzēja puse.

Risinājums pārvietot bērnu uz trešo valsti var būt pamatots augsta drošības riska gadījumos (piemēram, bērns liecinieku aizsardzības programmā) vai gadījumos, kad bērna interesēs ir atkalapvienoties ar ģimeni un tā pašlaik uzturas trešā valstī. Vecāku uzturēšanās citā ES dalībvalstī ir viens no faktoriem, kas nosaka “īpašo saikni” un tādējādi pieļauj jurisdikcijas nodošanu saskaņā ar [regulas “Brisele IIa”](#) 15. pantu.

Visi vispārīgie apsvērumi attiecībā uz iepriekš minēto ilgtermiņa risinājumu ir piemērojami gadījumos, kad bērnu pārvieto uz citu ES dalībvalsti vai trešo valsti. Piemēro arī uzskaitītos īpašos jautājumus, piemēram, par ceļojumu kārtību, pavadoni, drošību ceļojuma laikā, nodošanu, individuālo plānu un uzturēšanās atļauju.

Ja trešā valsts ir ES dalībvalsts, tās centrālā iestāde var atrast ģimeni saskaņā ar [regulu “Brisele IIa”](#), ja tas tiek pieprasīts. Ja tā ir valsts, kas nav ES dalībvalsts, bet ir 1996. gada [Hāgas konvencijas](#) līgumslēdzēja puse, tās centrālā iestāde var atrast ģimeni saskaņā ar minēto konvenciju. Palīdzēt var arī Starptautiskais Sociālais dienests, Starptautiskā Sarkanā Krusta komiteja vai konsulārās iestādes.

10. darbība. Uzraudzīt bērna labklājību

Uzraudzība ir svarīgs elements, lai nodrošinātu bērna labklājību, novērtētu veiktos pasākumus un vajadzības gadījumā pielāgotu vai mainītu pasākumus. Bērnu aizsardzības iestādēm sadarbībā ar attiecīgām struktūrām, piemēram, NVO vai tiesībaizsardzības iestādēm, būtu jāuzrauga bērna stāvoklis pēc jebkāda ilgtermiņa risinājuma

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

īstenošanas. Mērķim, ko panāk uzraugot ģimenes atkalapvienošanu vai ievietošanu alternatīvā aprūpē ES dalībvalstī, kurā bērns fiziski atrodas, pastāvīgās dzīvesvietas valstī vai trešā valstī, vajadzētu nodrošināt veiksmīgu bērna reintegrāciju un novērst jebkādu atkārtotas viktimizācijas risku.

Ņemot vērā šo lietu starptautisko raksturu un iespējamās jurisdikcijas jautājumus, visu iesaistīto ES dalībvalstu iestādēm būtu jāvienojas par to, kurš uzraudzīs lietu, kā, kad un cik ilgi.

Uzraudzības sistēmas

Ja tiek īstenots ilgtermiņa risinājums, ir jāņem vērā divu veidu uzraudzība:

- 1. Uzraudzība, ko īsteno iestādes vietā, kur bērns atrodas:** tas notiktu tāda pašā veidā, kā tiek īstenota uzraudzība līdzīgās bērnu aizsardzības lietās valsts kontekstā, aplūkojot ģimenes situāciju, integrāciju skolā un kopienā, vispārējo labklājību u.c. Tālāk ir ieteikti dažī specifiski elementi.
- 2. Uzraudzība, ko īsteno iestādes, kuras nodevušas bērnu un pieprasa informāciju par bērna situāciju:** ES dalībvalstij, kas identificēja bērnu savā teritorijā, veica labāko interešu novērtējumu un lēma par ilgtermiņa risinājumu kopā ar otru attiecīgo ES dalībvalsti, vismaz uz noteiktu laiku jābūt tiesīgai saņemt informāciju par bērna stāvokli un integrāciju. Tas arī palīdzētu ES dalībvalstij novērtēt tās reakcijas efektivitāti un vajadzības gadījumā pielāgot tās darbības turpmākajiem gadījumiem. Dažas ES dalībvalstis ir vienojušās par uzraudzības un ziņošanas sistēmu un saņem, piemēram, ziņojumu sešus mēnešus pēc bērna faktiskās pārvietošanas. Ja nav šādas divpusējas praktiskas vienošanās, Vispārīgā datu aizsardzības regula un attiecīgie tās dalībvalsts tiesību akti, kurā bērns pašlaik dzīvo, nosaka, kādu informāciju var sniegt otrai dalībvalstij un ar kādiem nosacījumiem.

Lietas uzraudzība un pēckontrole, jo īpaši ir nepieciešama tad, ja ES dalībvalstij, kurā atrodas bērns, nav jurisdikcijas. Tas var notikt, ja saskaņā ar [regulas "Brisele IIa" 56. pantu](#) tiek veikts pagaidu izvietošanas pasākums un bērns paliek tik cieši saistīts ar izvietotāju dalībvalsti, ka viņa pastāvīgā dzīvesvieta joprojām ir tur. Šajā gadījumā, lai gan ES pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts iestādēm joprojām ir jurisdikcija attiecībā uz bērnu, uzņēmējas valsts iestādes var labāk veikt uzraudzību. Ja jurisdikciju nodod, piemērojot [regulas "Brisele IIa" 15. pantu](#), tiesai, kurai iepriekš bija jurisdikcija, vairs nav tiesību pieprasīt informāciju par lietu un uzraudzīt bērna labklājību.

Elementi, kas jāņem vērā, uzraugot bērna stāvokli, ir šādi:

- **Informācijas avoti:** galvenajam informācijas avotam vajadzētu būt bērnam. Jākonsultējas arī ar ģimeni, aizbildni vai aprūpes sniedzējiem. Iestādes var organizēt iepriekš pieteiktas un nepieteiktas vizītes pie ģimenes, audžuģimenes, paplašinātās ģimenes vai piemērotās dzīvojamās telpās, kur bērns dzīvo. Tās var izmantot apspriedes, lai novērtētu individuālā plāna īstenošanu un sniegtos pakalpojumus.
- **Iesaistītie speciālisti:** galvenā atbildība būtu jāuzņemas bērnu aizsardzības vai sociālo pakalpojumu speciālistiem, ideālā gadījumā – sociālajiem darbiniekiem, kas nodarbojas ar konkrēto lietu. Tomēr var būt nepieciešams iesaistīt tiesībaizsardzības iestādes, ja ir iesaistīti drošības jautājumi. Centrālās iestādes saskaņā ar [regulu "Brisele IIa"](#) var būt atbildīgas par informācijas nosūtīšanu citai dalībvalstij, ja tas tiek pieprasīts.
- **Sūdzību iesniegšanas mehānisms:** bērnam un vecākiem vai aizbildņiem vajadzētu būt pieejamam sūdzību iesniegšanas mehānismam, ja atbalsts, ko bērns saņem, ir nepietiekams vai nepiemērots. Sūdzību iesniegšanas mehānismam jābūt bērniem draudzīgam.
- **Konfidencialitāte:** uzraudzībai nevajadzētu traucēt tiesības respektēt bērna un viņu ģimenes privāto un ģimenes dzīvi. Iesaistītajām pusēm arī jāturpina ievērot konfidencialitātes prasības. Uzraudzības iestādēm vajadzētu būt informētām par risku, kas saistīts ar sabiedrības nosodošo attieksmi pret cietušiem bērniem, un tām būtu jāievēro piesardzība apmeklējumu laikā (piemēram, neapmeklējot bērna skolu ar policijas automašīnu vai ar ierēdņiem formas tērpā).
- **Pilngadības sasniegšana:** kad bērns sasniedz 18 gadu vecumu, viņš var zaudēt noteiktas tiesības. Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu, ka bērns ir neatkarīgs un sagatavojies pilngadības sasniegšanai, un saņem atbalstu šīs pārejas laikā. Atkarībā no konkrētā gadījuma iestādes var apsvērt iespēju paplašināt konkrētus aizsardzības pasākumus attiecībā uz tiem bērniem, kuri nevar atkal integrēties savās ģimenēs (piemēram, paplašināt sociālo pakalpojumu atbalstu līdz 21 gada vecumam, ja to valsts tiesību akti paredz šādu iespēju). Kad bērns būs sasniedzis pilngadību, viņam joprojām būs tiesības uz vairākiem aizsardzības pasākumiem saskaņā ar [Direktīvu par cietušo tiesībām](#) un [ES direktīvu par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) vai valsts tiesību aktiem par cietušo aizsardzību.
- **Individuālā plāna pielāgošana:** uzraudzības pasākumu pamatā jābūt individuālajam plānam, par kuru vienotās integrācijas posma sākumā. Veicot uzraudzību, būtu jāizpēta, vai visi pasākumi, par kuriem panākta vienošanās, ir īstenoti un vai ir jāatjaunina individuālais plāns.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

- **Uzraudzības plāna pielāgošana:** pamatojoties uz uzraudzības rezultātiem, var būt nepieciešams pagarināt kontroles pasākumu ilgumu, mainīt apmeklējumu biežumu vai grozīt ziņojumu, ko citām ES dalībvalstīm nosūta ar centrālo iestāžu starpniecību.

1. pielikums. Atsauces uz tiesību aktiem

ES instrumenti	
ES Pamattiesību harta	Eiropas Savienības Pamattiesību harta, OV C 364, 2000., 43. sējums, 2000. gada 18. decembris.
ES Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/36/ES (2011. gada 5. aprīlis) par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI, OV L 101, 2011., 1. lpp.
Padomes Direktīva (2004/81/EK)	Padomes Direktīva 2004/81/EK (2004. gada 29. aprīlis) par uzturēšanās atļaujām, kas izdotas tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri vai bijuši iesaistīti darbībā, kas veicina nelegālo imigrāciju, kuri sadarbojas ar kompetentajām iestādēm, OV L 261, 6.8.2004., 19. lpp.
Direktīva par cietušo tiesībām (2012/29/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI, OV L 315, 14.11.2012., 57. lpp.
Direktīva par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas apkarošanu (2011/93/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/93/ES (2011. gada 13. decembris) par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, OJ L 335, 2011., 1. lpp.
Regula "Brisele IIa" (Regula (EK) Nr. 2201/2003)	Padomes Regula (EK) Nr. 2116/2004 (2004. gada 2. decembris), ar ko saistībā ar līgumiem ar Svēto Krēslu groza Regulu (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu, OV L 367, 14.12.2004., 1. lpp.
Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK)	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/38/EK (2004. gada 29. aprīlis) par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK (dokuments attiecas uz EEZ), OV L 158, 2004., 77. lpp.

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Direktīva par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā (2016/800/ES)	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/800 (2016. gada 11. maijs) par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, OV L 132, 21.5.2016., 1. lpp.
Šengenas Robežu kodekss (Regula (EK) Nr. 2016/399)	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/399 (2016. gada 9. marts) par Savienības Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas Robežu kodekss), OV L 77, 23.3.2016., 1. lpp.
Šengenas informācijas sistēma (Regula (EK) Nr. 2018/1862)	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2018/1862 (2018. gada 28. novembris) par Šengenas Informācijas sistēmas (SIS) izveidi, darbību un izmantošanu policijas sadarbībā un tiesu iestāžu sadarbībā krimināllietās un ar ko groza un atceļ Padomes Lēmumu 2007/533/TI un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 1986/2006 un Komisijas Lēmumu 2010/261/ES, OV L 312, 7.12.2018., 56. lpp.
Atgriešanas direktīva (Direktīva 2008/115/EK)	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/115/EK (2008. gada 16. decembris) par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi, OV L 348, 24.12.2008., 98. lpp.
Direktīva par sankcijām pret darba devējiem (Direktīva 2009/52/EK)	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/52/EK (2009. gada 18. jūnijs), ar ko nosaka minimālos standartus sankcijām un pasākumiem pret darba devējiem, kas nodarbina trešo valstu valstspiederīgos, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi, OV L 168, 30.6.2009., 24. lpp.
Dublinas regula (Regula (EK) Nr. 604/2013)	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 604/2013 (2013. gada 26. jūnijs), ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV L 180, 29.6.2013., 31. lpp.
Padomes lēmums 2001/470/EK par Eiropas Tiesiskās sadarbības tīklu	Padomes lēmums (2001. gada 28. maijs), ar ko izveido Eiropas Tiesiskās sadarbības tīklu civillietās un komercietās, OV L 174, 27.6.2001., 25. lpp.
Padomes Regula (EK) Nr. 1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās	Padomes Regula (EK) Nr. 1206/2001 (2001. gada 28. maijs) par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās, OV L 174, 27.6.2001., 1. lpp.

ES noslēgtie nolīgumi	
ES Konvencija par savstarpējo palīdzību krimināllietās	Padomes Akts (2000. gada 29. maijs), ar ko izstrādā Konvenciju par Eiropas Savienības dalībvalstu savstarpēju palīdzību krimināllietās saskaņā ar 34. pantu Līgumā par Eiropas Savienību OV C 197, 12.7.2000., 1. lpp.
Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu	Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu (1992. gada 2. maijs), OV L 1, 3.1.1994., 3. lpp.
Eiropas Kopienas un Šveices nolīgums	Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, Luksemburga, 1999. gada 21. jūnijs, OV L 114, 2002., 30.4.2002., 6. lpp.
Konvencija, ar ko īsteno 1985. gada Šengenas nolīgumu	Šengenas tiesību aktu kopums – Konvencija, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu (1985. gada 14. jūnijs) starp Beniluksa Ekonomikas savienības valstu valdībām, Vācijas Federatīvās Republikas valdību un Francijas Republikas valdību par pakāpenisku kontroles atcelšanu pie kopīgām robežām, 1990. gada 19. jūnijs, OV L 239, 22.9.2000., 19. lpp.
Starptautiskie instrumenti	
Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērna tiesībām	ANO Konvencija par bērna tiesībām, Apvienoto Nāciju Organizācija, Ņujorka, 1989. gada 20. novembris, Līgumu sērija, 1577. sējums
Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par bērna tiesībām fakultatīvais protokols par bērnu tirdzniecību, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju	Konvencijas par bērna tiesībām fakultatīvais protokols par bērnu tirdzniecību, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju, 2000. gada 25. maijs, Līgumu sērija, 2171. sējums
Eiropas Cilvēktiesību konvencija (ECTK)	Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Roma, 1950. gads
Eiropas Padomes Konvencija par cilvēku tirdzniecības novēršanu	Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību, Varšava, 2005. gads
Hāgas 1996. gada konvencija	1996. gada 19. oktobra Konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem
Hāgas 1980. gada konvencija par bērnu nolaupīšanu	1980. gada 25. oktobra Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Nesaistoši juridiskie avoti	
ANO Bērna tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 6	Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērna tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 6 – Rīcība attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts (<i>General Comment No 6, Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin</i>), 2005. gada 1. septembris, CRC/GC/2005/6
ANO Bērna tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 12	Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērna tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 12 – Bērna tiesības tikt uzklautām (<i>General Comment No 12, The right of the child to be heard</i>), 2009. gada 1. jūlijs, CRC/C/GC/12
ANO Bērna tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 13	Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērna tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 13 – Bērna tiesības uz aizsardzību pret jebkādu vardarbību (<i>General Comment No 13, The right of the child to freedom from all forms of violence</i>), 2011. gada 18. aprīlis, CRC/C/GC/13
ANO Bērna tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 14	Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērna tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērna tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņa intereses (<i>General Comment No 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration</i>), 2013. gada 29. maijs, CRC/C/GC/14
ANO Bērna tiesību komiteja, Vispārējais komentārs Nr. 15	Vispārējais komentārs Nr. 15 par bērna tiesībām uz visaugstvērtīgāko pieejamo veselības standartu (<i>General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health</i>), 2013. gada 17. aprīlis, CRC/C/GC/15
Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja, ANO Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi	Apvienoto Nāciju Organizācija, Ģenerālā asambleja, Rezolūcija 64/142, Pamatnostādnes par bērnu alternatīvo aprūpi, 2010. gada 24. februāris, A/RES/64/142
Eiropas Padome, Pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tiesvedības sistēmu	Eiropas Padome, Eiropas Padomes Ministru komitejas pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tiesvedības sistēmu, ko Ministru komiteja pieņēma 2010. gada 17. novembrī 1098. Ministru deputātu sanāksmē – rediģētā versija, 2011. gada 31. maijs
Eiropas Padome, Dzīves plāni nepilngadīgiem nepavadītiem migrantiem	Eiropas Padome, Ministru komiteja, Ministru komitejas ieteikums CM/Rec(2007)9 dalībvalstīm par dzīves plāniem nepilngadīgiem epavadītiem migrantiem, 2007. gada 12. jūlijs

2. pielikums. Izvēlētā literatūra un judikatūra

Anti-slavery (2014), *Trafficking for forced criminal activities and begging in Europe*, organizācija *Anti-Slavery International*, <https://www.antislavery.org/european-states-fail-protect-thousands-people-trafficked-forced-crime/>

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu fonds (*Unicef*) (2004), *Let's talk – Developing effective communication with child victims of abuse and human trafficking*, Priština, Kosova, *Unicef*, http://www.childtrafficking.org/cgi-bin/ct/main.sql?ID=1326&file=view_document.sql&TITLE=-1&AUTHOR=-1&THESAURO=-1&ORGANIZATION=-1&TYPE_DOC=-1&TOPIC=-1&GEOG=-1&YEAR=-1&LISTA=No&COUNTRY=-1&FULL_DETAIL=Yes

Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības novēršanas birojs (*UNODC*) (2009), *Anti-human trafficking manual for criminal justice practitioners*, *UNODC*, <http://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/2009/anti-human-trafficking-manual.html>

Bērnu tiesību starptautiskais tīkls (*CRIN*), *Minimum Ages of Criminal Responsibility in Europe*, <https://archive.crin.org/en/home/ages/europe>

Beth Hurley, Mandy John-Baptiste un Swati Pande, Nacionālā apvienība par cietsirdīgas izturēšanās pret bērniem novēršanu (*NSPCC*) (2015), *Free to move, invisible to care*, Londona, <https://library.nspcc.org.uk/HeritageScripts/Hapi.dll/search2?CookieCheck=43536.4907562384&searchTermo=C5717>

Baltijas jūras valstu padome (*BJVP*) (2011), *Model Memorandum of Understanding (MoU) for law enforcement agencies and specialist service providers working with victims of human trafficking for sexual exploitation in the Baltic Sea Region*, Stokholma, Zviedrija, darba grupas cīņai pret cilvēku tirdzniecību BJVP sekretariāts, <http://www.cbss.org/safe-secure-region/tfthb/>

BJVP (2015), *Transnational child protection: practical guide for caseworkers and case officers*, Stokholma, Zviedrija, Baltijas jūras valstu padomes sekretariāts, <http://www.childrenatrisk.eu/projects-and-publications/protect-children-on-the-move/>

BJVP (2016), *Guidelines promoting the human rights and the best interests of the child in transnational child protection cases*, Stokholma, Zviedrija, Baltijas jūras valstu padomes sekretariāts, https://www.cbss.org/wp-content/uploads/2013/01/Guidelines_-_promoting_the_Human_Rights_and_the_Best_Interest_of_the_Child_in_Transnational_Child_Protection_Cases.pdf

BJVP (2019), Listen Up! Creating conditions for children to speak and be heard, Professional communication with children at risk of exploitation and trafficking – Experience and lessons learned from the Baltic Sea Region, Stokholma, Zviedrija, Baltijas jūras valstu padomes sekretariāts, <http://www.childrenatrisk.eu/projects-and-publications/protect-children-on-the-move/>

CONNECT (2014), Identifying good practices in, and improving, the connections between actors involved in reception, protection and integration of unaccompanied children in Europe, For more information, skatīt Connect Tools Connect tīmekļa vietnē, <http://www.connectproject.eu/tools.html>

EASO (Eiropas Patvēruma atbalsta birojs) (2018), EASO Training Curriculum, <https://www.easo.europa.eu/training>

EASO (Eiropas Patvēruma atbalsta birojs) (2018), EASO Practical Guide on age assessment, otrais izdevums, Valeta, Eiropas Patvēruma atbalsta birojs, <https://www.easo.europa.eu/news-events/easo-publishes-practical-guide-age-assessment>

EDSO (Eiropas Drošības un sadarbības organizācija) (2004), National Referral Mechanisms – Joining efforts to protect the rights of trafficked persons: a practical handbook, EDSO, <https://www.osce.org/odihr/13967>

EDSO (Eiropas Drošības un sadarbības organizācija) (2013), Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to victims of trafficking, Vīne, Austrija, EDSO Īpašā pārstāvja un koordinatora birojs cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā, <https://www.osce.org/secretariat/101002>

EIGE (Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts) (2018), Gender-specific measures in anti-trafficking actions, Viļņa, Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts, <https://eige.europa.eu/publications/gender-specific-measures-anti-trafficking-actions-report>

Eiropas Komisija (2012), Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. ES Stratēģija cilvēku tirdzniecības izskaušanai 2012.-2016. gadā, COM(2012) 286 final, Brisele, 2012. gada 19. jūnijs, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:52012DC0286>

Eiropas Komisija (2013), Guidelines for the identification of victims of trafficking in human beings, Luksemburga, Publikāciju birojs, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/guidelines-identification-victims_en

Eiropas Komisija (2013), The EU rights of victims of trafficking in human beings, Luksemburga, Publikāciju birojs, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/eu-rights-victims-trafficking-now-available-all-european-languages_en

Eiropas Komisija (2015), *Coordination and cooperation in integrated child protection systems, Reflection paper given at the 9th European Forum on the rights of the child*, 2015. gada 30. aprīlis, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/child-protection-systems_en

Eiropas Komisija (2015), *Study on high-risk groups for trafficking in human beings*, galīgais ziņojums, Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs (Publikāciju birojs), https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/study-high-risk-groups-trafficking-human-beings_en

Eiropas Komisija (2016), *Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei. Izvērtējums, cik lielā mērā dalībvalstis ir veikušas pasākumus, kas vajadzīgi, lai izpildītu Direktīvu 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību*, ziņojums sniegts saskaņā ar minētās direktīvas 23. panta 1. punktu, COM(2016) 722 final, Brisele, 2016. gada 2. decembris, https://ec.europa.eu/home-affairs/news/commission-reports-member-states-measures-combat-trafficking-human-beings_en

Eiropas Komisija (2016), *Prakses rokasgrāmata par Briseles IIa regulas piemērošanu*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f7d39509-3f10-4ae2-b993-53ac6b9f93ed/language-lv>

Eiropas Komisija (2017), *Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei. Ziņojums par papildu pasākumiem saistībā ar ES Stratēģiju cilvēku tirdzniecības izskaušanai un turpmāku konkrētu darbību noteikšanu*, COM(2017) 728 final, Brisele, 2017. gada 4. decembris, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52017DC0728>

Eiropas Komisija (2018), *A Europe that protects: Commission calls for continued action to eradicate trafficking in human beings*, paziņojums presei, Brisele, 2018. gada 4. decembris, https://ec.europa.eu/home-affairs/news/europe-protects-commission-calls-continued-action-eradicate-trafficking-human-beings_en

Eiropas Komisija (2018), *Commission Staff working document accompanying the document Report from the Commission to the European Parliament and the Council Second report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2018) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims*, SWD(2018) 473 final, Brisele, 2018. gada 3. decembris, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:473:FIN>

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Eiropas Komisija (2018), *Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei. Otrais ziņojums par gūtajiem panākumiem cīņā pret cilvēku tirdzniecību (2018. gads), kā noteikts Direktīvas 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību 20. pantā, COM(2018) 777 final, Brisele, 2018. gada 3. decembris*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=COM:2018:0777:FIN>

Eiropas Komisija (2018), *Working together to address trafficking in human beings: key concepts in a nutshell*, 2018. gada 4. decembris, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/working-together-to-address-trafficking-in-human-beings-concepts-in-a-nutshell_en

Eiropas Narkotiku un narkomānijas uzraudzības centrs (EMCDDA) (2012), *Pregnancy, childcare and the family: Key issues for Europe's response to drugs*, EMCDDA, http://www.emcdda.europa.eu/publications/selected-issues/children_bg

Eiropas Narkotiku un narkomānijas uzraudzības centrs (EMCDDA) (2017), *Health and social responses to drug problems: A European guide*, EMCDDA, <http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/health-and-social-responses-to-drug-problems-a-european-guide>

Eiropas Padome (EP) (2010), Eiropas Padomes Ministru komitejas pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tiesvedības sistēmu, *Strasbourg Cedex*, Eiropas Padomes publikācija, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804b2cf3

Eiropas Padome (EP) (2018), *Handbook for frontline professionals on how to convey child-friendly information to children in migration*, Strasbourg Cedex, Eiropas Padomes publikācija, <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

Eiropas Savienības Tiesa (EST), lieta C-92/12 PPU, *Health Service Executive pret S.C. and A.C.*, 2012. gada 26. aprīlis.

Eiropas Savienības Tiesa (EST), lieta C-435/06, C. pret Somiju, 2007. gada 27. novembris.

Eiropols (Eiropas Savienības Aģentūra tiesībaizsardzības sadarbībai) (2014), *Child trafficking for exploitation in forced criminal activities and forced begging*, Hāga, <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/child-trafficking-for-exploitation-in-forced-criminal-activities-and-forced-begging>

Eiropols (Eiropas Savienības Aģentūra tiesībsardzības sadarbībai) (2018), *Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the EU*, stāvokļa ziņojums, Atsauces Nr. 1001370, Hāga, <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/criminal-networks-involved-in-trafficking-and-exploitation-of-underage-victims-in-eu>

Eiropols (Eiropas Savienības Aģentūra tiesībsardzības sadarbībai) (2018), *Internet organised crime threat assessment (IOCTA)*, Hāga, Eiropas Savienības Aģentūra tiesībsardzības sadarbībai, <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2018>

Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību (GRETA), *Report on the implementation of the Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/general-reports>

Eurojust (Eiropas Tiesu sadarbības vienība) (2017), *Joint Investigation Teams Practical Guide*, Eiropas Savienības Padomes Ģenerālsēkretariāts, <http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/JITs/joint-investigation-teams/Pages/jits-framework.aspx>

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra) (2014), *Certification and accreditation procedures for professionals*, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/mapping-child-protection-systems-eu/certification>

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra) (2014), *Handbook on European law relating to asylum, borders and immigration*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <https://fra.europa.eu/en/publication/2013/handbook-european-law-relating-asylum-borders-and-immigration>

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra) (2015.), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-childrens> un <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-children-and-professionals>

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra) (2015), *Guardianship systems for children deprived of parental care in the European Union*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/guardianship-children-deprived-parental-care>

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra) (2015), *Mapping child protection systems in the EU*, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/mapping-child-protection-systems-eu>

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra) (2017), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra) (2017), *Child-friendly justice – Checklist for professionals*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/child-friendly-justice-checklist-professionals>

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra) (2018), *Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/prevent-unlawful-profiling>

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra) (2018.), *Handbook on European data protection law – 2018 edition*, Luksemburga, Publikāciju birojs, <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/handbook-european-data-protection-law>

Frontex (Eiropas Aģentūra operatīvās sadarbības vadībai pie Eiropas Savienības dalībvalstu ārējām robežām) (2015), *VEGA rokasgrāmata – bērni lidostās, Riskam pakļautie bērni, kas atrodas ceļā – Vadlīnijas robežsargiem*, Varšava, Polija, Frontex, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/VEGA_children/LV.pdf

Hāgas Starptautisko privāttiesību konference (HCCH) (2005), *Guide to good practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part III – Preventive measures*, Bristole, Apvienotā Karaliste, Jordan Publishing, <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=3639>

Hāgas Starptautisko privāttiesību konference (HCCH) (2014), *Practical Handbook on the Operation of the 1996 Child Protection Convention*, HCCH publikācija, <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6096&dtid=3>

Invernizzi Antonella sadarbībā ar ARSIS (2011), *Vulnerability to exploitation and trafficking of Bulgarian children and adolescents in Greece: A case study of street-based survival strategies in Thessaloniki*, MARIO projekts, ARSIS, Saloniki, <https://resourcecentre.savethechildren.net/publishers/mario-project>

IOM (Starptautiskā Migrācijas organizācija) (2017), *Enhancing the Safety and Sustainability of the Return and Reintegration of Victims of Trafficking*, <https://publications.iom.int/books/enhancing-safety-and-sustainability-return-and-reintegration-victims-trafficking>

IOM (Starptautiskā Migrācijas organizācija) (2017), "IOM, EU Aid Victims of Human Trafficking through New Online Platform", paziņojums presei, 2017. gada 4. decembris, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/transnational-referral-mechanism-model---trm_en

ODIHR (EDSO Demokrātisku iestāžu un cilvēktiesību birojs) (2014), *Guiding principles on human rights in the return of trafficked persons*, Varšava, Polija, ODIHR, <https://www.osce.org/odihr/124268>

Promise 2 (2017.-2019.), Eiropas Barnahus kustība, Vairāk informācijas skatīt: <https://www.childrenatrisk.eu/promise/>

Save the Children (2016), *Young invisible enslaved: The child victims at the heart of trafficking and exploitation in Italy*, Save the Children Itālija, <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/young-invisible-enslaved-child-victims-heart-trafficking-and-exploitation-italy>

Terre des Hommes (2015), *Entrusted children: A study on the legal requirements and procedures concerning the exit and re-entry of Romanian minors in the context of human trafficking: the role of Public Notaries*, <http://tdh-europe.org/library/entrusted-children/7233>

Unicef (2006), *Reference guide on protecting the rights of child victims of trafficking in Europe*, <https://www.refworld.org/docid/49997af7d.html>

Unicef, Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstais komisārs bēgļu jautājumos (UNHCR) (2014), *Safe and sound: what States can do to ensure respect for the best interests of unaccompanied and separated children in Europe*, UNHCR, <https://www.refworld.org/docid/5423da264.html>

3. pielikums. Kontaktinformācijas saraksts

Organizācija/tīkls	Tīmekļa vietne
Kontaktinformācija valsts līmenī	
Centrālās iestādes, kas izraudzītas saskaņā ar regulu "Brisele IIa"	E-tiesiskuma portāls
Centrālās iestādes, kas izveidotas saskaņā ar Hāgas Bērnu konvencijām	Hāgas kontaktinformācija
Valstu referenti vai līdzvērtīgi mehānismi par cilvēku tirdzniecību	Valstu referentu kontaktinformācija
Pilsoniskās sabiedrības platforma cilvēku tirdzniecības apkarošanai	Pilsoniskās sabiedrības platforma
Attiecīgās ES aģentūras	
Eiropols – Eiropas Savienības Aģentūra tiesībsardzības sadarbībai	Kontaktinformācija tiesībsardzības iestādēm
Eurojust – Eiropas Savienības Tiesu iestāžu sadarbības vienība	Kontaktinformācija profesionāļiem
CEPOL – Eiropas Savienības Tiesībsardzības apmācības aģentūra	CEPOL

4. pielikums. Pārskats par to, kas jā dara atbildīgajām iestādēm

Pamatdaļa	Iespējamās darbības
Policija	Bērna, kuram nepieciešama aizsardzība, noteikšana Identitātes noteikšana Riska novērtējuma veikšana Pasākumu, lai aizsargātu bērna drošību, veikšana Izmeklēšana un tiesvedības uzsākšana Bērna nodošana aizsardzības dienestiem, tostarp cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzības dienestiem Bērna informēšana Bērna uzklauššana un bērna viedokļa vērā ņemšana
Robežsardzei	Bērna, kuram nepieciešama aizsardzība, noteikšana Bērna nodošana aizsardzības dienestiem, tostarp cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzības dienestiem Bērna informēšana Bērna uzklauššana un bērna viedokļa vērā ņemšana
Bērna aizsardzība / sociālie pakalpojumi	Bērna, kuram nepieciešama aizsardzība, noteikšana Atsevišķas lietas datnes izveide un uzturēšana Tūlītējas palīdzības un aizsardzības sniegšana Bērna, kas ir cilvēku tirdzniecības upuris, nosūtīšana atbildīgajai iestādei, tostarp mehānisma cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem izmantošana, ja bērns ir cilvēku tirdzniecības upuris Pagaidu aizbildņa iecelšana Bērna interešu izvērtēšana Bērna informēšana Bērna uzklauššana un bērna viedokļa vērā ņemšana Ģimenes atrašana un ģimenes stāvokļa izvērtēšana Bērna labklājības uzraudzība pēc ilgtermiņa risinājuma īstenošanas
Aizbildnis	Būt par bērna galveno kontaktpersonu Bērna labklājības uzraudzība Bērna pārstāvēšana Bērna interešu aizsardzība Bērna informēšana Bērna uzklauššana un bērna viedokļa vērā ņemšana
Tiesu iestādes	Aizbildņa iecelšana un pārliecināšanās, ka bērnam ir likumīgais pārstāvis Tiesvedības veikšana (civillietas, administratīvās lietas, krimināllietas) Jurisdikcijas noteikšana Saziņa ar tiesu citā(-s) ES dalībvalstī(-s) Bērna uzklauššana un bērna viedokļa vērā ņemšana
Centrālās iestādes saskaņā ar regulu "Brisele IIa"	Pēc pieprasījuma koordinēt saziņu starp dažādām ES dalībvalstīm par atsevišķiem gadījumiem regulas darbības jomā Būt par starpnieku vai sekmēt saziņu starp tiesām Pieprasījumu nosūtīšana sociālajiem vai bērnu aizsardzības dienestiem, lai saņemtu sociālo ziņojumu par bērna vispārējo stāvokli Informācijas sniegšana vecākiem

Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts

Pamatdaļa	Iespējamās darbības
Konsulārās iestādes	Palīdzība bērnam, kuram atņemta brīvība Būt par starpnieku starp ES dalībvalstīm Ceļojuma kārtības organizēšana Bērna informēšana Bērna uzklausišana un bērna viedokļa vērā ņemšana

Kā sazināties ar ES

Klātienē

Visā Eiropas Savienībā ir simtiem *Europe Direct* informācijas centru. Sev tuvākā centra adresi varat atrast tīmekļa lapā https://europa.eu/european-union/contact_lv

Pa tālruni vai e-pastu

Europe Direct ir dienests, kas atbild uz jūsu jautājumiem par Eiropas Savienību. Ar šo dienestu varat sazināties šādi:

- pa bezmaksas tālruni: 00 800 6 7 8 9 10 11 (daži operatori par šiem zvaniem var iekasēt maksu);
- pa šādu parasto tālruņa numuru: +32 22999696;
- pa e-pastu, izmantojot šo tīmekļa lapu: https://europa.eu/european-union/contact_lv

Kā atrast informāciju par ES

Internetā

Informācija par Eiropas Savienību visās oficiālajās ES valodās ir pieejama portālā *Europa*: https://europa.eu/european-union/index_lv

ES publikācijas

ES bezmaksas un maksas publikācijas varat lejupielādēt vai pasūtīt šeit: <https://op.europa.eu/lv/publications>. Vairākus bezmaksas publikāciju eksemplārus varat saņemt, sazinoties ar *Europe Direct* vai tuvāko informācijas centru (sk. https://europa.eu/european-union/contact_lv).

ES tiesību akti un ar tiem saistītie dokumenti

Ar visu ES juridisko informāciju, arī kopš 1952. gada pieņemtajiem ES tiesību aktiem visās oficiālajās valodās, varat iepazīties vietnē *EUR-Lex*: <http://eur-lex.europa.eu>

ES atklātie dati

ES atklāto datu portāls (<http://data.europa.eu/euodp/lv>) dod piekļuvi ES datu kopām. Datus var lejupielādēt un bez maksas izmantot kā komerciāliem, tā nekomerciāliem mērķiem.

Rokasgrāmata “Bērni, kas palikuši bez vecāku gādības un atrodas ES dalībvalstī, kura nav viņu mītnes valsts” mērķis ir stiprināt visu attiecīgo bērnu aizsardzības dalībnieku reakciju. Šo meiteņu un zēnu aizsardzība ir īpaši svarīga, un tas ir ES dalībvalstu pienākums, kas izriet no starptautiskā un Eiropas tiesiskā regulējuma. Rokasgrāmatā galvenā uzmanība pievērsta cilvēku tirdzniecības upuriem un riskam pakļautajiem bērniem, īstenojot 2017. gada paziņojumā paredzēto darbību, ar ko pastiprina ES rīcību pret cilvēku tirdzniecību, un tajā ņemti vērā konstatētie modeļi, tostarp attiecībā uz nozieguma dzimumu specifiku.

Izmantojot “desmit darbību” kopumu, rokasgrāmata sniedz praktiskus ieteikumus par to, kā identificēt un atbalstīt bērnus, kā īstenot tāds principus kā bērna tiesības tikt uzklausi un kā nodrošināt viņu intereses, lemjot par ilgtermiņa risinājumu. Rokasgrāmata sniedz praktisku informāciju, lai uzlabotu valstu sadarbību ES un informāciju par atbalstu, ko var sniegt attiecīgās ES aģentūras, tostarp lai apkarotu nesodāmību, kas veicina bērnu tirdzniecību. Šos norādījumus var izmantot speciālisti, piemēram, tiesībaaizsardzības un tiesu iestādes, sociālie darbinieki, veselības aprūpes speciālisti, bērnu aizsardzības darbinieki, aizbildņi, tiesneši, advokāti vai centrālās iestādes, kas izveidotas saskaņā ar regulu “Brisele IIa”, kā arī iestādes, kas nosaka procedūras un protokolus. Sadarbības pastiprināšana ES un pamattiesību pieejas veicināšana attiecībā uz visām iesaistītajām personām stiprinās visu to bērnu aizsardzību, kuri palikuši bez vecāku gādības, tostarp bērnu – cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzību, un veicinās preventīvos pasākumus.